

ЗОРА АНДОНОВСКА

СУЗАНА КУЛЕСКА

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

ЗА VI ОДДЕЛЕНИЕ

ЗА УЧЕНИЦИТЕ ОД ДРУГИТЕ ЗАЕДНИЦИ

Рецензенти

Д-р Лидија Тантуровска
Елизабета Стојановска
Звезда Николовска

Лектор

Елена Тошева

Издавач: Министерство за образование и наука за Република Македонија

Печати: Графички центар довел, Скопје

Тираж: 9.100

Со Одлука за одобрување и употреба на учебник по предметот Македонски јазик за учениците од другите заедници за 6-то одделение во деветгодишно основино образование со бр. 22-1041/1 од 17.06.2011 година донесена од Национална комисија за учебници

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св.Климент Охридски", Скопје
АВТОР: Андоновска, Зора - автор
ОДГОВОРНОСТ: Кулеска, Сузана - автор
НАСЛОВ: Македонски јазик за VI одделение за учениците од другите заедници
ИМПРЕСУМ: Скопје : Министерство за образование и наука на Република Македонија, 2011
ФИЗИЧКИ ОПИС: 157 стр. : илустр. ; 30 см
ISBN: 978-608-226-302-1
УДК: 373.3.016:811.163.3(075.2)
ВИД ГРАЃА: монографска публикација, текстуална граѓа, печатена
ИЗДАВАЊЕТО СЕ ПРЕДВИДУВА: 07.11.2011
COBISS.MK-ID: 89110794

ЛИТЕРАТУРА

„Писателот има само еден учител - читателот“

Николај ГОГОЉ

УЧИЛИШТЕТО ИЗВОР НА ЗНАЕЊЕТО

*„Во ова прво септемвриско утро
повесел е, чинам, целиот свет,
секое дете в училиште ита
како да е птица во радосен лет“*

- ◆ Свони - Душко Аврамовски
- ◆ Среќен почеток - Азра Мулачиќ
- ◆ Песна за нашето училиште - Рајко Јовчески
- ◆ Ученик еден бил многу вреден - Вадимир Назор
- ◆ Снаодливата Маја - Оливера Шијачки
- ◆ Најдобра домашна задача - Иванчо Митревски
- ◆ Бои - Хаки Сунат
- ◆ Старата книга - Вук Церовиќ
- ◆ Најубавата книга - Горјан Петревски
- ◆ Грамофонска плоча - Гвидо Тартаља
- ◆ Радиото волшебник - Бранко Ќопиќ
- ◆ Знаењето е најдрагоцен плод - Албанска народна приказна

СВОНИ

Свони ...
Во ова прво септемвриско утро
повесел е чинам целиот свет,
секое дете в училиште ита
како да е птица во радосен лет!

Свони ...
Како сина далга во широко море
се разлива свонот очекуван, драг.
Пред школските врати отворени ширум
во редица деца застанале пак!

Свони ...
Дали има нешто поубаво денес
од тој свонлив, милозвучен глас,
што в градови, села децата ги збира
в училници светли на првиот час!

Душко АВРАМОВСКИ

Објасни!

Каде го помина летниот
распуст?

Што чувствуваше, утрото,
пред да тргнеш на училиште?

*Учал нови зборови –
ѝо збоѝаѝувал ѝазикомѝ*

ита – брза

далга – бран

Разѝоварале за ѝесната

- Од колку строфи е составена оваа песна?
- Каква слика си замислуваш за првата строфа од песната?
- Во која строфа од песната е дадена слика за учениците кои се построени пред училишните врати во редици?
  - Секоја строфа започнува со глаголот свони. Што постигнал поетот со тоа?
  - Пронајди ги стиховите во кои поетот употребил споредби!

СРЕЌЕН ПОЧЕТОК

Кога учебната година заврши, Давор беше многу радосен.

Првиот ден од распустот се разбуди како и обично, па кога се досети дека не мора да оди на училиште, се сврте на другата страна и повторно заспа.

Вториот ден долго играше надвор. Дома влегуваше само кога беше време за јадење.

Третиот ден отиде во посета кај дедо му и баба му, кај сите тетки, вујни и стрини што ги имаше.

Четвртиот ден отиде во Зоолошката градина и ги виде нејзините жители.

Петтиот ден повторно играше. Така постапи и шестиот, седмиот и осмиот ден.

Деветтиот ден отиде во библиотеката и зеде една книга која ја прочита истиот ден.

Десеттиот ден, да, веќе десеттиот ден воздивна и посакуваше да се врати на училиште.

Така размислуваше и сите други денови од распустот. Сакаше да се сретне со своите наставници, со другарите. Одвај чекаше да се соберат во училишниот двор.

Еден ден Давор започна повторно да брои:

Уште десет дена до почетокот на учебната година!

Потоа:

Уште девет, уште осум, уште седум . . .

Едно утро се разбуди и радосен извика:

– Среќен почеток! Започнува новата учебна година!

Азра МУЛАЧИЌ

Разговарање за темата

• Кога завршила учебната година Давор бил многу радосен. Зошто тој бил радосен?

• Што прави Давор:

- првиот ден од распустот,
- вториот ден,
- третиот ден,
- четвртиот ден,
- петтиот ден,
- деветтиот ден,
- десеттиот ден?

• Давор кога започнал повторно да ги брои деновите?

• Со каква цел го правел тоа?

• Кога бил среќен тој?

ПЕСНАТА ЗА УЧИЛИШТЕТО

Како осамено јагне на селскиот рид
со руно чисто, бело,
така оддалеку зрачи
моето училиште в село.

Како расцветано росно цвеќе
со нежна црвена боја,
така оддалеку покривот личи
на зградата училишна моја.

Како гласот на питомо планинско срнче
по полето што ечи,
така гласот на училишното свонче
во моето училиште свечи.

Училиште осамено во селото
со стари дрвени врати,
ја замолив светулката нежна
влезот да ти го злати.

Рајко ЈОВЧЕСКИ

Одговори!

Како се вика училиштето во кое учиш?
Објасни зошто се гордееш со своето
училиште.

Разговараме за песната

- Со што поетот го споредува училиштето:
  - во првата строфа,
  - во втората строфа?
- На што го потсетува гласот на училишното свонче?
- Каква желба изразува поетот во последната строфа од песната?

Задачи по нивоа

1. Препиши две строфи од песната по сопствен избор!
2. Научи две строфи!
3. Обиди се да напишеш песна со наслов „Моето училиште“.

УЧЕНИЧЕ ЕДНО БИЛО МНОГУ ВРЕДНО

Марко в грижи учебници реди, над нив в соба занесено седи. Низ прозорец сирка сонце жарко, па го мами: „Поиграј се, Марко! По ливади росно цвеќе сјае, кој излезе нема да се кае“. Марко вели: „Остави ме сега, зашто прво да научам треба“.

Птиче дојде, па го вика жално: „Доста, Марко, учениче вредно! Како можеш да седиш ко в затвор, зарем ништо не те мами надвор? Небо ведро и мирисна трева, сонце болска и радост се крева“. Марко вели: „Остави ме сега, зашто прво да научам треба“.

Јаболкница над прозор се дига, па го кани да остави книга. „Везден пишеш и морен си – вели, зар не сакаш ти јаболка зрели? Други деца берат и се сладат, тие се умни и умно си прават“. Марко вели: „Остави ме сега, зашто прво да научам треба“.

И заврши, – книгите ги реди, весел пее, – веќе грижи нема, па излезе, – како сокол да е, чиниш сонце во душа му сјае! Јаболкница јаболка му дава, птици пеат песничка убава! А наш Марко горд и весел иде, така секој кој учи ќе биде!

Владимир НАЗОР

ГАТАНКА

Уста нема – умно збори,
и те учи и те кори,
лисје има – нема цвет,
ниту оди ниту шета,
но го знае сиот свет.

Лазо КАРОВСКИ

Разговараме за тематот

- Каква врска има дадената гатанка со текстот?
- Како се однесува ученикот Марко кон своите должности?
- Зошто е весел и горд тој на крајот?
- Како се однесуваш ти кон учењето?

СНАОДЛИВАТА МАЈА

Маја без престан скокаше околу масата. По секоја цена сакаше да го сврти вниманието на себе.

– Морам да ја напишам домашната задача, но не знам како. Мамо, како би напишала ти за про... промените во природата наесен?

– Кога јас би имала домашна задача, сигурно би знаела што да напишам.

– А, како би напишала? – беше упорна Маја.

– Мораш малку и ти да размислуваш. Зошто некој друг постојано да мисли за тебе. Ајде, какви се тие промени? На пример како грее сонцето во есен?

– Сонцето? Сонцето грее послабо.

– Погледни низ прозорецот, веќе се стемнува, а пет часот е. Што значи тоа?

– Тоа значи, значи... дека денот е пократок!

– Кога излезе да си поиграш во дворот, го облече палтото. Зошто?

– Затоа што надвор е студено!

– А сега, погледни повторно низ прозорецот. Какви се дрвјата?

– Дрвјата се оголени, бидејќи лисјата се сронати.

Сега знам: Дрвјата се парталави бидејќи лисјата бапнале наземи.

– Леле, Маја! Што тропаш без врска!

А, богами после ова што го кажа, којзнае каква ќе ти биде домашната задача!

Оливера ШИЈАЧКИ

Од збирката приказни за деца
„Погледни лево, па десно“

Разговараме за темата

- Каков ученик препознаваш во ликот на Маја?
- Колку ја оправдуваш нејзината постапка?
- Што би ја советувал(а) ти, ако си на местото на нејзината мајка?

Вешта

- Набљудувај ја природата во есен, откривај и нови промени и опиши ги! Така ќе го довршиш целосно составот на Маја.

Објасни!

Како се однесуваш ти кон домашните задачи?

НАЈДОБРАТА ДОМАШНА ЗАДАЧА

1. Тој ден Ана првпат, отиде в училиште без домашна задача. Уште на првиот час, учителката бараше од учениците да ги прочитаат своите состави. Дојде ред и на Ана.

– Ајде Ана! Ти секогаш пишуваш убави состави, – рече учителката.

Ана полека се исправи во клупата. Во очите ѝ засветкаа неколку солзички.

– Јас . . . јас учителке . . . не донесов домашна задача, – не успеа да ја доврши реченицата и гласно залипа.

2. Сите се изненадија.

– Мора да има некоја причина штом не си успеала да ја напишеш, – сакаше да ѝ помогне учителката.

– Нема, – низ солзи рече Ана. – Заборавив.

– Добро, добро, – рече учителката. – Се случува. Штом е така, ајде раскажи ни како го помина претпладнето.

3. Изутрина, кога станав, отидов да купам леб и млеко, – почна да раскажува Ана. – Потоа отидов до аптека да земам лекови, за баба. Кога се вратив дома, на баба Дара ѝ помогнав да ги внесе дрвата во визбата.

– Понатаму, – заинтересирано рече учителката.

– Дедо ми ме замоли да го одведам до автобуската станица. Знаете, тој е стар човек и не може брзо да ги преминува улиците. И . . .

– И? – ја охрабри учителката.

– Кога се вратив дома, часовникот покажуваше дека е време да тргнам в училиште.

4. Кога ја ислуша докрај, учителката топло се насмевна.

– Седи, Ана, – рече. – Ти си имала голема причина што не си ја напишала домашната задача. Сепак, она што си го сторила е најдобра домашна задача.

Никој од учениците не рече ништо. Топла насмевка на одобрување ги озари нивните лица.

Иванчо МИТРЕВСКИ

Разговарајте за текстот

- Зошто не напишала домашна задача Ана за тој ден?
- Што мислиш ти за нејзината постапка?
- Што почувствува кога го прочита крајот на текстот?

Задача

Текстот е поделен на четири помали делови и секој од нив е означен со број.

На секој од тие делови дај му посебен наслов!

БОИ

**Лица: Алтуг, Јешим, Мавиш, Сариџа, Караџа, Акгун.
Сцена: Шест масички, шест столчиња.
(ДОАЃААТ ДЕЦАТА СО БЛОКОВИ И БОИЦИ И СЕДНУВААТ
СЕКОЈ НА ДРУГА МАСИЧКА.)**

АЛТУГ: Што ќе цртаме сега? Имаме хартија, имаме четки, имаме бои ...

ЈЕШИМ: Имаме разни бои! Но тема немаме! А една слика почнува да се работи, откако ќе се одреди темата ...

СЕРИЏА: (СТАНУВА) Другари! Нашата слика мора да им се допадне на сите! Размислувајте што да нацртаме!

МАВИШ: Нашата слика ќе ја испратат на изложба. Така рече учителката.

АКГУН: Мора да направиме добра слика!

АЛТУГ: Штом отворив очи, почнав да мислам за сликата, но досега немам идеја.

МАВИШ: Ако размислуваме премногу, ќе задоцниме. Дајте, да почнеме! Ќе дојде учителката, ќе праша до каде сме.

САРИЏА: Темата ќе биде современа, не заборавајте! (ГЛЕДА КОН КАРАЏА? СО ПОДБИВ) А така! Овца и волк, ливади и овчари, зар не ...?

КАРАЏА: Не мешајте ми се! Ќе цртам што сакам!

АКГУН: Цртајте сите! Доста губевте време!

(ДЕЦАТА СЕ НАВЕДНУВААТ НАД БЛОКОВИТЕ, НО СЕ ЧИНИ, САМО ЗА МИГ. ПАК ПОЧНУВА ДИСКУСИЈАТА.)

АЛТУГ: Деца! Црвената боја најмногу да ја употребуваме!

ЈАШИМ: А зошто не и зелената? Црвената е добра, да, но со зелената можеме да ги прикажеме убавините на природата ... Планините се зелени, лозјата се зелени, ливадите ... Со која боја да се прикаже пролетта? Зелената е боја на младата трева, на нежниот лист ... со ни една друга боја не може да се прикаже сето тоа.

МАВИШ: Ту, како да не познавате друга боја, освен зелената! А како ќе го нацртате синилото на небото, да ве прашам. Зелено ли?

САРИЏА: Јас ја сакам жолтата боја. Со неа се црта сонцето.

АЛТУГ: Да знаев, немаше да ги споменам боите! Што не изнакажавте!

КАРАЏА: Ќе ми дадете ли и мене малку збор?

АЛТУГ: Повелете! Да видиме!

КАРАЏА: Според мене, најзабележлива е црната боја.

АКГУН: Лее! Кога имаме бела, зошто ни е црна?!

АЛТУГ: Другари, другари! Ни една боја не значи ништо, додека е сама! Кога боите ќе се измешаат, тогаш значат многу!

ЈАШИМ: Навистина! Ете, виножитото има седум бои, и секоја од нив ја надополнува другата.

САРИЏА: Затоа е виножитото толку убаво!

МАВИШ: Сум видела многупати виножитото, по слаб дожд ...

ЈАШИМ: Сите сме виделе ..., Зар не видел некој?

АКГУН: (СПИСКУВА) Се сетив! Се сетив!

ДЕЦАТА: Што, што? Кажи ...

АКГУН: Можеме тоа да цртаме ... Сите заеднички. Едно големо виножито, во кое боите се прелеваат една во друга и се дополнуваат една со друга ... Сите заедно. Како да се другари, какви што сме ние!

ДЕЦАТА: Урааа! Ке цртаме виножито!

Хаки СУНАТ

(Превод од турски: Емире ЕМИН)

---

*Учал нови зборови –
ѝо збојатувал јазикот*

дискусија – расправа

виножито – лак од различни бои на небото

Разговараме за текетот

- Со каква цел се собрани децата и водат разговор?
- Зошто тие не можеле да се договорат што да цртаат? Што им недостасувало ним?
- По што се разликува овој текст од другите?

Текстот „БОИ“ се разликува од другите текстови по тоа што е напишан во форма на разговор меѓу две или повеќе лица и е наменет за изведба на сцената.

Ваквите текстови се викаат **драмски**.

!!! Внимавај!

Во драмските текстови се дадени белешки (тие најчесто се во загради) преку кои писателот им дава упатства на глумците и на режисерот како треба да постапуваат на сцената.

Зайолни!

Драмски текст е литературно дело наменето за сценска изведба со актери пред публиката.

Задача

- Распределете ги улогите и изведете го овој текст на училишната сцена на една од вашите приредби.

СТАРАТА КНИГА

Во аголот на детската библиотека, на најгорната полица, долго време, неотворена лежеше една стара книга.

Секој ден во библиотеката доаѓаа деца и разгледуваа книги на чии корици беа нацртани коњи, топки, ракети, зелена трева, срни, зајачиња и други животинки.

Кога и да дојдеа децата во библиотеката, книгата што лежеше на најгорната полица затреперуваше и се надеваше дека овојпат сигурно нечија детска рака ќе се спушти и врз нејзините корици. О, како таа сакаше врз нејзините прашливи корици да се спушти некоја детска дланка.

Ги гледаше таа децата, трепереше, ги повикуваше на цел глас, но децата не го слушаа повикот на книгата.

Дури и старата хигиеничарка Дара, кога ќе ги чистеше книгите, прашината им ја бришеше само на оние книги чии корици беа нови, шарени и светли, а преку прашливите корици на старите книги само ќе замавнеше со нечистата крпа и секогаш промрморуваше: „Зошто не ги фрлат овие стари книги, само заземаат простор и собираат прашина“.

Поминуваа денови и седмици, месеци и години. Старата книга веќе ја губеше надежта дека некогаш ќе најде некое дете кое ќе ја земе в раце и ќе ја отвори. И сè повеќе се повлекуваше во себе, дури и не се обидуваше да се одбрани од правта која полека паѓаше врз неа. Понекогаш и сама посакуваше да ја однесат во некоја визба и таму да изгние далеку од децата и од новите, шарени книги.

Еден ден во библиотеката влезе девојчето Елена. На грбот ја носеше училишната чанта. Таа долго и внимателно ги разгледуваше книгите на полицата. Кога дојде до старата книга, направи движење како да сака да ја одмине, но сепак ја зеде.

Старата книга почувствува дека ја губи силата.

Девојчето ја дувна правта од книгата, внимателно ги избриша нејзините корици со салфетка и отвори на првата страница. Прочита неколку редови и одеднаш сите деца и сите животни од книгата оживеаја и нестрпливо ѝ нудеа друштво на Елена.

Старата книга толку многу се развесели, што запеа на цел глас.

Девојчето прочита уште неколку редови од книгата и од библиотекарката ја побара токму таа книга. Ја однесе дома, седна покрај масата и читаше сè додека не ја прочита и последната страница од старата книга.

Елена беше восхитена. Внимателно ги залепи искинатите листови, а потоа ја завитка книгата.

Утредента на своите другарчиња од одделението им се пофали дека прочитала прекрасна книга. Потоа ѝ ја даде на својата најдобра другарка, таа, пак, откако ја прочита ѝ ја даде на својата другарка и така старата книга почна да оди од рака в рака. На нејзините лисја веќе немаше ни зрнце прав.

Книгата ги запозна сите деца од одделението на Елена. Таа им ги знаеше имињата на сите, а понекогаш ги откриваше и нивните најтајни мисли.

Книгата се разубави. Почна да го живее својот вистински век во меките детски дланки.

Вук ЦЕРОВИЌ

Разговарање за текстот

- За што се зборува во овој текст?
- Зошто учениците не биле заинтересирани за книгата што била сместена на најгорната полица во училишната библиотека?
- Кога ѝ се исполнила желбата на таа стара книга?
- Што мислиш за односот на Елена кон книгите позајмени од библиотеката?
- Како старата книга можела да ги знае сите ученици од одделението на Елена, па дури да ги знае и нивните имиња?

Вежби за изразување

- Избери една книга во проза од оние што досега си ги прочитал(а) и одговори на следниве прашања:
  - Како гласи насловот на таа книга?
  - Кој е нејзин автор?
  - Кој е главниот настан за кој се зборува во книгата?
  - Кога се случува тој настан?
  - Каде?
  - Кои ликови учествуваат во настанот?
  - Чиј пример сакаш да го следиш?
  - Зошто?
- Опиши го надворешниот изглед на тој лик усно!

Quizucuja

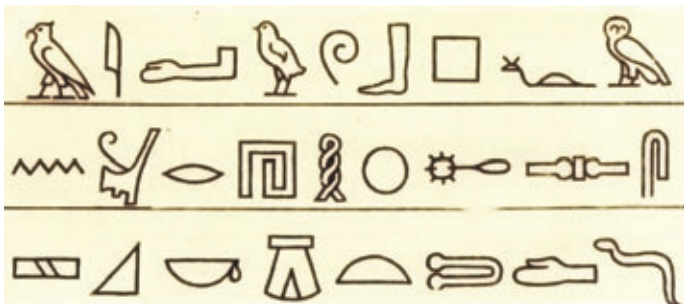
Дискутирајте за вредностите на една од обработените лектирни дела.

Збогати ги своите знаења

Во далечното минато немало книги. Пештерските луѓе пишувале и цртале по ѕидовите на своите живеалишта. Тие правеле мастило од јаглен во кое ставале вода и лепило.

Египќаните го измислиле сликовното писмо кое се нарекува *хиероглифско*.

Египетски хиероглифи

Уетрпакyвaј

Барај преку Интернет податоци за да дознаеш кој ја конструирал првата машина за печатење книги.

Анкета

Кои книги ги прочита за време на летниот распуст?

Која од нив најмногу ти се допадна? Кажуј нешто/раскажи за содржината на таа книга

НАЈУБАВАТА КНИГА

Играат: Јана, Дејан и библиотекарката

(Се случува во една библиотека. Јана и Дејан разговараат и за нешто се препираат. Библиотекарката се прави дека не ги слуша. Ги разместува и ги прередува книгите, но, сепак, го доловува разговорот и се смешка...)

ЈАНА (во рацете држи книга): Дејане, колку книги прочита ова лето?

ДЕЈАН (навредено): А ти како да си наставничка и сакаш да ме испрашуваш!?

ЈАНА (помирливо): Само се интересирам... Што има лошо во тоа!?

ДЕЈАН (ги крева рамениците): Имаш право, Јана... А ти колку книги прочита?

ЈАНА: Јас прва те прашав...

ДЕЈАН: Па, ете... Прочитав многу книги!

ЈАНА: Многу, а? (подбивно) Колку многу?

ДЕЈАН (одмавнува со раката): Ехееј! Којзнае колку!

ЈАНА (шеговито): Не можеше да ги доброиш! Така?

ДЕЈАН: И не можам... (со шепот) Една, две, три... седум... десет, петнаесет... (размислува) Можеби сто книги!

ЈАНА: А која книга од „твоите прочитани“ беше најубава?!

ДЕЈАН: Една со ракета на корицата... Во ракетата седи момче и се подготвува да отпатува кон ѕвездите...

ЈАНА (го прекинува): Јас „прочитав“ уште поубава... Тоа е онаа на чија корица има девојче на велосипед кое тргнува на пат...

(Библиотекарката љубопитно ги слуша. Потоа им приоѓа...)

БИБЛИОТЕКАРКАТА: Вие за нешто се препирате!? (се насмевнува)
Ве слушам и си реков да ви помогнам во одговорот...

ЈАНА: Не се препираме ... (уверливо) За бројот на прочитаните книги
веќе се договоривме... А за најдобрата книга сè уште не...

ДЕЈАН (избрзува): Најубава е онаа со момчето на ракетата!

ЈАНА (подналутено): Онаа со корица со девојче на велосипед е
поубава!

БИБЛИОТЕКАРКАТА(отсечно): Ни едната, ни другата... (прекорно) и
ти, Јана, а и ти, Дејане, нешто сте измешале...

ДЕЈАН (навредено): Ама корицата со ракетата...

ЈАНА (со ист тон): А корицата со девојчето на велосипед...

БИБЛИОТЕКАРКАТА (ги прекинува): За да се каже која книга е
најубава, треба да се прочита! Вредноста на книгата не се мери според
корицата... Вие, ако знаете, раскажете ми ја содржината...

(Јана и Дејан се погледнуваат и остануваат збунети пред
библиотекарката)

Горјан ПЕТРЕВСКИ

Разјоварале за текеџот

Што разговарале Јана и Дејан?

По што тие ја ценеле вредноста на книгата?

Што е потребно, според библиотекарката, за да се каже која книга
е најубава?

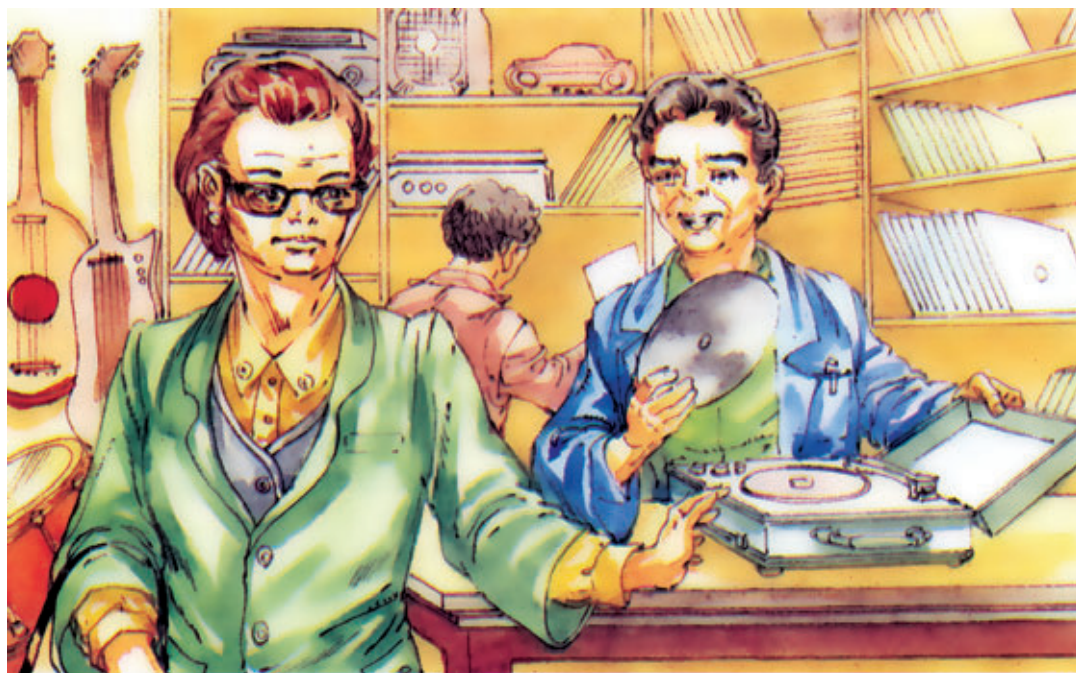
Зошто по зборовите на библиотекарката останале збунети Јана и
Дејан?

ГРАМОФОНСКИ ПЛОЧИ

(Продавница за грамофонски плочи)

БАБАТА: (влегува) Добро утро, соседу!

ПРОДАВАЧОТ: Добро утро, мајко! Какво добро Ве донесе кај мене?

БАБАТА: Ех, добро... и е добро, и не е добро...

ПРОДАВАЧОТ: Да слушнам, мајко! Што така сте подраниле?

БАБАТА: Ех, баш сум подранила! Не спијам јас уште од првите петли. Еве, дојдов да ги видам и да ги слушнам малку овие твои плочи. Би купила една.

ПРОДАВАЧОТ: А, грамофонски плочи сакате... Повелете, мајко, можете и да седнете. (Бабата седнува) А каква плоча Ви треба?

БАБАТА: Па, да видам какви имаш.

ПРОДАВАЧОТ: Еве, веднаш ќе Ви покажам. (Зема од полицата една грамофонска плоча, ја мести и го пушта грамофонот да свири. Се слуша гласот на пејачот).

БАБАТА: (Му дава знак со раката да прекине). Доста, доста... Јас не ја сакам таа плоча.

ПРОДАВАЧОТ: Ништо, ништо, мајко. Имаме ние и други плочи. Слушнете ја сега оваа (Става друга плоча на грамофонот. Се слуша џез – музика).

БАБАТА: (Пак му дава знак со раката да прекине). Доста, доста. Зошто ми е плочата?!

ПРОДАВАЧОТ: А каква плоча сакаш, мајко?

БАБАТА: Сакам плоча со приказната за Црвенкапа. Дај ми ја ти мене таа плоча.

ПРОДАВАЧОТ: Велите плоча со приказната за Црвенкапа. А зошто Ви е таа плоча?

БАБАТА: Ех, уште прашуваш зошто ми е таа плоча!? Синко, со години јас ја повторувам таа приказна. Најпрвин со денови и денови му ја раскажував на првото внуче, па на второто, па на третото и така со ред сè до осмото. Потоа неколку години се одморив. Но, еве, сега имам и правнуче. Па и тоа сега бара секоја вечер да му ја раскажувам приказната за Црвенкапа.

ПРОДАВАЧОТ: Да, да, сите деца ја сакаат таа приказна. Убава е.

БАБАТА: Да, убава е. Но јас сум сè постара. Сè потешко ми е да раскажувам. Брзо се заморувам.

ПРОДАВАЧОТ: А, значи така. Сега, мајко, Ве разбирам.

БАБАТА: Така, така. Затоа и дојдов да ми дадеш плоча за Црвенкапа, ако имаш. Плочата да ме одмени малку.

ПРОДАВАЧОТ: За жал, мајко, таква плоча нема. Затоа Вие ќе морате и натаму на своето правнуче да му ја раскажувате таа приказна.

БАБАТА: Тогаш, до гледање!

ПРОДАВАЧОТ: До гледање, мајко! И да ја раскажувате таа приказна уште многу години.

Гвидо ТАРТАЉА

Разговараме за текстов

Каде се случува дејството за кое се зборува во овој текст?

Со каква цел бабата влегла во продавницата за грамофонски плочи?

Како ги разбираш нејзините зборови: „Не спијам јас уште од првите петли“? Која грамофонска плоча ја барала бабата?

Зошто токму неа?

Каква желба искажал продавачот преку последната реченица на овој текст?

Литературно катче

Соизлегај!

Забележувај дека ликовите во овој текст (бабата и продавачот) разговараат меѓу себе. Разговорот меѓу две или повеќе лица во литературата се вика **дијалог**.

Замисли!

Дијалог е разговор меѓу две или повеќе лица.

Понекогаш литературниот лик, а особено оној од драмските дела, води разговор сам со себе. Тоа го прави со цел да го запознае слушателите, односно читателите со своите душевни состојби, побуди и сл. Ваквиот разговор се вика **монолог**.

Замисли!

Монолог е говор на една личност (најчесто во драмата) насочен кон себеси или кон публиката.

РАДИОТО ВОЛШЕБНИК

Додека бев дете не можев ни да чујам за радиоапарат. Можеби тогаш уште и немаше радиоапарати. Во зимските вечери седев покрај топлата печка и слушав како вијат волците во планината, како лаат лисиците и свира ветрот на таванот.

Навистина, слушав и приказни од старци, војници и патници, и за светот надвор од мојот крај знаев само толку колку што слушав од нив.

А како е тоа денес?

Ќе се соберат децата негде околу радиоприемникот и што ли сè не слушаат! Ги слушаат своите омилени писатели кога им читаат раскази и песни. Им го слушаат гласот од илјадници километри далечина како да се тука покрај нив.

Некогаш пак слушаат музика ...

Некогаш ќе го пуштат радиото и ете: се изведува некоја весела пиеса. Ти се чини како да се наоѓаш во театар. Прекрасно!

Мора да се признае: радиото денес е најдобриот учител на децата. Тоа ги знае сите јазици, ги познава сите науки, свира на сите инструменти, пее, игра, ги знае напамет сите приказни, песни и изведува уште безброј интересни работи.

Бранко ЌОПИЌ

Разговараме за текето

- Во времето кога писателот го пишувал овој текст немало радиоапарати.
- Од кого слушал приказни?
- Писателот прашува: „А како е денес? Одговори на неговото прашање.
- Писателот вели дека радиото е најдобар учител на децата. Што мислиш ти?

Објасни!

Како може радиото да ги познава сите науки и да зборува на сите јазици?

Вежба

- Следи некоја радиоемисија и прераскажи ја нејзината содржина.

**Нема поголема сила од знаењето
Човек вооружен со знаење е непобедив!**

Максим ГОРКИ

ЗНАЕЊЕТО Е НАЈСКАПОЦЕНИОТ ПЛОД

Еден татко имал три сина. Еден ден ги повикал и им рекол:

– Синови мои, веќе сте големи и треба да појдете по светот за да научите да живеете. На тројцата ќе ви дадам по едно кесе жолтици. Одете по светот и обидете се да го пронајдете најскапоцениот плод. Оној што ќе го донесе тој плод, најмногу ќе ме зарадува и ќе му дадам половина од моето богатство.

Тројцата браќа се приготвиле и заминале на пат, секој на својата страна.

По три години сите се вратиле дома.

Откако се поздравиле, таткото му се обратил на најстариот:

– Сега, кажи ми ти мене синко, дали го најде најдрагоцениот плод?

Синот отворил една кутија, покажал некое овошје што го донел и рекол:

Еве, татко, ова е најдрагоцениот плод што го најдов таму каде што бев. Земи го!

– Добро, добро, рекол таткото – си ми донел слатко овошје што не успева кај нас ... А што донесе ти?— го запраша средниот син.

– Јас донесов исто, татко. – рекол тој и пред таткото оставил плод од една слатка овошка што ја нема во нивниот крај.

– И ти добро си сторил синко.

Потоа се обратил кон најмалиот син.

– А ти, синко, што донесе? Те гледам со празни раце.

– Навистина, татко, јас се вратив со празни раце. Парите ги потрошив за други плодови. Јас се запишав во едно училиште и учев три години. Плодовите што ги собрав таму се наоѓаат во моето срце, во мојата глава.

Мислам, драги татко, дека и овие плодови се скапоцени.

Кога ги чул овие зборови, таткото се израдувал и рекол:

– Ти, синко, навистина ми ги донесе најскапоцените плодови. Радоста што ја чувствувам заради тоа е голема, зашто човек нема подрагоцени плодови од тие што му ги дава знаењето.

Албанска народна приказна

► *Изразување и творење*

Прераскажи ја оваа приказна според следниве прашања:

- Каде таткото ги испратил своите синови?
- Што им порачал на разделбата?
- По колку време синовите се вратиле дома?
- Што ги прашал нив таткото?
- Што одговориле синовите на татковите прашања:
  - а) Што одговорил најстариот?
  - б) Што одговорил средниот?
  - в) Што одговорил најмалиот?
- Од кој син таткото бил најзадоволен? Зошто?

Задача

- Определи ја темата и откриј ја пораката на приказната!

СРЦЕТО НА ТАТКОВИНАТА

*„Во срцето на татковината драга
сите наши срца во едно се збрани“*

- ◆ Срцето на татковината - Глигор Поповски
- ◆ Златна чешма - Али Хуруглица
- ◆ Дрвјата в село - Фахри Каја
- ◆ Приказна за раѓањето на едно езеро - Ванчо Николески
- ◆ Планинско езерце - Мустафа Спахиу
- ◆ На железничката станица - Јордан Добревски
- ◆ Од возот - Блаже Конески
- ◆ Предание за Охридското Езеро - Народно предание
- ◆ Билјана платно белеше - Народна песна
- ◆ Приказна за собата - Велко Неделковски
- ◆ Мојата мајка - Фејзи Бојку
- ◆ Кафез - Д. Штубња - Замотска
- ◆ Само слободата таква песна пее - Борис Бојаџиски
- ◆ Родина - Лазо Каровски
- ◆ Убава си, татковино - Саво Костадиновски

СРЦЕТО НА ТАТКОВИНАТА

Во изворот што клоцоти, врие,
под оние карпи, под планината,
ќе чуеш како спокојно бие
срцето на татковината!

Во црцорот на штурецот весел,
во росата на тревите на падината
ќе сетиш како звони како песна
срцето на татковината!

Татковината наша големо срце има
срце што за љубов со љубов нè храни,
Во срцето на татковината драга
сите наши срца во едно се збрани!

Глигор ПОПОВСКИ

Размисли и објасни

- Каде сè поетот ја препознава татковината?
- Зошто, според поетот, „татковината наша големо срце има“?
- Како ја разбираш поетовата мисла изразена преку стихот: „сите наши срца во едно се збрани“?

Чешмите се сведоци за добрината на луѓето

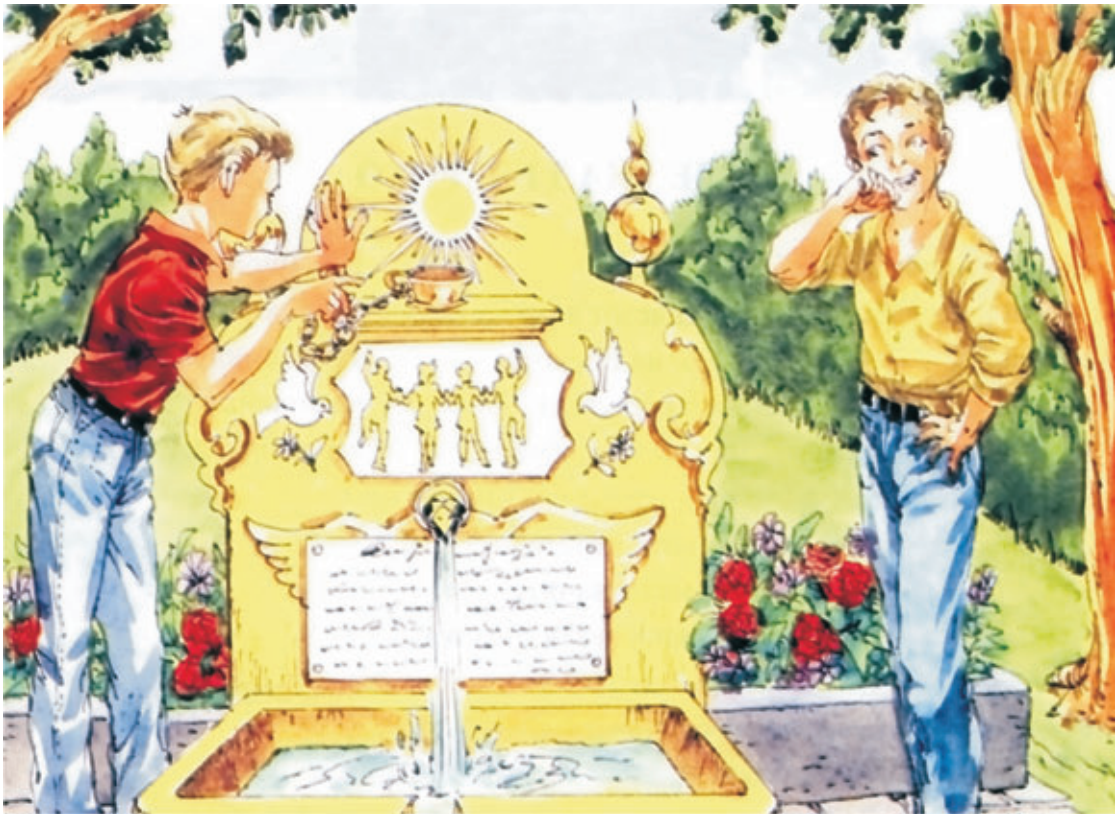
ЗЛАТНА ЧЕШМА

Уште оддалеку Љах и Газменд видоа нешто што светеше. Светлината им ги заслепуваше очите. Помислија дека тоа е некакво огледало.

Кога пристигнаа, видоа дека тоа е чешма. Викнаа:

– Чешма, чешма, чешма!

Чешмата светеше. Трепереше во сјај... Неа беше ја изработила рака на некој голем мајстор, уметник. Шепурката ја направил како клун на птица. Од неа течеше чиста вода, која светеше како сребро. Над шепурката, од предната страна, тој нацртал неколку деца како играат оро. Потоа неколку птици и цвеќиња. Над сето ова го нацртал Сонцето, постојано насмевнато. Околу чешмата беа посадени разнобојни цвеќиња. Тие со својот мирис ги поздравуваа патниците кои навраќаа на чешмата. Нивната разнобојност создаваше впечаток како да се расфрлани малечки фустанчиња што мајките ги испрале и ги оставиле крај чешмата да се сушат...

Газменд се доолижи до чешмата и почна да пие вода. Штом испи една голтка, се исправи и му рече на Љах:

– Добра вода!

По него се наведна и Љах и почна да пие вода. Потоа ги измија рацете и лицето. Мајсторот што ја изградил чешмата, под шепурката во облик на клун, напишал:

„Почитувани патници, со мои раце ја изградив чешмава Кога ќе поминувате по овој пат, напијте се вода од нејзината шепурка и споменете ме, зашто чешмава ја направив за вас Тоа што шепурката личи на клун на птица, нека не ве чуди Птиците ги сакам најмногу од сè на светот Кога ќе ја слушнам нивната песна, мислам дека ми носи среќа

Децата ги нацртав зашто ги сакам повеќе од себе А тоа што се фатени во оро, така е зашто сакам постојано да играат Никогаш да не престане тоа весело оро

Цвеќињата ги нацртав зашто ми подаруваат насмевка и ме прават среќен А Сонцето - зашто ми ја подари светлината На светов ништо не е поубаво од светлината на Сонцето “

Кога го дочитаа ова, двајцата патници викнаа гласно:

— Да си благословен мајсторе! Секој што ќе пие вода од твојата чешма ти испраќа најтопли поздрави!

Али ХУРУГЛИЦА

Разјобаране за теќетот

- Каде била изградена чешмата за која станува збор во овој текст? Зошто мајсторот ја изградил токму таму?
- Од што се раководел мајсторот кога шепурката на чешмата ја направил како клун на птица?
- Зошто тој на чешмата нацртал деца во оро?
- Објасни зошто мајсторот нацртал цвеќиња, а зошто Сонце.
- Според тебе, кои особини ги има мајсторот што ја изградил чешмата крај патот? Врз основа на што дојде до таков заклучок?

Уетрпскувај!

Секако и во твојот роден крај има повеќе чешми изградени во минатото.

Разговарај со возрасните за една од тие чешми за да откриеш:

- а) Кој ја изградил?
- б) Како го добила своето име?

ДРВЈАТА В СЕЛО

Секое дрво в село
е едно полезно дело.
Од секое дрво има
полза и во лето и во зима.

Круши воденки,
слатки јаболка,
пријатни цреши,
киселкави дуњи,
дрвја надвиснати,
дрвја полни.

По селото
над водата
тажни врби
лете, зиме
сал се капат
и се веднат.

В топли дни пак
под чинарот
се одмора со
своите овци овчарот.

Фахри КАЈА

Превод: Илхами Емин

Разјоварале за песната

- Во почетната строфа на оваа песна поетот вели:
„Од секое дрво има
полза и во лето и во зима.“
- Поткрепи го ова тврдење и објасни:
- Каква полза имаат луѓето од дрвјата во лето, а каква во зима?
- Кои овошни плодови се спомнуваат во втората строфа од песната?
- Во која строфа од песната е дадена слика за тажните врби што се веднат над речните води?
- Каква слика е дадена во последната строфа од песната?

Задача

- Организирано засадете украсни дрвца во училишниот двор.

Белешка за поетот

Фахри Каја е роден во Куманово 1930 година.

Автор е на книгите: „Првите чекори“, „Детски соништа“ (песни за деца), „Среќно“, „Госпоѓица“ и др. (раскази).

ПРИКАЗНА ЗА РАЃАЊЕТО НА ЕДНО ЕЗЕРО

Еден ден се разнесе вест дека Радика ќе се влива во Вардар.

Уште в рана пролет за тоа слушна и Вардар, слушна но не разбра добро. А Вардар е Вардар. Откако постои на овој свет, секогаш е тврдоглав и горд. Оваа вест многу го разлутува, па потече запенет и матен. Беше толку разлутен, што почна да влече дрва и камења. Неговиот бес отиде дотаму што, велат, однел цели дрвја, а некои кажуваат, однел и три дрвени моста.

– Тука мора да има нешто! мислеа селаните. И имаа право.

Вардар потскокна неколкупати, се прели преку коритото, ги поплави биволите што пасеа на неговите брегови и ѝ подвижна на Радика:

– Ти ли сакаш овде да течеш? – Што бараш во моето корито?—Ни сантиметар да не си се поместила наваму, зашто ќе ти ги искршам сите коски!

– Ама... – почна да се брани Радика.

– Нема тука „ама“ – налутено ја прекина Вардар и не ѝ дозволи да му објасни.

– Зар толку илјади години – продолжи Вардар – јас го длабев и длабев моето корито, а ти сега да дојдеш на готово и со мене да течеш! Да знаеш, нема да ти дозволам! Нема!

– Еј, Вардаре, почекај малку! – му викна одозгора планината Бистра. – Радика е мое чедо. Таа извира од моите широки зелени пасишта. Не дозволувам да ја навредуваш! Ете Шара е висока, стара и паметна планина,

па таа нека каже дали тоа е правилно?

Снежната Шара ја слушна караницата, ги стресе своите старечки плеќи и рече:

– Што е правилно, правилно е! Ти, Вардаре, не треба да се караш со реката Радика.

– Ама... како да немам право почна да се брани Вардар.

– Радика ќе дава многу електрична струја која им е потребна на селата и градовите – рече Шара.

– Како, зар Радика? А, јас не можам ли?

– Не можеш!

– Зошто да не можам?

– Па, Радика е планинска река.

– Ништо јас овде не разбирам. Зар јас не сум поголема река од неа? – продолжи да запрашува Вардар.

– Слушај, па ќе разбереш: Горе, кај Маврови Анови, Радика ќе биде преградена. Мавровското Поле ќе биде претворено во огромно бистро езеро. Во езерото ќе се размножуваат риби, по него ќе пловат кајчиња, а преку летото многу луѓе ќе доаѓаат на одмор и прошетки. Под планината Влајница, пак, ќе ископаат тунел низ кој ќе тече Радика се до селото Вруток. Тука Радика ќе се влива во тебе, Вардаре. Паѓајќи од голема височина, малата Радика ќе добие огромна водена сила.

– Како, зар Радика има поголема водена сила од мојата? – зачудено праша Вардар.

– Да, реката има поголема сила кога нејзината вода ќе паѓа од поголема височина и таа сила раздвижува електрични турбини.

– Гледај, гледај, те молам! – почна да се чуди Вардар. – Како јас тоа досега да не го знам?

– Не си знаел – продолжи Шара – затоа не веруваше во силата на Радика. Некогаш и малите можат да извршат голема работа, само ако во себе имаат сила – пријателски рече Шара.

Така заврши разговорот меѓу Вардар и Шара, а со тоа и приказната за раѓањето на Мавровското Езеро.

Неодамна поминувавме тука: Радика го наполнила полето со вода, многу селски куќи поплавиле... Сега место старите куќи и ниви ветерот ја бранува езерската вода, а на неа се лулаат разнобојни кајчиња. Се градат нови села и населби. Силата на езерото е огромна, зашто го создал човекот.

Ванчо НИКОЛЕСКИ

Разјобараме за текејот

- Главни ликови во овој текст се реките Радика и Вардар и планините Бистра и Шара (Шар Планина). Ним писателот им припишал особини што му се својствени само на човекот. Поткрепи го ова тврдење со факти, односно избрани реченици од текстот.
- До каков спор дошло меѓу Вардар и Радика?
- Што мислела Шар Планина во врска со спорот меѓу овие две реки?
- Како завршила препирката меѓу двете реки?
- Во што се состои силата и важноста на езерата?

Задача

- Препиши неколку реченици од разговорот меѓу Вардар и Шар Планина.

Дојети се!

Зошто зборовите: Радика, Вардар, Бистра, Шара (Шар Планина), Маврови Анови, Мавровско Поле и Мавровско Езеро се напишани со голема почетна буква?

Ванчо Николески е роден 1912 година во с. Црвена Вода, Охридско.

Работел како учител во Битола и Охрид.

Тој е многу плоден писател за деца. Неговите книги со задоволство се читани и од возрасните.

Автор е на:

а) **Збирки песни** за деца: „Школско свонче“, „Прва радост“, „Бабиното вретенце“, „Крај огниште“ и др.

б) **Збирки раскази**: „Чудотворен кавал“, „Чудни случки“, „Приказни од моето село“, „Приказни од волшебната куќичка“ и др.

в) **Романи за деца**: „Гоце Делчев“, „Под виорното знаме“, „Волшебното самарче“ и др.

ПЛАНИНСКО ЕЗЕРЦЕ

На врвот на планината горе како образ небото да му дало, така стои чисто езерце едно мало.

Од памтивек бистро просирно како сина свила која под своите пазуви самовила горска ја скрила.

Јагниња понекогаш му идат како грутчиња од снегот и како зрнце од бисер му се нанижуваат крај брегот.

Мустафа СПАХИУ
Препев: Рајко Јовчевски

Учал нови зборови - ѝо збоѝаѝувал јазикот

памтивек - од многу одамна, од минато време, од стари времиња
самовила - митолошко, женско суштество што живее во шумите

Разговараме за песната

- Каква слика е дадена во првата строфа?
- Поетот со што го споредува езерцето?
- Каква слика е претставена во втората строфа?
- Каква слика би нацртал(а) ти според стиховите од третата строфа?

Вежба

- Научи ја песната напамет и по сеќавање препиши ја во тетратката по македонски јазик, но без да погледнуваш во учебникот.
- На крајот, отвори го учебникот и спореди го твојот текст со тој во учебникот за да видиш каде си погрешил и да си ги поправиш сопствените грешки!

Мустафа Спахиу е детски писател од албанска националност во Македонија.

Роден е 1948 година во с.Мучиврце, Косовска Митровица, Косово.

Автор е на следниве поетски книги: „Мојата ливада“, „Виножито на слободата“, „Бумбар на зеленило“, „Над изворот“ и др.

Живее и работи во Скопје.

НА ЖЕЛЕЗНИЧКАТА СТАНИЦА

Железничката станица не помни такво нешто. Цела ноќ не пристигна ниту еден воз. А кога почна да се разденува, се случи она што никој не го очекуваше...

Допатува еден воз од север и застава на првиот колосек. Од вагонот за спиење излезе еден бледокос дедо. Тој беше единствениот патник што слезе од возот.

– Стој! – викна Перонот. – Не примам повеќе патници!

– Зошто? – Се изненади дедото. – Нели си наменет за патници: преку тебе да излегуваат на колосеците или да влегуваат во железничката станица?

– Е, кажи им го тоа на оние внатре! – уште полутото викна Перонот.

Од железничката станица излета писклив глас:

– Јас и јас... Од мене нема поважен овде! – пискаше другарката Благајна.

– Ти, освен за продавање билети, за ништо друго не служиш – зарипнато забележа другарката Гардероба. – Ако не сум јас, нема каде да стои багажот и патникот ќе се откаже од патувањето!

– Доста, доста – се јави Шалтерот за информации. – Ако зборуваме за тоа кој е најважен, тогаш сè е јасно: без информации не можете да постоите сите вие! Јас кажувам кој воз за каде оди, во колку часот тргнува, колку доцнат возовите што доаѓаат, каде се наоѓате вие и уште многу други информации! И кој е тој што ќе се јави пред мене дека е најважен?

– А зошто мене ме прескокнуваш? – тихо праша Возниот ред залепен на една табла. – Многу информации кажувам и јас, но тие важат само за оние што знаат да читаат!

– Браво! Браво! – се слушна дебелиот глас на Чекалницата. – Да не сум јас, каде ќе ги чекаат возовите почитуваните патници?! Ќе си седат дома, нели? Или, пак, во Гардеробата или во Шалтерот за информации?!

Дедото стоеше вкочанет на Перонот. Малку се поднакашла, запали цигара и тихо рече:

– Вие сите сте важни. Ако не сте вие, не ќе постои ни Железничката станица, ни железничарите...

Јордан ДОБРЕВСКИ

Учал нови зборови – ѝо збоѝаѝувал ѝазикот

перон – место каде што патниците влегуваат во воз и слегуваат од него

благајна – место каде што се издаваат билети

гардероба – просторија во железничката станица каде што се чува багажот на патниците

шалтер – дел во станицата, во банките, во поштите преку кое службеникот контактира со луѓето

Разговараме за текето

- Кои се главните ликови во овој текст?
- Со каква цел авторот им припишал особини кои ги поседуваат само луѓето?
  - Која е неговата порака преку овој текст?
Во овој текст Благајна, Гардероба, Перон итн. се пишани со голема буква, затошто ликовите добиваат човечка карактеристика.

Вежба

- Прераскажи ја содржината на текстот според овој план:
  - Кој слегол од возот што пристигнал од север?
  - Што му рекол Перонот на единствениот патник во возот?
  - Што одговорил патникот?
  - Што рекле:
    - Благајната,
    - Гардеробата,
    - Шалтерот за информации,
    - Возниот ред,
    - Чекалница?

Зошто се пишуваат со голема буква: Благајна, Гардеробата, Шалтерот за информации, Возниот ред, Чекалницата?

Димитар Аврамовски - Пандилов - Товарен воз

ОД ВОЗОТ

Ене го крајот во возбуда сина.
Таму детството мое ми мина.
Плачат оние планини за мене!

Под нив, на падина, се присира село.
Зар некој не мавта со шамиче бело?
Плачат оние планини за мене!

Возот одминува сè што ќе срене.
Си било онаму еднаш едно дете.
Плачат оние планини за мене!

Често мислата назад ме враќа.
Животот другаде негде ме праќа.
Плачат оние планини за мене!

Блаже КОНЕСКИ

---

*Учал нови зборови –
го збогатувам речникот*

возбуда – душевен немир предизвикан од некој неочекуван настан,
појава, доживување и сл.

падина – место под планина

ПРЕДАНИЕ ЗА ОХРИДСКОТО ЕЗЕРО

Местото кај што е денеска Охридското Езеро, во старо време било поле со најубави ливаге.

Близу до градот Орид имало едно изворче, многу длабоко и направено како бунар со капак одозгора, да се заклопува како некоја кутија што да нема влакно од кај да излезе, ниту да влезе внатре. Градот Орид бил како некое село, и бидејќи немало во градот ни чешма, ни бунар, си лееле вода од изворчето, орицките жени, секоја жена што ќе залеела вода од изворчето, требала убаво да го затвори капако. Не оти за да стои чин изворот, ами еден насиет, што му бил оставен на жените и на мажите од дедо – прадедо, да го затвораат изворот, оти ако не го затвораат, ќе избрзани водата и ќе му го удаи сето поле, можеби и селото.

Знаејќи оричани тој стар насиет, со голем мукает го отварале и го затворале изворот, чунки сите верувале оти, ако го остават отворен капакот, ќе избрзани водата, и за вистина тоа и нашло.

Се нашла една глупаа невеста што си залеала една вечер вода и од мрза, ами и од будалаштина незина не го затворила изворот со капакот. Штом се нашол изворот од устината надвор, та си текол, текол целата ноќ и се исполнило сето поле: станало цело плато.

Кога се обзорило, отишле жени да си леат вода и што да видат – сето поле се удаило од водата од изворчето!. И не могле веќе да се приберат да си залеат од изворчето вода, ами си залеале открај. Бараа, тражеја која беше таа жена што го остави изворчето отворено, и ја нашле која невеста била, ама што да напраат, олди битти, тоа веќе се сторило и не можело да се отстори. Од ден на ден растела водата, растела, дури се стори цело езеро, како што го гледаме и денеска, што е најголемо езеро.

Народно предание

Учал нови зборови – џо збојатувал јазикот

предание – народна умотворба во која најчесто се опишува настапување на некое место или се зборува за историски настани и личности и обично е на дијалект (народен говор).

насиет – во овј текст завет, порака

чунки – бидејќи

со мукает – внимателно

Разговараме за текејот

- Што имало некогаш на местото каде што денес е Охридското Езеро?
- Како луѓето од овој крај се грижеле за изворите крај Охрид?
- Што се случило кога една невеста заборавила да го затвори изворот со капакот?

БИЛЈАНА ПЛАТНО БЕЛЕШЕ

Билјана платно белеше,
На Охридските извори.
Оздола идат винари,
винари белограѓани.
– Винари, белограѓани,
кротко терајте карванот,
да не ми платно згазите,
платното ми е даровно.
– Билјано, моме убаво,
ако ти платно згазиме,
со вино ќе го платиме!
– Јас ви го нејќам виното,
туку го сакам лудото,
што напред оди пред карван,
што турил февче над око,
а мене гледа под око!

Народна песна

*Учал нови зборови –
ѝо збоѝаѝувал ѝазикот*

карван – повеќе натоварени коњи

фес – цилиндрична капа од црвена чоја

Разѝоварале за ѝеснаѝа

• Каде белела платно Билјана? Кој доаѓал кон неа и кон нејзиното платно? Што им рекла Билјана на винарите? Што ѝ одговориле тие?

• Билјана платно белеше е популарна македонска народна песна. Таа многу често се пее. Научете ја и вие!

Објасни!

Какви спомени те врзуваат за собата во која спиеш?

ПРИКАЗНА ЗА СОБАТА

Кај семејството Симонови дојде гостин.

– Повели, седи, – рече таткото Симон.

Гостинот седна на едно столче, се намурти и рече:

– Столот ви е расклатен. Чкрипи.

– Не чув, – рече таткото Симон. – Но слушам како се смее мојата ќеркичка Билјана.

– А зошто немате лустер на таванот? – праша гостинот.

– Гледај како блескаат очињата на мојот син Бојан! – рече таткото Симон.

– Собата ви е тесна, а мебелот стар, – забележа гостинот.

– Гледај, децата трчаат низ неа како да е полјанка!

– Немате ни телевизор, ни радио!

– Сакаш ли да ги чуеш децата како пеат?

– Прозорецот ви е малечок и нема сонце во собата!

– Билјана, тргни го перчето коса од челото, веднаш ќе биде посветло!

– рече таткото Симон.

Гостинот размислуваше, потоа ги помилува децата и рече:

– Се шегував. Ова е навистина убава соба!

Таткото Симон се насмевна и рече:

– Оваа е најубавата соба на светот, зашто во неа растат моите деца!

Велко НЕДЕЛКОВСКИ

Разговарајте за текстот

- Кој дошол кај семејството Симонови?
- Што рекол гостинот за:
  - столчето на кое седел?
  - лустерот на таванот?
  - собата во која бил срдечно дочекан?
  - телевизорот и радиото?
  - прозорецот во собата?
- Што одговорил таткото Симон на секоја од забелешките на гостинот?
  - Што рекол на крајот гостинот?
  - Зошто таткото Симон рекол дека таа соба е најубавата соба на светот?

Задача

- Со помош на наставникот по македонски јазик драматизирајте го овој текст, поделете ги улогите, научете ги напамет и претставете се на некоја свеченост во училиштето.

Одговори:

- Што претставува твојата мајка за тебе?
- На кој начин ѝ се оддолжуваш за сета нејзина грижа?

МОЈАТА МАЈКА

Ден-два пред Осми март, нашиот учител нè задолжи да напишеме нешто за нашите мајки. Седам и размислувам: што би можел да напишам за празникот на мајка ми? Штотуку ќе посакам да напишам нешто, сè нешто ќе ме спречи, ќе ме задржи. Се плашам да не напишам нешто премногу убаво и да испадне дека повеќе ја сакам мајка ми од татко ми. А јас навистина и двајцата си ги сакам подеднакво.

Не знам како да започнам. Да напишам дека многу ја сакам, тоа е одамна речено, секој го знае. Најпосле, има ли дете кое не ја сака мајка си?

За мајките се напишани цели книги. Нешто сум читал, па затоа сега ми е тешко да го одберам она што е најубаво ...

Го запишувам насловот: Мојата мајка . . .

На белиот лист хартија две зборчиња. И само толку. Времето одминува. Каде ми се другите зборови? Каде е тоа непресушено изворче кое треба да блика, да течат реченици како вода?

Почнувам да ги нижам зборовите. Пишувам: „Таа ме сака, секогаш станува прва од постелата, а последна легнува. Така прави и кога е болна, кога одвај стои на нозе. Уште во ранина ги започнува секојдневните работи: распоредува, готви, чисти, мие, ги раскрева постелите, проветрува и секогаш стигнува сè да заврши. Си мислам: душичка слатка, уште и наоѓа време да ни се насмевне, да нè погали, да нè испрати до дворот, да ни рече по некој топол збор што ќе не грее до новата средба, додека се вратиме од училиште.

Мојата мајка е цвет. Таа цел ден не знае за одмор. Ретко можам да ја видам да седне. “

За својот состав од училиште ѝ носам петка. Таа неизмерно се радува: се радува, чиниш некој ѝ подарил најголемо богатство ...

Фејзи БОЈКУ

Разговараме за текстовот

- Кого препознаваш во ученикот кој пишува состав за својата мајка? Врз основа на што дојде до таков заклучок?
- Пред каква дилема се нашол ученикот при пишувањето на составот?
- Што дознаваш од составот за неговата мајка?
- Каква сличност ја поврзува неговата мајка со цветот?

Вежба

- На Осми март честитај ѝ го празникот на својата мајка усно или во писмена форма, односно со честитка.

Фејзи Бојку е писател за деца од албанската националност во Македонија.

Роден е 1937 година во с. Велешта, Струшко.

На децат им ги подарил следниве книги: „Песни за буквите“, „Боите на моето небо“, „Бели пеперутки“, „Зборови и бранови“ и др.

КАФЕЗ

Детето:

— Пиле мило, зошто плачеш, кажи,
за храна ли срцето ти тажи?

Птицата:

— Јадењето за мене не е важно
во кафезот тешко е и тажно!

Со копнеж врел срце ми се бори,
за долини, полиња и гори!

Детето:

— Не тагувај, птицо, зима иде,
во кафезот топло ќе ти биде!

Птицата:

— Подобра е лут мраз да ме сече,
Одошто без слобода живот да ми тече!

Таму во слобода радост е до небо,
а во затворот горчлив е и лебот!

Д. ШТУБЊА—ЗАМОТСКА

Разговараме за песната

- Што одговорила птицата на прашањето зошто е тажна?
- По што копнеела таа?
- Што ѝ нуди детето на птицата во четвртата строфа од песната?
- Зошто птицата и тоа го одбива?

Објасни!

Во последниот стих од песната поетесата вели: „Во затворот горчлив е и лебот“. Зошто?

Спореди!

Спореди ја оваа песна со текстот „Само слободата таква песна пее“. По што овие два текста се многу слични, а по што се разликуваат еден од друг?

САМО СЛОБОДАТА ТАКВА ПЕСНА ПЕЕ

Славејче наблизу извива весела песна. Ја прифаќа друго и ја носи на клунчето низ расцутените дрвја. А некое, скриено во младозелените гранки, ја подзема понатаму. Сè така одзива веселата песна ... Дури до синото небо.

Јовче трча по песната. Сака одблизу да ја чуе. Сака да разбере од каде славејчето толку милозвучен глас има. Само да го сирне развеселеното песнопојче!

А штом ќе наближи, безгрижната песна замира. Славејчето молчи. Јовче напразно чека. Дочуе ли одново да пее, тој трча сè понатаму и понатаму ...

А тоа одлетува подалеку и подалеку. Преморен веќе, Јовче се враќа в бавча кај старото славејче.

Тоа се собрало во едно ќоше од кафезот и трепери. Ги затворило очињата. Главчето го наведнало. Стои и храната негибната. Само со водата си ја блажи маката.

— Славејче, славејче! — натажен тивко го вика Јовче.

А тоа сè повеќе се собира и се плаши.

— Бате, бате! Зошто моево славејче не пее? — го прашува Јовче големиот брат што чита под јаболкницата.

Тој ја крева главата од книгата:

— Затоа што го држиш в кафез.

— Ама, сè има!

— Сè, сè, Јовче, само едно нема ...
Сакаш ли и твоето да запее?

Станува брат му од под јаболкницата, го отвора вратинчето од кафезот и славејчето летнува надвор.

Од гранче на гранче тоа радосно потскокнува. Ги тресе крилцата, ги шири и ги собира. Потоа извива песна нежна, милозвучна, прекрасна, никогаш порано незапеана, никогаш дотогаш нечуена ...

– Бате, бате! Го слушаш ли? – пресеќен клика Јовче.

– Слушам. Јовче, слушам. Само слободата таква песна пее!

Борис БОЈАЦИСКИ

Народна поговорка
СЛОБОДАТА Е НАЈМИЛА

Разговараме за текстот

- Во каква врска е народната поговорка „Слободата е најмила” со овој текст?
- Каква слика замислуваш откако ќе ги прочиташ првите реченици од овој текст?
  - Што посакувал Јовче?
  - Зошто неговото славејче било тажно иако тоа во кафезот имало доволно и храна и вода?
  - Како се чувствувало славејчето кога било пуштено на слобода?

Борис Бојациски е роден 1915 година во Охрид.

Автор е на книгите: „Дадовме збор“ (драма), „Дедо Мраз и кај нас“ (драма), „Милка“ (драма), „Палавото зајче“ (раскази), „Првите цутови“ (раскази), „Чекори што не можеа да запрат“ (раскази).

РОДИНА

Еј, што е мила пролетта
со тоа поле широко,
со сино небо високо,
со житата оросени,
со тревите некосени...

Еј, што е мила гората
со тие сенки дабови,
со росни китки алови,
со тие бистри кладенци,
со бели кротки јаганци...

А уште појќе мили се:
на срната планината,
на птицата ширината,
на мајката породата,
на човекот слободата.

Лазо КАРОВСКИ

Разговараме за песната

- Кои поетски слики ги откриваш во
  - првата строфа,
  - втората строфа?
- Што, според поетот, им е најмило на:
  - срната,
  - птицата,
  - мајката,
  - човекот?

Вежба

- Наставникот или еден од учениците нека ја диктира песната, а другите внимателно нека слушаат и нека пишуваат на посебни ливчиња.
- На крајот, разменети си ги меѓу себе ливчињата и извршете проверка!

Лазо Кравски (роден 1927, Кавадарци) е истакнат македонски поет и писател. Пишува поезија и проза за деца. Ги објавил збирките песни: „Овчарче“, „Песната на славејот“ и др.

Автор е на романите: „Патишта“, „Заорак“, „Раскин“.

УБАВА СИ, ТАТКОВИНО

Топло сонце зраци сее,
птици шират вишен лет,
веселба се седге лее,
распеан е сиот свет.

По Пелистер и по Шара
безброј стада гласој леат,
по полиња и по ниви
комбајните жетва жнеат.

Во Прилепско родно поле
жолто злато момци берат,
во Ресенско и во Полог
јаболката сочни зреат.

Прекрасна си, земјо мила,
в шир целиот убав крај,
те сакаме вечна да си
лична да си како в мај.

Сава КОСТАДИНОВСКИ

Разјоварале за ѝената

- Која земја ја препознаваш преку стиховите на оваа песна?
- Што ти помогна да дојдеш до таков заклучок?
- Колку поетски слики откриваш во првата строфа?
- Кои наши планини се опеани во втората строфа?
- Кое е тоа „жолто злато“ што луѓето го собираат низ Прилепско

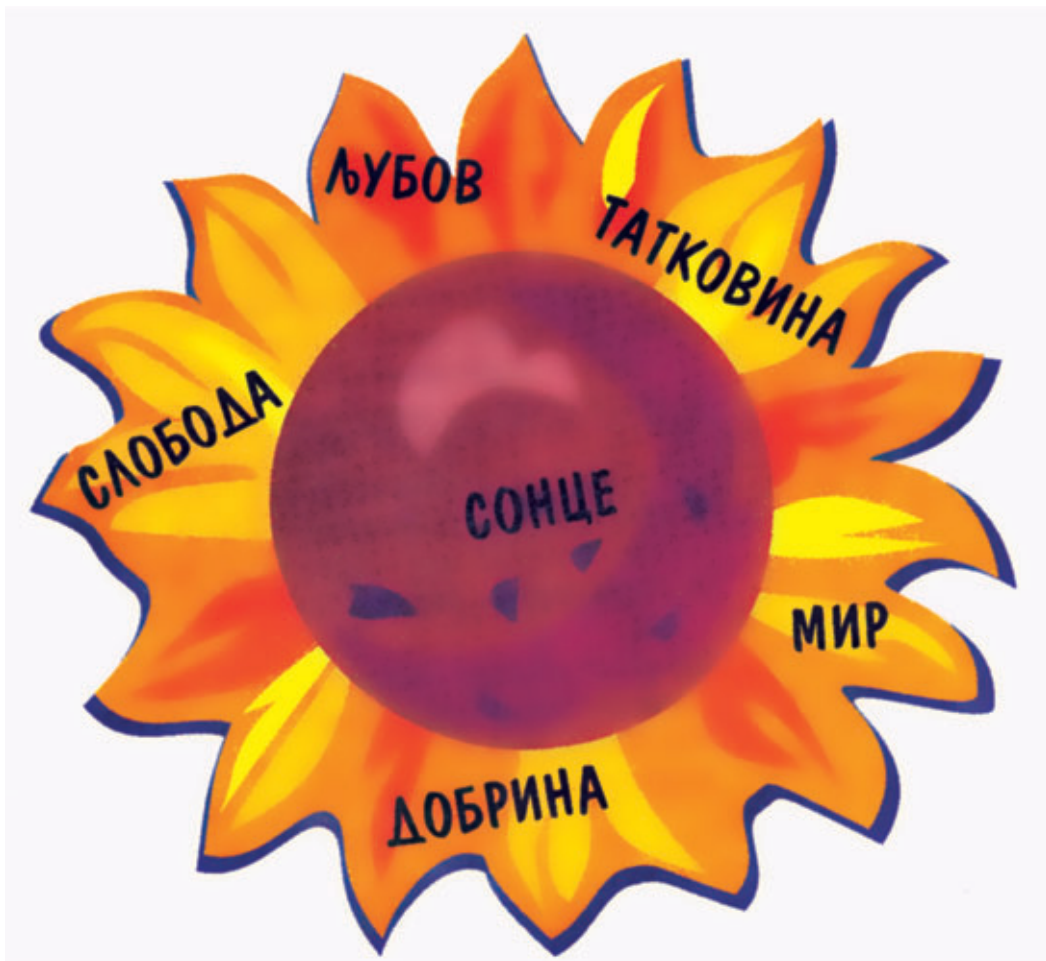
Поле?

- За што пее поетот во третиот и во четвртиот стих од третата строфа?
- Каква желба изразил тој во последната строфа?

Велба

- Низ неколку реченици обиди се да искажеш желба за напредок на нашата татковина и за среќен живот на луѓето во неа.

НЕКА СВОНАТ ДОБРИТЕ ЗБОРОВИ

*„Нека свонат добрите зборови
ко свонец на јагненца бели,
а секој убав топол збор
в срце нека ти се всели“*

- ◆ Нека свонат добрите зборови - Славка Арсова
- ◆ Бујар - Љутви Руси
- ◆ Писмо - Пени Трпковски
- ◆ Кој треба да се срами - Петар Дубочкин
- ◆ Убавиот збор - Нада Зекманова – Јакимова
- ◆ Волшебните зборови - Народна приказна (Превод: К. М.)
- ◆ Честитката на Ѓорѓи - Горјан Петрвски
- ◆ Трите сестрички - Народна приказна
- ◆ Подарените чевлички - Абдуљази Исљами
- ◆ Убави зборови - Видое Подгорец

Секогаш денот со убав збор нека ти почне

НЕКА СВОНАТ ДОБРИТЕ ЗБОРОВИ

Денот со убав збор
секогаш нека ти почне,
на прозорец нека дојде
в бело утро да ти шепне:

„Животот е убав знај
со збор што се раѓа од цвет,
што извира од чист извор
и доаѓа со сила на ветрот.

Зборот може да загрее,
може болка да ти смири
и каменот може да го стопи,
ко вулкан знае да гори.

Нека свонат добрите зборови
ко свонец на јагненца бели,
а секој убав топол збор
в срце нека ти се всели.“

Славка АРСОВА

Народна поговорка:

УБАВИОТ ЗБОР – ЖЕЛЕЗНА ВРАТА ОТВОРА

Разговараме за песната

Ејореди!

Откриј ја врската на народната поговорка со насловот на оваа песна!
Која е нивната блискост во однос на значењето?

Што им посакува поетесата на своите читатели преку првите два
стиха од песната?

Која желба искажува поетесата во последните два стиха од
песната?

Објасни!

Како може зборот „да згрее“ и „болка да смири“?

Кога ќе свонат зборовите како звонци на јагненца бели?

Порака

Во разговорот со другите што почесто користи ги
зборовите: *молам, повам, благодарам, извини* и др.

БУЈАР

Белото кученце како да падна од небо, одеднаш се најде пред нозете на Тајар. Тој не го забележа. Беше занесен од убавината на пролетното утро, од боите што се преливаа и во недоглед се ширеа пред неговите очи. Тајар го забележа кученцето дури кога почна да му се метка околу нозете и кога цивна со треперлив глас. Се наведна, го фати со левата рака, а со десната почна да го милува. Кученцето престана да квичи. Тоа го насочи погледот кон лицето на Тајар и очите не ги одделуваше од него. Тајар, иако добро ги познаваше кучешките постапки, овојпат не можеше да му ја разбере желбата.

— Не те разбирам!... Што сакаш? — тивко и мило му се обрати.

Кученцето како да го разбра значењето на зборовите и повторно почна тивко и неспокојно да цивка.

— Малечко си ми, кутренце мое... Не знаеш да ја излаеш желбата и да го кажеш тоа што го сакаш — продолжи Тајар, милувајќи го по грбот.

Квичењето продолжи уште неколку мига, но тоа беше сè потивко и потивко. Тајар за тоа не се лутеше и не се вознемируваше, но некаква искра на несигурност го натера да размисли што бара.

— Сиротото кутре, можеби е гладно — помисли Тајар.

Веднаш потоа решително се упати кон кујната. Таму беше мајка му. Кога виде што носи, таа се намурти.

— Кај го најде, сине? — го запраша решена да не го прекори.

— Не знам како се најде пред нашата врата!—го чу одговорот на Тајар.

— Да не е гладно? — запраша мајка му.

— Можеби!— одговори Тајар и ја испружи раката. Од мајка си ја побара чинијата со качамак што остана од појадокот.

Тајлер тргна кон дворот, држејќи го кученцето во левата, а чинијата во десната рака. Штом стигнаа во дворот, го спушти кученцето на земјата пополека му го принесе качамакот. Кученцето сомнително мирисна. Најверојатно не беше вкусило такво јадење. Душката неколку мига, потоа зафати со устата едно малечко парче, го праметна низ устата и го голтна. Набргу се ослободи и почна да лапа без страв и недоверба.

Веднаш потоа пред белото кученце се најде и друго кученце како да никна од земја. Белото, штом го виде, се подистави и му ослободи место што беше знак на покана. Двете кученца потоа ненаситно се нафрлија врз качамакот.

Тајар со задоволство ги гледаше. Не се замеша. Помисли: „Негова работа. Кога му дозволува тоа, зошто јас да му бранам?“

Откако се најде, придојденото кученце веднаш се оддалечи, а белото кученце му се доближи на Тајар и почна да му се метка околу нозете. Тајар го фати и го крена. Ја виде празната чинија, ја зеде в раце и тргна кон кујната. Штом ја виде мајка си, радосно ѝ раскажа сè.

— Те молам, дозволи ми да го задржам кученцево, — рече на крајот и молкна, очекувајќи го мислењето на мајка си.

— Добро... Ако ти сакаш така, се разбира... Можеш да го задржиш.

Тајар се зарадува. Неговото лице доби весел радосен израз, но по кусо време повторно ѝ се обрати на мајка си:

– Знаеш, мамо... Јас мислам на кучево да му дадеме... да му дадеме име. Те молам да му бидеш кума...

Мајка му гласно се насмеа.

– Јас кума?! ... А зошто да не бидеш ти?!

– Ти подобро ги познаваш обичаите и редот. Знаеш што треба да прави кумот...

– Добро, – се согласи таа. – Јас ќе му бидам кума. Какво име да му дадеме, а?

– Јас во тоа не се мешам... Мислам дека тоа е работа на кумата...

– Да му го дадеме името... Да му го дадеме името Бујар... Што мислиш? Ти се допаѓа?

Тајар не беше слушал дотогаш за такво име.

– Што име е тоа, мамо? – запраша.

– Бујар значи благороден, добродушен...

– Добро име е тоа, мамо – се согласи Тајар.

– Нашево кученце заслужува така да се вика. Тоа и го потврди кога му дозволи и на другото кученце, како што ми раскажа ти, да се најде. Така постапуваат само тие што се благородни, што имаат широка и несебична душа...

Љутви РУСИ

(Извадок од книгата „Двајца другари“)

Разјоваране за текеџот

- Каков настан е опишан во текстот?
- За што размислувал Тајар додека кученцето тажно квичело? Што се случило потоа?
- Кое име решила да му го даде мајка му на Тајар на кученцето?
- Од која постапка се гледа дека кученцето било добро и благородно?

Вежба

- Подреди ги правилно зборовите во следниве реченици:
- Куче Тајар најде. Го зеде Тајар кученцето. Жално тоа квичеше. Лепче Тајар му даде. Лепчето кученцето не го изеде.

Љутви Руси е роден 1923 година во Дебар.

Работел како новинар во Радио Скопје.

Автор е на книгите: „Калење“, „Песни за пионерите“, „Сомневање“, „Глувонемииот“ и др.

Починал 1981 година во Скопје.

ПИСМО

Потсети се!

Кога се оддалечени луѓето просторно, меѓу себе општат најчесто преку писма. На тој начин тие им ги пренесуваат своите пораки на другите.

Заболни

Писмото е состав што има значаен карактер во животот на човекот. Преку оваа форма на комуницирање човекот може да ги изнесе своите најразлични желби и потреби, упатства, сугестии и сл. Понекогаш писмото може да биде и од интимен карактер. Писмата можат да бидат **приватни и службени**. Во денешни услови дел од улогата на писмото ја има преземено телефонот.

ПИСМО

Мајко,

Знам, Сонцето сега изгрева над нашата планина. Ти си разбудена и шеташ низ дворот, а кокошките и пилињата цивкаат околу тебе. Сонцето изгрева, пчелите се разбудуваат и летнуваат кон липата. Ластовичките се извираат и црцорат под стреите. Сè е весело, сета природа се разбудила, а ти стоиш натажена во дворот со преврзана шамија. Што те мачи? Зошто не му се радуваш на животот како порано кога бев јас дома?

Биди весела и радосна, рашири го срцето и пушти да пее радосни песни низ полските ниви. Не жали за синот далечен. Јас пак ќе се вратам. Ќе навратам некое утро кога сонцето ќе изгрева над нашата планина, ќе те најдам во дворот меѓу кокошките и пилињата и ќе те прегрнам пак како порано за да ти кажам дека уште повеќе те сакам. А дотогаш ти биди весела и весело поздравувај ги добрите луѓе што одат на работа и не заборавај дека и тие се дел од моето минато детство.

Пени ТРПКОВСКИ

Разговарање за текстовот

- Кого препознаваш во авторот на писмото?
- Кому му го испраќа тоа писмо тој?
- Во кое годишно време го пишува писмото? Врз основа на кои податоци дојде до таков заклучок?
  - Каква слика си создава авторот на овој текст за:
    - ликот на мајка си,
    - својот дом?
  - Зошто тој мисли дека неговата мајка е натажена? Што ѝ ветува? Што ѝ порачува?

Вежби за изразување и творење

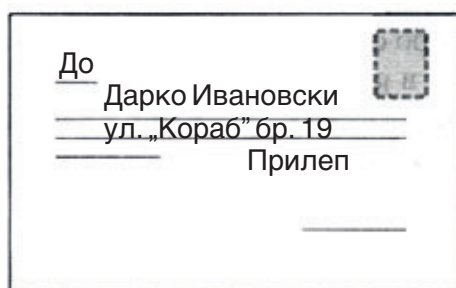
• Поделете се на три групи. Секоја група треба да напише и да испрати писмо до:

Прва група: до познато или непознато другарче од друго училиште;

Втора група: до наставник;

Трета група: до родител.

• Секое писмо треба да содржи точна и целосна адреса на испраќачот и на примателот на писмото.

Протири ги своите знаења!

КОЈ ТРЕБА ДА СЕ СРАМИ

Едно девојче дојде кај продавницата за леб и случајно испушти пари. Тукушто сакаше да ги крене парите, тоа го стори едно црвенокосо момче. Тоа се наведна, а девојчето викна:

– Не смееш да гибаш, тоа се мои пари!

Овие зборови таа ги кажа толку силно, така што сите се свртеа натаму.

– Се разбира, твои се! – рече момчето и ѝ ги подаде парите. – Затоа и ги подигнав, за да ти ги дадам.

Девојчето му ги истргна парите од раката и муртејки се рече:

– Што се вадиш? Ти сакаше да ги земеш!

– Се лажеш, девојче, – учтиво но навредено прошепна момчето. Тоа не очекуваше вакво префрлање, се збуни и се зацрви.

– А зошто тогаш се зацрви? – не престануваше девојчето. – Сега ти е срам! Се срамиш!

Покрај нив стоеше еден човек во кусо палто. Тој го потупка момчето по рамо и го пофали гласно сите да чујат:

– Гледам дека си добро момче! Двапати направи добро дело. Ги крена парите на девојчето – тоа е првото добро дело. Се зацрви место него – тоа е второто добро дело.

Девојчето ги слушна овие зборови и исто така се зацрви. Тоа бездруго сфати кој треба да се срами.

Петар ДУБОЧКИН

Разговараме за текето

- Што му се случило на девојчето додека чекало пред продавницата за леб?
- Како постапило момчето, кое, исто така, чекало да купи леб?
- Поради што момченцето било обвинето од девојчето?
- Зошто еден од присутните се вмешал во препирката меѓу девојчето и момчето? Што рекол тој?
- Кога девојчето сфатило дека погрешило?

Објасни!

Кој според тебе, треба да се срами: момчето или девојчето? Поради што треба да се срами?

Спореди!

Спореди ги постапките на момчето и на девојчето! Чи постепки одобруваш и сакаш да ги следиш? Зошто така мислиш?

Вежба

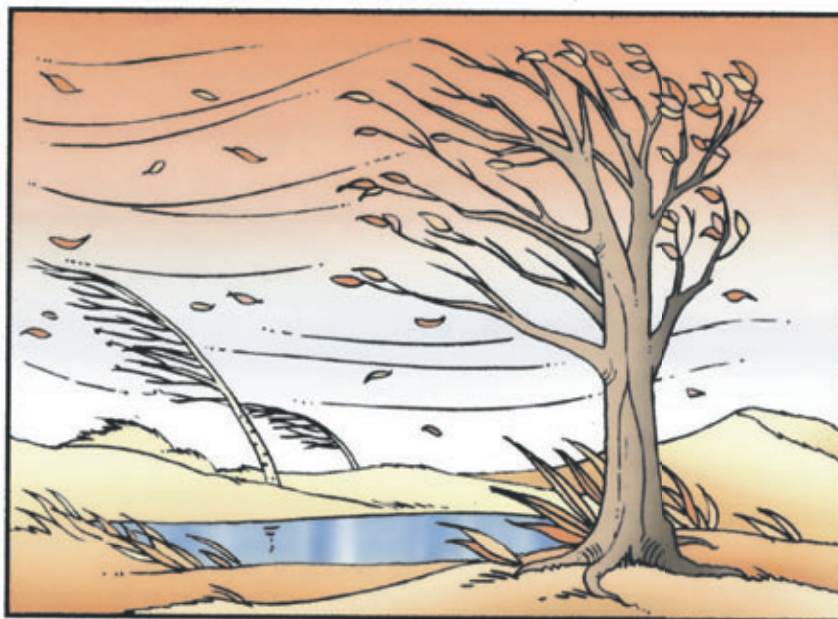
- Обиди се да го продолжиш овој текст. Помогни му на девојчето да ја согледа својата грешка и да му се извини на момчето за нанесената навреда.

Размисли!

Кои зборови, според тебе, се убави?
Зошто е потребно често да користиме
убави зборови?

УБАВИОТ ЗБОР

Студен декемвриски ден. Северниот ветар бришеше сè пред себе. Најулаво дува во гората и ги тера нејзините жители подлабоко да навлезат во своите зимски засолништа. Безмилосно се провира низ гранките на дрвјата. Ги вкочанува од студ и им ги кине последните лисја.

Стариот даб и младата бреза се на крајот од гората. Северецот најсилно налетува низ нив. И додека дабот со своите широки и јаки плеќи му се спротивставува, кривката бреза исплашена и премрзната со сета сила води борба со него. Се вие до земја сакајќи да ги зачува гранките од кршење.

Дабот со тага ја гледа нејзината мака. Сака да ѝ помогне, да ја заштити, но поради далечината не може. Да е малку поблиску, ќе стореше нешто. Затоа му е жал и страда заедно со неа. Се труди да смисли нешто со што би можел да ѝ олесни. Најпосле се сети.

– Драга брезе, одамна сакам да ти кажам дека со своето постоење го украсуваш светот. Секој ѝ се восхитува на твојата убавина и виткост. Гледајќи те тебе и јас се воодушевувам и среќен сум што си ми сосетка ...

Од овие зборови брезата се зарумени. Сети топлина, а таа ѝ се разлеа низ целото тело. Сега виткањето ѝ заприлега на игра со ветрот.

Сакаше да му одговори.

– Ти благодарам, добар соседу. И ти си секогаш величествен. Во пролет кога младите нови листенца ти ги сменуваат старите, в лето кога со својата широчина ја красиш целата гора, во есен искитен со чудесни желади и

во зима згрнат со огромна бела наметка од кристални снегулки – но повеќе не можеше да зборува.

А дабот како да го разбра сето тоа. Се расположи и со малдешки, весел глас, продолжи:

– Нежна си како срничка. Твоите лисја, тие прекрасни мали балерини, танцуваат складно и при најмалечок провев. Се насладувам гледајќи ја нивната игра.

Брезата стана уште порадосна. Собра сили да зборува:

– Ти благодарам, добар соседу, драги дедо дабе. Твоите зборови ме зајакнаа. Ветерот веќе не ме плаши.

И додека брезата и дабот и натаму продолжуваа да се радуваат на заемната близина и пријателството, еден желяд што одамна лежеше ма земјата, сирна од под снегот и весело извика:

– Убавиот збор со пари не се купува! Тој е најдобар лек за душата и влегува право во срцето.

Нада ЗЕКМАНОВА – ЈАКИМОВА

Разговараме за текето

- Кои се главните ликови во овој текст? Како си ја објаснуваш нивната способност да разговараат меѓу себе?

- Зошто писателката се одлучила на дабот и на брезата да им придаде особини што им се својствени само на луѓето?

- Како е претставен дабот во овој текст?

- А брезата?

Задача

Во завршниот дел од текстот писателката употребила и една народна поговорка, што всушност, е и основна мисла во текстот. Пронајди ја таа реченица и со свои зборови објасни го нејзиното значење.

ВОЛШЕБНИТЕ ЗБОРОВИ

Еднаш, многу одамна, во една далечна земја, живееја две кралици. Секоја од нив имаше голема палата со широки, недогледни градини. Палатите беа толку големи, што на кралиците им беа потребни многу слуги околу одржувањето на градините и палатата.

Кралицата Зеленковска беше многу мрзлива. Цел ден седеше на својот кралски стол, викајќи со заповеднички тон:

– Исчистете го подот! Донесете го мојот појадок! Наместете ја постелата!

Нејзините поданици не можеа повеќе да слушаат, па си заминаа од палатата, наоѓајќи работа на друго место.

Така кралицата остана сама, без помош од никој и никаде. Целата градина беше во неред, а во кралската кујна немаше ниту една чиста чинија!

– Не можам да живеам во ваква нечистотија! – викаше кралицата на сет глас.

Но, немаше кој да ја слушне.

Еден ден реши да ја посети кралицата Розовска, која живееше од другата страна на ридот.

Палатата на кралицата Розовска изгледаше беспрекорно. Градината беше преполна со убави цвеќиња, а на масата под расцутената манголија беше сервиран вкусен ручек. Слугите беа растрчани на сите страни, сакајќи да ѝ угодат на својата кралица.

– Како успеваш да воведеш ваков ред?! – се чудеше кралицата Зеленковска.

– О, па тоа воопшто не е тешко. Јас само ги употребувам волшебните зборови!

– Волшебните зборови?! Какви волшебни зборови?

– Тоа се зборовите „Ве молам“ и „Благодарам“.

Кралицата Зеленковска беше вчудовидена. Се замисли малку и сфати, дека таа, всушност, никогаш не ги употребила овие зборови. „Не е ни чудо што сите мои слуги си заминаа“, заклучи таа. „Никогаш повеќе нема да се однесувам така заповеднички“, си вети самата себеси, а своето прво „Благодарам“ ѝ го кажа на кралицата Розовска, која беше многу љубезна што ѝ даде толку вреден и корисен совет.

Набргу и палатата на кралицата Зеленковска изгледаше уредно и чисто.

Народна приказна
Превод **К. М.**

Размисли!

Зошто луѓето си упатуваат честитки едни на други?
Што сè може да се честита?

ЧЕСТИТКАТА НА ЃОРЃИ

Пред Новата година Ѓорѓи ги одбра најубавите честитки за да ги прати на разни страни. Сепак, една од нив беше поубава од другите... На неа се гледаше зимска слика со снег на покривите. А имаше и убав Снешко направен од умешни детски раце. Некои влечеа санки, други растрчуваа низ снегот ... Ги имаше и оние што се спуштаа храбро со своите скии.

А и дома, на мајката и таткото, им се допаднаа честитките што ги одбра нивниот син. Но, сепак, онаа, со зимскиот пејзаж, најмногу им се бендиса.

Најубава е оваа честитка! го пофали мајката. Зимска и весела. И другите не се лоши, но ...

Прекрасна е! прифати таткото.
Колку убав пејзаж! И мене оваа најмногу ми се допаѓа.

А кому ќе му ја пратиш? праша мајката. Ако не е тајна, се разбира.

Кој ќе ја добие? се интересираше таткото. На чија адреса ќе стигне? И јас би сакал да знам ...

Ќе ѝ ја испратам на баба Милица! им одговори Ѓорѓи. Таа заслужува најубава честитка.

Мајката и таткото беа задоволни.
Ѓорѓи во честитката напиша:

„Мила баба Милице,

Новата година сакам да ти донесе многу среќа. А и другите празници во неа. Божик, Велигден и другите што ќе дојдат, да ти бидат весели. На лето, мила бабичке, да се израдуваш на моето доаѓање. Јас пак ќе бидам кај тебе и долго ќе останам в село.

Те сака твојот внук Ѓорѓи“

Горјан ПЕТРЕВСКИ

Разговараме за текеџот

- Какви честитки купил Ѓорѓи пред Новата година?
- Која од тие честитки најмногу му се допаѓала?
- Кому му ја испратил тој таа честитка?
- Зошто мајка му и татко му биле задоволни?
- Што и посакал Ѓорѓи на својата баба преку новогодишната честитка?

Вежба

- Напиши честитка со која ќе ѝ ја честиташ Новата година на наставничката или на твојата мајка.

Ѓорјан Петревски спаѓа во редот на најплодните и најчитаните писатели за деца и младинци.

Роден е 1951 година во село Мренога, Демирхисарско.

Автор е на книгите: „Гороцвет“, „Земјата од сонот“, „Тажниот свирач“, „Татковите солзи“ (збирка раскази).

„Споменка“, „Далечна љубов“, „Исти очи“, „Вечниот ветар“, „Сама“ (романи).

ТРИТЕ СЕСТРИЧКИ

Првиот ден на пролетта летнале радосно над полето три сестрички – пеперуги.

Но, ненадејно над зелените полиња се стемнило. Се кренала страшна бура. Заврнал силен дожд. Трите пеперуги со наводенети крилца чукнале на вратичката од белиот лилјан.

– Те молиме, скриј нè во твојата бела куќичка – рекла жолтата пеперуга.

Белиот лилјан го отворил прозорецот и рекол:

– Ќе ја пуштам само белата пеперуга, зашто е бела како мене!

– Тогаш ќе си одиме! – се јавила белата пеперуга. – Штом нема место за сите три, подобро е да останам на дождот.

И си одлетале.

Чукнале на вратичката од жолтото лале.

– Дај ни засолниште, убаво жолто лаленце – замолиле тие. – Пушти нè под твојата стреа додека преврне дождот.

– Можам да ја земам под суво само жолтата пеперуга. Повеќе немам место – одговорило лалето.

– Или за сите, или за никого! – рекла жолтата пеперуга.

Тргнале натаму. Го забележале црвениот божур.

– Пушти нè додека мине бурата и преврне дождот, брате мил!

– Имам место само за црвената пеперуга – одговорил божурот.

– Збогум! – му рекле трите сестрички.

Се фатиле за раце и тргнале по дождот.

Сонцето се пробивало зад темните облаци. Тоа чуло како трите сестрички им одговарале на цвеќињата. Му се свидела нивната заемна љубов и неразделност.

Се насмеало сонцето. Неговите топли зраци им ги исушиле наводенетите крилца на пеперугите.

Народна приказна

Народна појдовка ВО СЛОГАТА Е СПАСОТ

Разјоварале за приказната

- Во каква опасност се нашле трите сестрички – пеперуги во првиот ден на пролетта?
- Од кого најпрвин тие побарале помош?
- Што им одговорил белиот лилјан?
- Зошто белата пеперуга одбила да се скрие во белата куќичка на лилјанот?
- Потоа пеперугите побарале спас од жолтото лале. Што им одговорило тоа?
- Како била прифатена нивната молба од црвениот божур?
- Што се случило, на крајот, со трите сестрички пеперуги?

Задача

Прераскажи ја содржината на оваа приказна според следниов план, односно според следниве прашања:

- 1) Кога трите сестрички – пеперуги се во опасност?
- 2) Зошто пеперугите побарале помош од белиот лилјан?
- 3) Што се случило кога пеперугите побарале помош од жолтото лале?
- 4) Како била прифатена нивната молба од црвениот божур?
- 5) Кој им помогнал на пеперутките?

Објасни!

Какви чувства те обземаат од добрите подароци?

ПОДАРЕНИТЕ ЧЕВЛИЧКИ

Пролетното сонце грееше. Развигорот го разнесуваше пријатниот мирис од цвеќињата. Од далечината допираа гласовите на кукавицата и славеите.

Децата трчаа по пеперутки. Со нив беше и Сузана. Таа личеше на голема пеперутка. Носеше бело фустанче со сини риги. На косата имаше бела панделка, а на нозете ѝ светеа новите чевлички. И нејзините другарки беа убаво облечени. Кога седеа на едно место, личеа на големи китки од разнобојно цвеќе. Трчаа по ливадите, собираа цвеќиња, плетеа шарени венчиња и пееја. Едно од девојчињата беше босо и натажено.

Сузана ги соблече чевличките со сина боја и му ги подаде на босоногото девојче.

— Еве, земи ги моите чевлички! Нови се, со здравје да си ги носиш... ти ги подарувам...

Девојчето ја погледна Сузана. Мислеше дека сонува. Не му се веруваше. Затоа треперливо и со шепот одговори:

— Благодарам, но ти ќе останеш боса.

— Не грижи се! Јас имам други чевлички. И тие се нови.

Девојчето ги зеде чевличките, а кога ги обу, пак ѝ рече:

— Сузана, ти благодарам!

Сузана цутеше од среќа.

Другите девојчиња се почувствуваа засрамени. Тие молкум се одделија од нив и ја напуштија ливадата. По нив зачекорија Сузана и девојчето, а потоа се поделија како две сестрички.

Сузана веднаш потрча дома и ја прегрна мајка си и сосема тивко шепна:

— Мамо, нели нема да ме караш?

Мајка ѝ ја погледна, па ја праша:

— Зошто, да не си скршила нешто?

— Мамо, чевличките...

Потоа Сузана не рече ни збор. Сè што сакаше да каже, ѝ секна во грлото.

Мајка ѝ го забележа тоа и ја погали по косата. Со благ поглед ја праша:

— Што им направи на чевличките? Ги загуби ли?

— Не, туку ѝ ги подарив на Хирка. Таа беше боса, а мене ми беше жал..

Мајка ѝ се насмевна и одново ја погали по косата. Потоа ѝ рече:

— Си направила добро дело. Керкичке моја, ти имаш благо срце... Ке ти купам нови чевлички.

Сузана не можеше да истрае. Веднаш ѝ се фрли во прегратки и почна да ја бакнува. По нејзините образи се истркалаа неколку солзи радосници. Таа сосем тивко прошепоти:

— Мамо, ти благодарам. И твоето срце е благородно.

Абдулзис ИСЉАМИ

Народна поговорка
ЧИНИ ДОБРО, НЕ КАЈ СЕ!

Разговараме за текстов

• Во кое годишно време се случило она што е опишано во овој текст?
На кое место?

- Во кој момент другарите на Сузана се засрамиле?
- Како ќе постапеше ти да беше на нивно место?
- И мајката на Сузана има благородно срце. Од кој дел во текстот се гледа тоа?

УБАВИ ЗБОРОВИ

Ај, да измислуваме убави зборови!
Еве, вака:
Да биде **радост** наместо **мака**.

Сè што е **насилно**, **свирепо** грубо
нека го носи името **љубов**!

Вистина ставаме наместо **лага**
Смеа и **веселба** наместо **тага**.

Болката нека е **ведрина** сега,
а сите **војни** да станат **шега**.

Црното нека си остане боја,
но, да не тажи во душата твоја..

Солзите **мака** в срце што носат
Нека се претворат во **капки роса**.

Видео ПОДГОРЕЦ

Задача:

1. Дополни ја песната со уште две строфи во кои ќе искажеш свои размислувања за убавите зборови.
2. Научи ја песната и кажи ја со чувство!

НОВИНАРСКИ ТЕКСТ

Анџонио Русебески, алпско скијање

Сакам да се надминам себеси!

Секој спортист сонува да настапи на Олимпијада, вели нашиот најдобар алпски скијач, Антонио Русебески. За него ова е прв настап на ЗОИ, за малку му избега настапот на минатата Олимпијада во Торино. За Ванкувер се подготвува четири години, задрволен е од својата кондиција и техника на скијање, вели дека единствено нешто што треба да подобри кај себе е психичката подготвеност, која доаѓа само со чести настани на големи светски настани.

- Четири години се подготвувам за оваа Олимпијада, а поинтензивно последнава година, особено сега за време на олимписката сезона, кога и почнуваат да се сметаат резултатите за олимписката норма. Првите три години од подготвките течеа помирно, потоа настапив на две светски првенства, а поинтензивните подготовки почнаа летоска - прво се работеше на подобрување на мојата физичка кондиција, а од август минатата година почнаа и техничко-тактичките подготовки, кои ги правев на глечер во Австрија. Но, за сето ова време, паралелно работев и на подобрување на мојот личен резултат и пласман. Оваа олимписка сезона ми беше многу исполнета - и со тренинзи, но и со натпревари. Во јануари настапив на Слеме на Светскиот куп. За мене тој настап беше важен од повеќе аспекти, прво тоа што сум првиот Македонец што настапил на светски куп, а второ - процената на моите вистински можности, да видам како е да се излезе на иста патека заедно со врвни светски

скијачи. Во Ванкувер ќе бидеме 20 дена и ќе имам доволно време пред моите настани да се навикнам и да ги научам патеките на кои ќе се натпреварувам. За време на тренинзите, најмногу ќе работам на брзината бидејќи мислам дека добро ми е совладана техниката. Психолошката подготвеност е исто така многу важна, а кај мене уште малку недостасува, па тоа може да биде еден од проблемите за поголеми резултати. Но, таа психолошка подготвеност доаѓа со текот на времето и со искуството. Моја желба за ЗОИ е да влезам меѓу првите 30 скијачи, со што ќе добијеме повеќе реклама како земја, а исто така се надевам дека тоа би бил голем поттик за помладите генерации да почнат да се занимаваат со овој спорт.

Реално ова може да се случи, најмногу поради тоа што на Олимпијадите има построги правила за тоа колку натпреварувачи од една држава можат да се натпреваруваат. За разлика од светскиот куп каде најсилните држави како што се Австрија, Норвешка или Шведска имаат и по десетина натпреварувачи, на олимпијада можат да имаат само четиворица. Така што во тој случај мојот стартен број би бил помал, а патеката би била подобра. Тоа се моите очекувања, тие ми се и како желба и предизвик. Сакам да се надминам себеси, мислам и дека можам зашто

имам добро искуство од натпреварите. А, на Олимпијадата ќе ме води позитивната мисла што, всушност, претставува Олимпијадата и настапот таму. Ќе настапам во две дисциплини, велеслалом и слалом, кој воедно е и моја најсилна страна. Според програмата, на 21 февруари е трката во велеслалом, а слаломот ќе биде на еден ден пред затворањето на игрите, поточно на 27 февруари. Слаломот е најатрактивна дисциплина и најинтересна за гледање, но во исто време е и рулет, игра на среќа, бара кратки и брзи движења и не дозволува грешки. За среќа, токму во оваа дисциплина сум најдобар.

Новинарските текстови служат за известување на јавноста за сите битни фактори неопходни за подобро запознавање на светот во кој живееме.

Основната задача на новинарот е да собира информации, да обработува, да ги класифицира и да ги шири преку средствата за масовна комуникација (печатот, радиото, телевизијата, филмот итн.)

ВОЗОТ НА ДЕТСТВОТО

- ◆ Децата од светот - Славко Јаневски
- ◆ Јазикот не е пречка за добро другарување - Неџати Зекерија
- ◆ Новогодишен подарок - Марта Гром
- ◆ Во Новата година - Шукри Рамо
- ◆ Мала голема точка - Цане Андреевски
- ◆ Свездите сјајни шепотат тајни - Ндре Мједа
- ◆ Натажената месечина - Данко Облак
- ◆ Месечина - Влоѓимеж Домерадски
- ◆ Лет во вселената - Говорна вежба
- ◆ Подарок за вселенското дете - Сунчица Шкрињарик
- ◆ Возот на детството - Македонка Јанчевска

ДЕЦАТА ОД СВЕТОТ

Ние, децата
во својата вселена
сме ѕвезди бројни,
затоа не долета
со закани и војни.

Војници сме
со вишниов цут од гранка,
војници сме
со бел гулаб на дланка,
војници сме
против војување,
затоа иднината
дајте ни ја на чување.

Славко Јаневски

Разговараме за песната

- Што им порачуваат децата на возрасните во првиот дел од песната?
- Зошто тие не сакаат војни?
- Што посакуваат децата во последните стихови од песната?

Поврзи!

На што помислуваш кога ќе видиш бел гулаб на детска дланка?

Вежба

- Напиши состав преку кој ќе ги искажеш своите желби. Наслов на својот состав измисли сам(а).

Белешка за писателот

Славко Јаневски е истакнат македонски писател за деца и за возрасни.

Роден е 1920 година.

За децата ги напишал следниве книги: „Пионери, пионерки, бубачки и шумски сверки“, „Распеани букви“, „Шеќерна приказна“, „Сенката на Карамба Барамба“, „Марсовци и глувци“, „Пупи Паф“ и др.

Починал во 2000 година во Скопје.

Добитник е на наградите: „11 Октомври“, „Кочо Рацин“, „Браќа Миладиновци“ и др.

ЈАЗИКОТ НЕ Е ПРЕЧКА ЗА ДОБРО ДРУГАРУВАЊЕ

Оваа слика се роди во еден лифт. Потоа излезе на улица и стана голема.

Орхан се качи на деветтиот кат. Славчо на седмиот, а Агим на четвртиот кат со лифтот. Секој од нив зборуваше на друг јазик. Но, сепак се разбраа.

И Орхан и Славчо и Агим се смееја. Трите деца имаа слична насмевка. Кога се смеат, на ист начин се смеат децата.

Еднаш, за време на одморот, пак се сретнаа. Во училишниот двор меѓу себе ја поделија ужината. Децата и сега не разговараа на ист јазик, но нивната љубов беше иста.

Кога го напуштија училиштето, на улицата забележаа како едно од поголемите деца на опашката од едно маче врзува конзерва. Мачето болно мјаукаше.

— Зошто го правиш тоа? — рече Орхан.

Детето го удри Орхан. Орхан одвај се задржа да не оадне на земја. На Славчо и Агим им беше жал. Заплакаа со него.

Јазикот не е пречка за добро другарување.

Неџати ЗЕКЕРИЈА

Учал нови зборови - ѿ збојатувал јазикот

лифт - уред за кревање од еден до друг кат

сказна - приказна со необична содржина

Разговарале за текето

- Што ги зближиву децата меѓу себе?
- Чија постапка не ти се допаѓа во овој текст? Зошто?
- Авторот вели: „Јазикот не е пречка за добро другарување“. Како ја разбираш оваа негова мисла?

Протири ѿ своите знаена!

Ако сакаш да дознаеш повеќе за Орхан и за неговите другари, прочитај ја книгата, „Децата од нашата улица“ од Неџати Зекерија.

Неџати Зекерија е познат писател за деца.

Роден е во Скопје 1928 година.

Автор е на книгите: „Школско свонче“, „Зајак мечувалец“, „Црвени обетки“ и др. (песни за деца); „Децата од нашата улица“, „Децата од старата улица“, „Јулија од нашата улица“, „Старо купувам, ново продавам“ и др. (раскази за деца).

Починал во Сремска Митровица во 1988 година.

НОВОГОДИШЕН ПОДАРОК

Стариот селанец се враќаше дома во студеното новогодишно утро. Беше по работа в град, но таму многу се задржа, така што цела ноќ патуваше. Одеднаш не можеше да им поверува на своите очи: крај смрзнатото тело на срната, која лежеше на патеката, се стискаше малото срнче.

Селанецот го дигна кутрото животинче в преграб. Го стисна до себеси и се разнежи. Токму зад ридот се појави сонцето, она скржаво зимско сонце, кое светлите облеку ги претвори во светликави обетки. Сонцето со своите зраци како да го бакна кутрото срнче кое премрзнато се стискаше во топлите селски раце.

Постојано тој се загледуваше во малото животинче, кое стануваше се поживо и поживо.

Вратата шумно се отвори. Стариот селанец, кој некако таинствено се насмејуваше, го обиколија петте дечиња.

– Дедо, каде беше? Зошто толку се задржа? – весело прашуваа.

– Каде... долу во градот. И кога се враќав, го најдов ова...

Од под дедовата облека се измолкна нешто живо. Децата се зачудија.

– Еве, овде имате срнче. Малечко е, погрижете се за него! Децата се нафрлија кон кутрото животно: го галеа, го бакнуваа...

Потоа му донесоа млеко. Го наполнија шишето и со мала цуцла му даваа да цица.

Тогаш најмалото момче стана. Отиде кај деда си, му седна во skutot и нажалено му рече:

– Дедо, зошто не ја донесе мајка му на срнчево? Види, само како тешко пие од шишето!

Стариот селанец се штрекна и во истиот миг низ неговата уста, тешко поминаа овие зборови:

– Таа беше мртва... нејзиниот живот згасна за да живее новото... младото...

Ова се случи првиот ден од Новата година. На денот кога по сите куќи и домови се отфрлаат старите календари и се закачуваат новите.

– Новата година! – викна селанецот – нека биде здрава среќна за сите луѓе.

Да биде здрава и среќна и за нашето мало срнче! За кутрото срнче без мајка!.. – рече едно момче и за малку шо не се расплака.

Тоа беше и најубав новогодишен подарок за малите деца.

Марта ГРОМ

Разговараме за текетот

- Што се случило во првиот ден од новата година?
- Во кој дел од денот селанецот го пронашол смрзнатото срнче на патот?
- Од која реченица во расказот дознаваш за тоа?
- Кој дел најмногу те натажи? Зошто? А кој дел те развесели?

Вежби за изразување и творење

- Преку овој текст се запознавате со големата љубов и нежност на децата спрема малото незаштитено срнче. Еве можност и за вас: раскажете и вие за една ваша средба со едно животно. Заеднички наслов за сите може да биде и овој: „Животното кое најмногу го сакам“ но секој од вас може да користи друг наслов.

Задача

- Организирано посетете некоја зоолошка градина и со најголемо внимание набљудувајте ги шумските животни и птици. Направете споредба и поднесете извештај од извршената посета.

ВО НОВАТА ГОДИНА

Денот се роди со снежна глава,
Денот се роди со смрзнат камен,
Денот се роди со бела грива,
Денот се роди и ни донесе радост
во Новата година.

Денот се роди со бело лице,
Денот се роди со жолто око,
Денот се насмеа со тенка жица,
Денот се насеа со поглед од сокол
во Новата година.

Денот е постар за една година,
Денот е качен врз камен и планина,
Денот е дојден в поле и долина,
Денот дојде и ни донесе насмевка
во Новата година.

Шукри РАМО

Разговараме за поезијата

- Новата година поетот ја доживува како раѓање на денот. Од кои стихови се гледа тоа?
- Што постигнал поетот со тоа што секој стих го започнува со зборот **денот**?
- Како го разбираш исказот содржан во стихот:
„Денот е постар за една година“?

Шукри Рамо е писател од турската националност во Македонија. Роден е во Штип 1918 година, а почина во Скопје во 1989 година. Учесник е во НОБ уште од првите денови. Објавил збирки поезија и проза, меѓу кои: „Татковината е една, не заборавај!“, „Венец“, „Добродојдовте“, „Убави денови“, „Шарени насмевки“, „Гласот на птицата“, (поезија) и: „Полски цвет“, „Зелено село“, „Од пламен кон ѕвезда“, (проза). На македонски и албански јазик му е отпечатена збирката „Тој, човек“.

Потсети се!

Зад кој вид реченици според содржината се употребува знакот точка?

МАЛАТА ГОЛЕМА ТОЧКА

На страницата од тетратката за домашна задача се сретнаа две точки.

– Добар ден, – ѝ вели едната точка на другата.

– Ајде, тргни ми се од патот! Гледаш дека имам многу работа, – дрско одговара другата точка.

Првата точка што да види?! Нејзината сосетка трча и се лепи зад секој збор, а не само на крајот од реченицата. Така сакала таа. Сака да заседне зад секој збор, како кралица на престол. А еве како изгледа тоа. Во тетратката за домашни работи, со наслов – „Моето најомилено домашно животно“, составот почнува вака: „Моето. Најомилено. Животно. Е. Мачето. Него. Јас. Го. Викам. Маци...“

Ете, замислете си каква дрскост! Не оди тоа така – секаде да се истопориш. Си има ред во пишувањето. Се знае кај им е местото на точките, на запирките, на големите букви. Треба малку да се размисли.

Сега, што станува? Едната точка сфаќа дека другата е многу, многу вообразена.

Ама со таквото нејзино мesteње зад секој збор ќе го посрамоти ученикот. Со убаво сака да ѝ објасни дека тој текст би требало да изгледа вака: „Моето најомилено домашно животно е мачето. Него јас го викам Маци...“

Вообразената точка гледа дека таа е отстранета од многу места. Не ѝ е баш најдраго, ама што да прави.

Вели:

– Добро, добро... ќе размислам.

Убаво е да размисли, ама не е за верување. Зашто, на вообразените треба трипати да им ја кажеш вистината за да си ја поправат грешката.

Цане АНДРЕЕВСКИ

Разјобаране за текејот

- Чудно чудо! Да не ти се верува: две мали, сосем мали точки се главни ликови во овој текст. Која од тие две точки - првата или втората мисли дека е семоќна и може да стои каде што ќе посака?
- Каква грешка прави таа точка?
- Но, се разбира, си има ред во пишувањето. Се знае кај ѝ е местото на точката. А знаеш ли ти? Ако не знаеш, потсети се додека е време.

Басна

- Прочитај ја внимателно следнава басна:

КУЧЕТО И НЕГОВАТА СЕНКА

КУЧЕТО НОСЕЛО. ПАРЧЕ МЕСО ТОА. ПОМИНАЛО ПОКРАЈ. ЕДНА РЕКА ВО ВОДАТА. КУЧЕТО ЈА ВИДЕЛО. СВОЈАТА СЕНКА И ПОМИСЛИЛО ДЕКА. ВО ВОДАТА СИГУРНО СТОИ НЕКОЕ. ДРУГО КУЧЕ. И СИ ПОМИСЛИЛО ДЕКА ТОА. КУЧЕ ВО УСТАТА. НОСИ ПОГОЛЕМО. ПАРЧЕ МЕСО СКОКНА. ВО ВОДАТА ДА. МУ ГО ЗЕМЕ. НО ТОГАШ ГО ИСПУШТИ. СВОЕТО ПАРЧЕ. МЕСО И ВОДАТА МУ ГО. ОДНЕСЕ ВО. НЕДОГЛЕД СЕГА. КУЧЕТО СЕ ЗАЧУДИ КАКО. ЗА ЕДЕН МИГ ГИ. ИЗГУБИ ДВЕТЕ ПАРЧИЊА МЕСО.

Според Доситеј ОБРАДОВИЌ

Во оваа басна точката стои на погешно место.

Препиши го овој текст правилно во тетратката по македонски јазик!

Цане Андреевски е плоден поет и раскажувач за деца.

Цане Андреевски

Роден е во 1930 година во Кратово.

Автор е на книгите: „Сончева порака“, (поезија за деца), „Што има ново?“ (поезија за деца), „Планетата со петел“, (поезија за деца), „Јаготки“ (раскази за деца), „Дарби“ (Приказни за деца) и др. Добитник е на наградите „Кочо Рацин“ и „РТВ Скопје“ на Струшките вечери на поезијата.

СВЕЗДИТЕ СЈАЈНИ ШЕПОТАТ ТАЈНИ

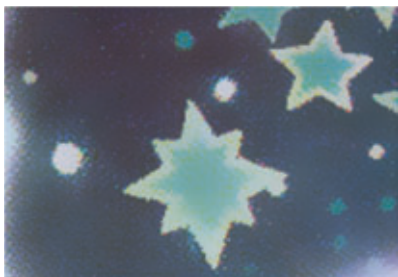
Луната гори,
Вилите горски
над светот светлост точат
Свездите сјајни
Шепотат тајни,
Врз сводот блесок дрочат.

В муграта бела
Земјата цела
В алови бои се лее
Врз кривка трева
Росата слева
Срцето копнеж го грее.

Радоста втаса,
Птиците се гласат,
Низ гори пој се слуша
Чинише сведен,
Цветот се ведне,
Тих повеј да го гушка.

Ндре МЈЕДА

*Збор по збор -
по збојатувал речником*

луна - месечина,
вила (горска) - самовила,
сведен - празник.

Разговараме за песната

- Какви тајни, според тебе, кријат свездите?
- Каква слика замислуваш за следниве стихови:
„В муграта бела
Земјата цела
В алови бои се лее“?
- Што побудило радост кај поетот и што му го разнежnilo срцето?
- Какви чувства кај тебе побуди оваа песна?

Вежба

- По сопствен избор препиши со ракописни букви една строфа од песната.

Протири ти своите знаења!

- Според научниците, ѕвездите се гасовити небески тела што ноќе се гледаат како светли точки.

НАТАЖЕНАТА МЕСЕЧИНА

– Што ѝ е вечерва на месечината? – се запрашаа грижно срните брзајќи кон изворот.

– Зошто Месечината е толку тажна? – во хор повторуваа светулките скриени во тревата.

Само зелениот ветер, ветерот развигорец, ветерот кој насекаде сирнува и го превртува секое ливче, знаеше што ѝ е на Месечината. Ветерот знаеше сè што се случува во шумата преку денот. Знаеше дури и она што се случува и ноќе, кога и зајациите и клукајдрвците спијат во длабок сон.

Еве што ми раскажа ветерот додека леташе над покривите:

– Во градот, зад брегот, зад многу покриви, зад многу прозорци, зад многу врати, живеело едно дете. – Чудо од дете, какво нема ни во мојата, ни во твојата улица, на крајот на светот.

Тоа дете не е како другите деца кои играат со топка, се возат на велосипед и тротинет – тоа конструира ракети! Необично дете!

И тоа дете, кое не личи на другите деца, ѝ се смеело на Месечината. И ѝ рекло дека еден ден кога дома нема да биде мајка му, ќе летне. Дека ќе скокне. Дека ќе подрипне. И дека од шега Месечината ќе ја прескокне.

Кога Месечината го чула ова, се загрижила.

– Каков е тој начин децата со ракета да летаат преку Месечината! – се пожалила таа на својот пријател ветрот – развигорец.

Оттогаш Месечината е загрижена и скита преку заспаната шума и влажниот рид.

Данко НОВАК

Разговарајте за темата

- Поради што била тажна Месечината?
- Кој ја открил нејзината загриженост?
- Што раскажува ветрот?

МЕСЕЧИНА

Посребрени река,
пат и поле цело...
Виси кифла мека
над нашето село.

По небото езди
в сјај низ ноќта глува
и секој рој ѕвезди
ко стражар го чува.

Кога денот јасен
ќе сирне под стреа,
тој ќе си ја касне
за појадок неа.

Влоѓимеж ДОМЕРАДСКИ
(Полска)

Разговараме за поемата

- За поетот месечината е:
„посребрена река и кифла мека”

Набљудувај и објасни!

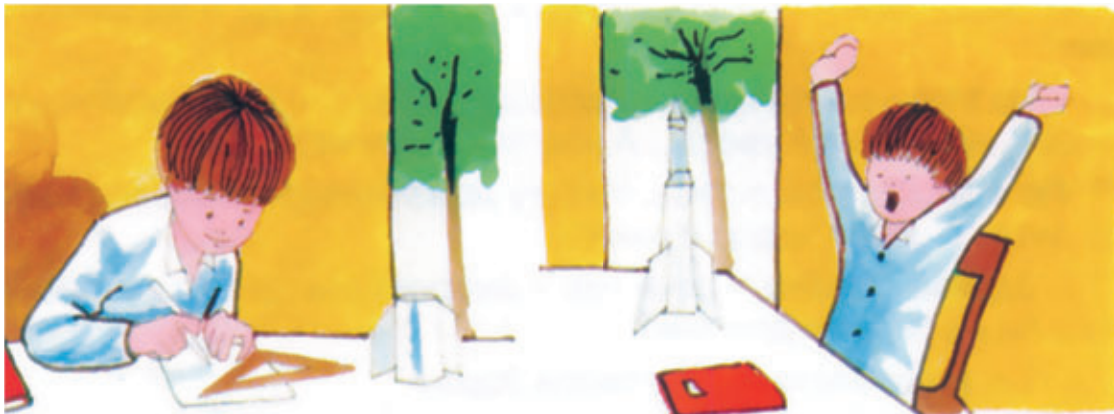
- Кога месечината личи на посребрена река, а кога на кифла?
- Кои поетски слики ги откриваш во втората строфа?

Размисли

- ♦ Како може денот да си ја касне месечината за појадок?

ЛЕТ ВО ВСЕЛЕНАТА

Вежби за изразување и творење

Раскажување

- Откако ќе ги разгледаш сликите, раскажи што се случило. На детето дај му име.

НАУЧНО-ПОПУЛАРЕН ТЕКСТ

ПОДАРОК ЗА ВСЕЛЕНСКОТО ДЕТЕ

Седев под старата круша, кога одненадеж пред мене на волшебен начин се појави едно момче, чиниш од земјата никнало.

– Доаѓам од Месечината – рече тоа, макар што ништо не го прашав. – Возбудливо патување! Погледни таму е моето летало!

– Глупости! На Месечината нема луѓе! Тоа е одамна констатирано, уште во времето на мојот дедо – се потсмевнав.

– Што е тоа дедо? – сериозно праша момчето.

– Татко на мојот татко. Но, сега доста со глупави прашања. Играш фудбал?

– Што е тоа фудбал? – повторно праша момчето.

Овојпат повнимателно го загледав. Момчето беше облечено во необична, тенка, фина и светликава облека. На главата носеше некаков вид на тропски шлем. Лицето му беше бледо, всушност сино, како да преболело тешка болест. Зелените очи беа полни со чудење. Се двоумев.

– Фудбалот е најинтересната игра на светот. Се игра со топка – објаснив.

– Што е топка? – праша момчето.

– Ех, ова е премногу! Ако дете на твои години не знае што е тоа топка, тогаш навистина мора да е паднато од Месечината.

– Не паднав, туку долетав.

– Зарем на Месечината има луѓе?

– Има суштества како мене. Сакаш ли да дојдеш ти?

– Таму не може да се живее. Тоа е научно утврдено.

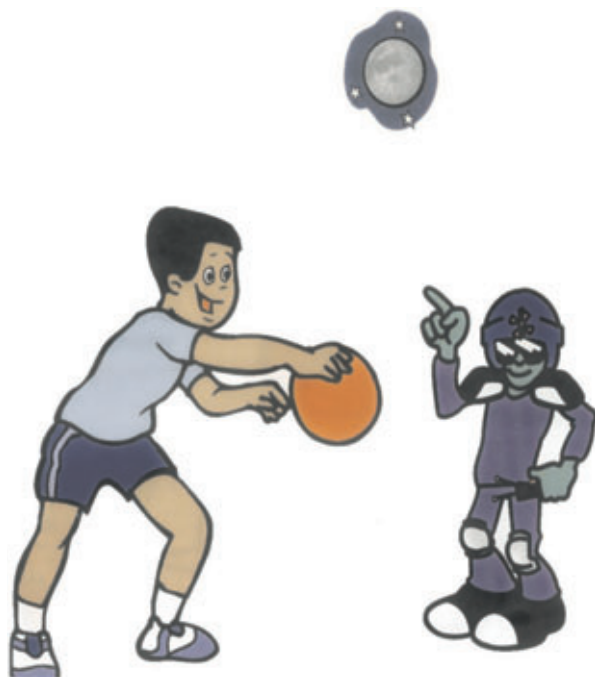
– Тоа било грешка. Да останев, нешто ќе смислев. Но, многумина дојдоа, откако твоите луѓе се вратија на Земјата.

– Дали таму има уште вакви деца? – прашав.

– Секако. Од Земјата секоја година доаѓаат многубројни деца кои не се задоволни од родителите, браќата, сестрите, пријателите, лошите оценки во училиште...

– Тоа не е вистина! Никој не сака да замине на Месечината! Таа е здодевна и студена. Сето тоа си го измислил! – повикав.

– Не се сите среќни како тебе!

Многумина немаат што да јадат и нема кој да се грижи за нив. Но, мене ми се пристори дека си осамен и дека сакаш да дојдеш со мене.

– Не, не! Сакам да останам на Земјата и да им поагам на останатите деца да бидат среќни. Но, сега брзам. Ме чекаат другарите да играме фудбал. Ако сакаш можеш да нè гледаш.

– Ако навистина сакаш да поагаш, дојди на Месечината и подари им ја топката на децата таму – рече веселото дете. Полека му ја подадов топката.

– Однеси ја ти!

Момчето од Месечината ја зеде, ми се заблагодари и исчезна, чиниш воздух се стори.

Сето ова им го раскажав на другарите, но никој од нив не ми поверува. Мислеа дека сум ја загубил топката или дека некој ми ја украде додека сум дремел под старата круша.

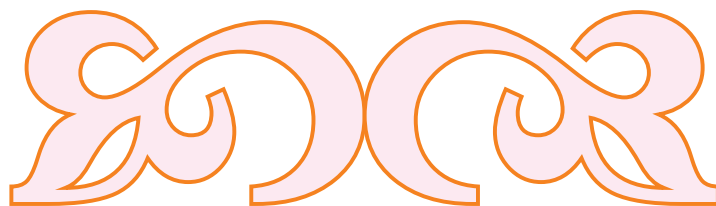
Сунчица ШКРИЊАРИЌ

Разјоваране за текејот

- Во текстот „Подарок за вселенското дете“ се изнесени измислени настани и случки. Поткрепи го ова тврдење со одбрани реченици од текстот!
- Но, тоа што некогаш било измислица денес веќе е стварност! И ова тврдење поткрепи го со факти.

Вежба

- Замисли дека си на Месечината и дека имаш средба со нејзините жители.
- Раскажи усно како протече таа средба!

ВОЗОТ НА ДЕТСТВОТО

Ајде, ајде, секој може
да патува без билети,
ако има срце златно
од добрина што му свети.

Патуваме, патуваме
без запирки, без станици.
Виза ни е срце полно
со добрини без граници.

Ајде, ајде, возот брза
кон новите утра бели.
Родна земја нас нè чека
еј, сјатени орли смели.

Патуваме, патуваме
без запирки, без станици.
Виза ни е срце полно
со добрини без граници.

Македонка ЈАНЧЕВСКА

---

*Учал нови зборови -
го збојатувал јазикот*

виза – дозвола на странска влада за влез, излез, престој

Разговараме за песната

- На какво патување повикува поетесата?
- Каква слика замислуваш за втората стрфа од песната?

Белешка за поетесата

Македонка Јанчевска е плодна поетеса за деца.

Родена е во Градско 1940 година.

Автор е на следниве поетски збирки: „Свездено небо“, „Мониста за герданче“, „Шарена поплава“ и др.

Добитник е на наградата „Ванчо Николески“ (Битола).

Живее во Велес.

ПРИКАЗНИТЕ НЕМАА КРАЈ

*„Триста баби и дедовци разни
на внуците им шепотат сказни
Ниту сказните, ниту сонот, знај,
Ниту почеток имаат ниту крај.“*

- ◆ Приказните немаат крај - Адем Гајтани
- ◆ Штркот и лисицата - Народна приказна
- ◆ Гладната гостинка - Ристо Давчевски
- ◆ Рибарот и рипката - Александар С. Пушкин
- ◆ Баба Меца и кртот - Лазо Каровски
- ◆ Зборуваат две девојки - Народна песна
- ◆ Зимски јаготки - Народна сказна
- ◆ Тага за Пепелашка - Перо Миленковски
- ◆ Страшни ловци - Народна приказна
- ◆ Верверичката и волкот - Лав Толстој
- ◆ Волкот и овцата - Народна приказна
- ◆ Кој помага најубаво - Леонид Камински
- ◆ Брзозборки

ПРИКАЗНИТЕ НЕМААТ КРАЈ

Пепелашка без чевел е сега.
Црвенкапа пред волчко бега?
Џуџињата, глеј, немаат баба!
Едно чудно волшебено огледало
убавица претвори во жаба!
Приказната натаму вели
најмалиот и најглупавиот брат
најјуначки мегдан дели.
Воденица има косот, мои драги,
и во неа везден меле лаги!

Триста баби и дедовци разни
на внуците им шепотат сказни.
Ниту сказните, ниту сонот, знај,
Ниту почеток имаат ниту крај.

Адем ГАЈТАНИ

Разговараме за ѝснатата

Зошто приказните немаат крај?
Во кои сказни се главни ликови:

- Пепелашка,
- Црвенкапа,
- џуџињата?

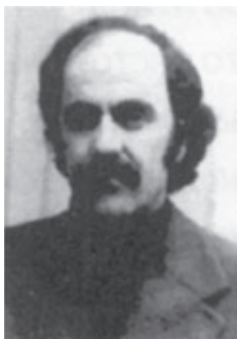

Учам нови зборови - го збогатувам јазикот

џуџе – мало човеколико суштество
сказна – приказна со измислени настан и личности

Вешба

Прераскажи една од приказните што си ги прочитал(а) или си ја слушнал(а) од други.
Внимавај на редоследот по кој се одвиваат настаните!

Адем Гајтани (1935 - 1982) е поет преведувач од албанска националност во Македонија.

Член на ДПМ (Друштво на писателите на Македонија) од 1973 година.

Автор е на книгите: „Морска школка“, „Светлина на срцето“, „Од цвет до цвет“, „Лебедова песна“ и др.

Добитник е на наградата „Браќа Миладиновци“.

ШТРКОТ И ЛИСИЦАТА

Штркот и лисицата станале пријатели.

Еден ден штркот ја поканил лисицата на гости. Турил млеко во едно грне со тесна устинка. Надробил леб и почнал да ја нуди лисицата.

— Повели, кума лисо, јади, не срами се!

Лисицата попусто се вртела околу грнето. Мирисала, но не можела ништо да касне. А штркот колвел сè додека не изел сè.

По неколку дена лисицата го поканила штркот на гости. Зготвила каша и ја ставила во една плитка чинија. Почнала да го нуди штркот:

— Јади, пријателе, јади, не стегај се. На јадење нема срам.

Штркот само клукнал и не можел ништо да касне. Лисицата лакомо јадела сè додека не ја изела сета каша.

При разделбата штркот рекол:
– Кога те поканив на гости, ти убаво се најаде. А сега јас останав
гладен.

Лисицата му одговорила:

– Прощавај, куме. Целото маало чу како јадеш, а јас кај тебе останав
гладна . . .

Народна приказна

Народни поговорки

Што ќе надобии, што ќе сркаш.

Како ќе си поштелиш, така ќе си леѓнеш.

Што ќе посееш, што ќе ожнееш.

ГАТАНКА

Таа сверка дива
со опашка сива,
често оди в село
за да грабне петле бело.

Разговарале за приказната

- Како постапил штркот кога лисицата му дошла на гости?
- Како му вратила лисицата со иста мерка на штркот?
- Што ѝ рекол штркот на лисицата на разделбата?
- Што му одговорила таа?

Поврзи!

Поврзи ги народните поговорки со оваа приказна и објасни го нивното
значење!

Вежба

- Прераскажи ја приказната „Штркот и лисицата“ според
следниов план:
  - Лисицата - гостинка на штркот
  - Штркот - гостин на лисицата
  - Разделба

ГЛАДНА ГОСТИНКА

Ликови: ПЕТЕЛ И ЛИСИЦА

(Петелот пие вода, а Лисицата, притаена зад плотот, лакомо се оближува и го зазборува)

ЛИСИЦАТА: Хи, хи, хи, ... Петле, зошто по секоја голтка ја креваш главата И гледаш во празното небо?

ПЕТЕЛОТ: Затоа, Лисицо, за да видам подобро ... Да не ми налета некој стрвник како тебе, па да ми ја украде водата.

ЛИСИЦАТА: Будалче, каде се чуло лисица вода да краде?!

ПЕТЕЛОТ: Лисицата вода не краде, но може да го украде тој што ја пие водата. А тоа ти е исто, нели? Сега остави ме на мира, барем додека си пијам од својата вода.

ЛИСИЦАТА: Добро, си одам! Допиј го црепот, ама не биди вака скржав и потоа кога ќе те посетам на вечера.

ПЕТЕЛОТ: Глупава Лисицо! Зар уште не знаеш дека петелот не вечера?!

ЛИСИЦАТА: Петлите не вечераат, ама вечераат лисиците, скржавко невиден на светов!

ПЕТЕЛОТ: Добро, добро кумичке – тогаш дојди вечерва. Но, не замерувај ми доколку ме затекнеш на спиење ...

ЛИСИЦАТА: Ти, Петле, слободно спиј си. Мене не ми пречи спиењето. Мене ми пречи само затворената врата.

ПЕТЕЛОТ: Хе, хе, хе... Знам дека ти пречи затворената врата, ама јас не можам да ти помогнам. За тоа ќе мора да разговараш со вратарот ...

ЛИСИЦАТА: Вратарот?! ... Кој е вратар?

ПЕТЕЛОТ: Мојот вратар се вика Мурго. Кучето Мурго!

ЛИСИЦАТА: Уууу, бегај Лисицо! Подобро без вечера, отколку вечера со лош чувар!

(Лисицата побегнува, а петелот продолжува да си пие вода)

Ристо ДАВЧЕВСКИ

Разговараме за текстот

- Со каква цел лисицата дошла кај петелот?
- Од кои постапки на петелот дознаваш дека тој е внимателен и умен?
- Во кој момент лисицата побегнала? Зошто?
- Како е предаден ликот на лисицата во овој текст?

Задача

Читајте го текстот по улоги! Еден ученик нека ги чита зборовите на петелот, а една од ученичките - зборовите на лисицата. Потоа сменете ги улогите.

РИБАРОТ И РИПКАТА

На морскиот брег, во земјанка трошна и стара, си живеел сиромашен рибар со својата жена. Еднаш рибарот во мрежата фатил златна рипка, која му ветила дека ќе му ги исполни сите желби, само да ја пушти назад во водата. Рибарот се сожалил врз кутрата рипка и ја пуштил во морето.

Кога се вратил дома сè ѝ раскажал на жена си, а таа го испокарала што не побарал барем едно корито за да не пере во старото, кое веќе било сето испокршено. Рибарот се вратил на морскиот брег и од рибата побарал корито. Но, дома жена му го пречекала налутено и му рекла дека наместо корито требало да побара нова куќа. Што ќе ѝ е корито без куќа?

Рибарот побарал нова куќа од рипката, арно ама жена му и овој пат не била задоволна, туку посакала да стане болјарка. Кога и тоа ѝ здодеало, посакала да стане царица, а најпосле и господарка на сите мориња и океани, та златната рипка ко слугинка да ја двори.

Рипката им ги исполнувала сите желби, сè додека не ја слушнала последената. Тогаш плеснала со златниот опаш и без збор се нурнала во морето. Кога рибарот се вратил дома, видел дека рипката им одзела сè што им дала. Тие повторно биле сиромашни со старото коритце пред земјанката во која порано живееле.

Александар С. ПУШКИН

Учал нови зборови - то збогатувал јазикот

земјанка - мала, ниска куќичка изградена од земја

болјарка - богаташка

Разговарале за приказната

- Кои ликови се главни во оваа приказна?
- Која желба на бабата ја сметаш за оправдана и прифатлива?
- Кога требало да престане таа со своите желби?
- Како била казнета поради нескромноста?
- Што им порачува авторот на читателите преку овој текст?

БАБА МЕЦА И КРТОТ

Си шетала Баба Меца по високиот срт и таму го сретнала мижуркавиот крт. Помислила дека е некоја животинка слепа, па го притиснала со својата шепа.

Кртот спиштел колку што имал глас, па започнал да се моли за спас.

– Пушти ме, Баба Мецо! На добрината твоја со добрина ќе вратам. Верувај ми, за ова добро скапо ќе ти платам.

Одговори Баба Меца:

– Се чудам, животинко мала, како толку малку ум тебе природата ти дала! Како можеш да мислиш така, црву еден, јас да поадам в маки, во некој час беден, та ти да ми подадеш рака? Природата мене ми дала најскапоцен дар: во сета планина јас сум господар! Ја гледаш ли оваа карпа? Да сакам, за миг ќе ја кренам! Туку просто нека ти биде за оваа малечка шега, штом молиш, ќе ти го подарам животот сега. Но, другпат мисли на зборот, зашто секој нема да ти прости: за казна, со твоето мевце царски ќе се гости.

Не минало долго време, Баба Меца легнала в пештера малку да дреме.

Една голема карпа, колку куќичка на два ката, се одронила токму пред мечкината врата. Баба Меца напна со својата силна плешка, но никако да ја помрдне карпата тешка.

Еве го кртот вјаса и вчас кај Баба Меца втаса.

– Не плачи, Баба Мецо, а почекај два-три дена: карпава ќе ја кренам!

Баба Меца се чуди:

„Зар уште има животинки толку луди?“
Се пикна кртот под карпата, се пикна и почна да рие. Влече земја грст по грст.

Гледа мечката и се чуди:

„Дали е ова сон или сум полудела? Зар може овој мижуркав крт да ме спаси мене од сигурна смрт“?

Лазо КАРОВСКИ

Вежба

• Прераскажи ја содржината на текстот „Баба Меца и кртот“ според следниве прашања:

- Што му направила Баба Меца на мижуркавиот крт што го сретнала на еден висок срт?
- Со кои зборови кртот ја молел Баба Меца за спас во тој лош час?
- Што му одговорила Баба Меца на малиот крт, кога ѝ станало за него жал?
- Како, на крајот, мижуркавиот крт ја спасил мечката од сигурна смрт?

Задача

Обиди се да напишеш стихотворба.

На пример:

Си шетала Баба Меца по високиот срт,
таму го сретнала мижуркавиот крт.

Помислила дека е некоја животинка слепа,
па го притиснала со својата шепа . . .

ЗБОРУВААТ ДВЕ ДЕВОЈКИ

Зборуваат две девојки:
— Блазе си ти, о Фелаза,
што си имаш добра мајка,
ти ја скрои кошулата,
подолгичка, поширока,
и ти вели: „Облечи ја,
и со здравје да ја носиш!”
А јас имам зла макеа,
ми ја скрои кошулата,
натесничко, накусичко,
и ми вели: „Облечи ја,
но да не се нарадуваш!”

Албанска народна песна

Читај, размислувај, анализирај, коментирај!

- ◆ Какви чувства побудува оваа песна кај тебе?
- ◆ Зошто?
- ◆ Колку стихови има оваа песна?
- ◆ Како се групирани тие?
- ◆ По колку слогови има секој стих?
- ◆ Како се вика таквиот стих?
- ◆ По што се разликуваат двете девојки за кои станува збор во оваа народна песна?

**„Жално е што има луѓе кои едни сакаат,
а други мразат”**

Жак Б. МОЛИЕР

ЗИМСКИ ЈАГОТКИ

Некоја жена имала две ќерки. Едната била нејзина, а другата пасторка. Нејзината ќерка била грда и за секоја ситница плачела. Пасторката, пак, била убава, мила и секогаш насмеана.

Во еден декемвриски ден, кога ќерката на маќеата требало да го прослави роденденот – ѝ рекла на мајката:

– Мамо, сакам јаготки!

– Јаготки!? – се зачуди мајката.

– Да, да мамо! Сакам јаготки!

– Но, дете мое, зарем во ова време на годината јаготки?

– Да, во ова време! – ѝ рекла ќерката и почнала да плаче.

– Ќе ти дадам јаболко или портокал, но сега нема јаготки – ја тешела мајката.

Во тој момент во собата влегла пасторката, носејќи нарамник дрва.

– Аа, си дошла, вештерке една! – извика ќерката на маштеата. Ти ќе ми најдеш јаготки. И немој да се враќаш дома без нив. Дали слушна?

Тоа рекла и со сета сила ја удрила по образот. Пасторката се затетеравила и одвај се задржала на нозете. Задржувајќи ги солзите, излегла од дома.

„Каде може сега да ѝ најдам јаготки? – размислувало девојчето и пошло в гора. Пределот низ кој минувала бил пуст. На небото блескала Месечината како Сонцето напладне. Одеднаш тој пуст крај почнал да се полни со дрвја, од земјата почнала да никне трева, а по тревата румени јаготки. Запеале и птиците кои на девојчето почнале да му слетуваат на рамената. Брзо ја полнело кошницата со јаготки.

Кога се вратило дома, домашните не можеле да се начудат: девојчето донело вистински јаготки. Веднаш ги изеле.

– Мораш да одиш пак по јаготки – заповедала маштеата. – Ти колку малку донесе, што нам само апетитот ни се отвори. Но, сега и ние ќе појдеме со тебе за да видиме кој ти ги дал.

– Никој не ми ги даде. Сама ги набрав, – одговори девојчето.

– Мислиш дека сме толку глупави и дека не сфаќаме ништо – викнала маштеата.

– Тргувај, што чекаш!

Со солзи во очите, девојчето тргнало в гора, а по неа домашните. Патем го тепале и го гонеле за да оди побрзо, иако било уморно. Најпосле го натерале да трча. Долго трчало, а кога се уморило паднало во снегот. Маштеата потрчала да го удри со ластегарката со која се потпирало, но пред него се направила бара. Од земјата почнале да никнат бодликави грмки, кои брзо се ширеле.

Што станало со девојчето?

Кога се прибрало од умор, станало и погледнало назад, но имало што да види: неговите гонители исчезнале. Станало и пошло кај јаготките. Од блиската шума полетале птици.

Оттогаш повеќе никој не го видел девојчето меѓу луѓето. Во долгите, студени декемвриски ноќи, кога децата ја дочекуваат Новата година, северниот ветер сега им раскажува за девојчето, кое птиците го однеле во непознат, прекрасен крај. Од тоа време до денес, покрај онаа бара се наоѓа една врба која плаче, една тенка топола и еден исушен брест на кој кукаат кукавици.

Сибирска народна приказна
(Превод: Петко ДОМАЗЕТОВСКИ)

Читам, размислувам, заклучувам

- ◆ Кои се главните ликови во оваа приказна?
- ◆ Кои од тие ликови се насилници? Зошто?
- ◆ Каква желба изразила разгалената ќерка за својот роденден? Зошто била неосстварлива таа нејзина желба?
- ◆ Какво чудо се случило кога пасторката отишла во гората по јагоди?
- ◆ Што симболизира врбата, која покрај барата плаче, а што симболизираат тополата и исушениот брест, на кој кукаат кукавици?

*Учам нови зборови -
то збогатувам јазикот*
се затетерави – се заниша
апетит – желба за јадење
ластегарка – стап

ТАГА ЗА ПЕПЕЛАШКА

Во топла соба – дом татков сакан
читаше дете прекрасна бајка
за едно тажно девојче мало
И една лоша маќеа – мајка

Мајчина рака без да го гали
раснело тажно, без игри, песни –
нејако птиче удрено в крило,
само, без јато сред бури бесни.

.. Само за солзи, клетви и тага
знаеше тоа девојче мило.
Навреди тешки носело в срце –
жедно за радост, за љубов било.

... Детето в тага пророни солзи,
безмерна болка на срце сети
И в шепот рече: „О, зошто, зошто
живеат луѓе зловни и клети!“

Перо МИЛЕНКОВСКИ

Читан, разнимелуван, заклучуван

- ◆ По што оваа песна е слична на приканата „Зимски јаготки“?
- ◆ Каква слика е дадена во првата строфа?
- ◆ Уште колку други строфи има песната?
- ◆ По колку стихови има во секоја строфа?
- ◆ Кои стихови во строфите се римувани?
- ◆ Какви чувства побудува песнава кај тебе?

СТРАШНИ ЛОВЦИ

Си биле тројца ловци, си имале три пушки. Едната немала сачми, а двете биле празни. Отишле на лов во блиската шума – да ловат зајаци, лисици и сверки разни.

Блиску до шумата, виделе три зајаци. И, ловците веднаш пушките ги стегнале. Но, едниот зајак им се скирл некаде, а другите два – како стрели побегнале! Тогаш едниот од ловците рекол:

– Побратими, огладнев, од некаде котле да стокмиме. Зајакот што ни побегна, во него да го зготвиме.

За среќа, во близина виделе една куќичка што немала ни ѕидови, ни покрив, ни врата. Отишле до неа тројцата пријатели и секој на вратата тропнал по седумпати! Стопанот, кој не бил дома, веднаш излегол, крпејќи го палтото со игла без конец.

– Пријателе, – ловците му рекле, – огладневме ... За варење зајак позајми ни котле или тенџере.

– На драго срце, – им вратил овој, – еве, видете, имам три, но... двете од нив за ништо не чинат, а, пак третото, гледате, воопшто нема дно!

Така, во котлето што не го зеле, го свариле зајакот што не го фатиле, се најале, се напиле и со „полни“ торби – сите дома весели се вратиле!

Македонска народна приказна
Обработил: К. ДОНЕВ

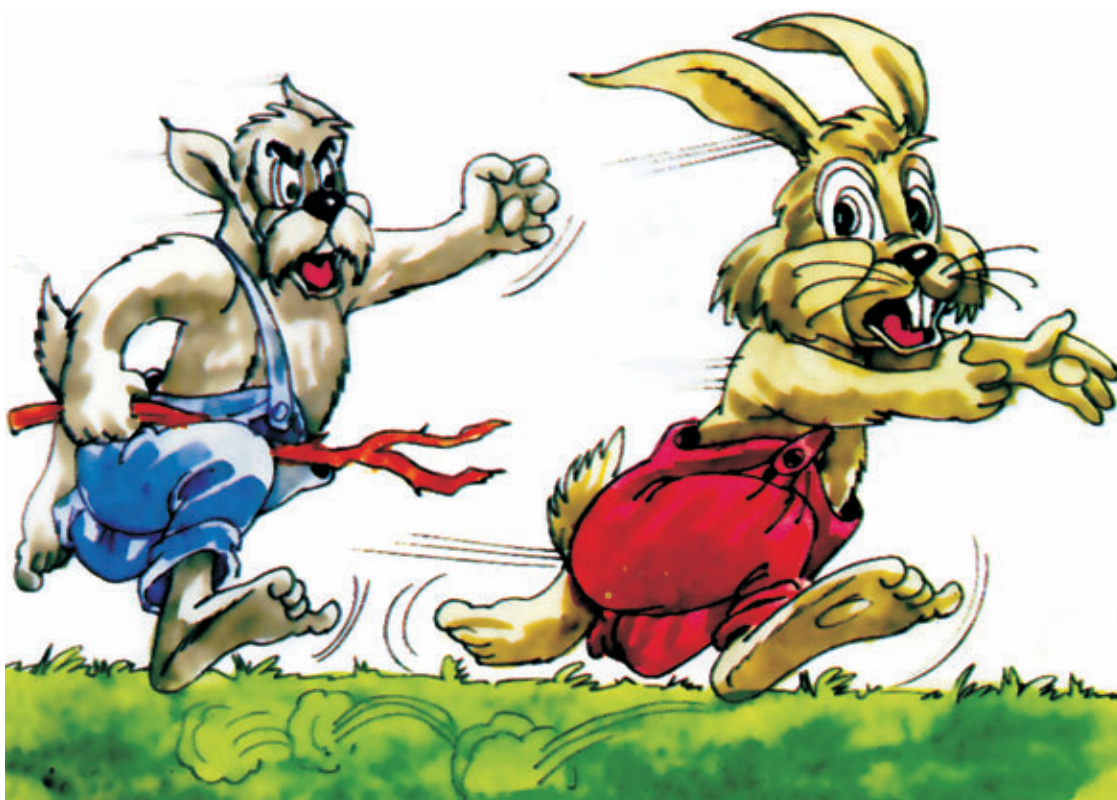
*Учал нови зборови -
їо збоїаџувал јазикот*

сачма – оловно зрно

стопан – сопственик

Разїовараме за приказната

- Приказнава има наслов „Страшни ловци“. По што се „страшни“ ловците за кои се зборува во приказната?
- Што е необично во нивното однесување додека се на лов?
- Зошто во последната реченица од приказната зборот „полни“ (торби) е ставен во наводници?
- Што најмногу те насмеа кога ја читаше оваа приказна?

ВЕРВЕРИЧКАТА И ВОЛКОТ

Верверичката скокаше од гранка на гранка и падна врз еден заспан волк. Волкот рипна и сакаше да ја изеде. Верверичката почна да му се моли:

– Пушти ме!

Волкот рече:

– Добро, ќе те пуштам, само ќе ми кажеш зошто вие верверичките толку сте весели. Мене секогаш ми е здодевно, а вие постојано си играте горе по гранките на дрвјата, весело рипкате.

Верверичката рече:

– Првин пушти ме да се искачам на дрвото, зашто се плашам од тебе, а потоа ќе ти кажам.

Волкот ја пушти, а верверичката се искачи на дрвото и оттаму рече:

– Тебе ти е здодевно затоа што си зол. Тебе злобата срцето ти го гори. А ние верверичките сме весели за тоа што сме добри и никому зло не му правиме.

Лав ТОЛСТОЈ
(Превод од руски)

Разговараме за текето

- Што ѝ се случило на верверичката кога скокала по гранките на дрвјата?
- Во каква опасност се нашла таа?
- Што побарал волкот од неа за да ја пушти?
- Што му одговорила верверичката:
  - пред волкот да ја пушти и
  - откако ја пуштил?
- Која е пораката на писателот преку овој текст?

Вешба

- Опиши ја верверичката.

Задача

Формирајте групи од по три ученици и читајте го текстот по улоги! Првиот нека ги чита појаснувањата што ги дава писателот, вториот нека ги чита зборовите на верверичката, а третиот зборовите на волкот.

Менувајте ги улогите!

ВОЛКОТ И ОВЦАТА

Сиот искасан од кучиња, волкот лежеше крај реката. Во близината забележа овца. Ѐ се приближи и почна да ја моли да се смилува на него и да му донесе малку вода.

— Јас со задоволство би го сторила тоа — одговори овцата — но, иако си сиот искасан и осакатен, ти си сепак волк. Се плашам да не си повеќе гладен одошто жеден.

Народна приказна

Разговараме за приказната

- Кој го испокасал волкот?
- Што забележал тој крај реката?
- Што ја молел волкот овцата?
- Од кои причини го правел тоа?
- Што му одговорила овцата?

Вежба

- Опиши го волкот!

Задача

- Прошири ја оваа приказна со нови елементи:
- борбата на волкот со овчарските кучиња,
  - помош на кучињата на овчарот,
  - бегство и спас на волкот,
  - средба со овцата.

КОЈ ПОМАГА НАЈУБАВО

Си бил еден крал. Имал три ќерки – Алина, Полина и Евелина. Еден ден кралот им рекол на своите ќерки:

– Денес јас прошетав насекаде низ нашиот дворец и – за глава се фатив: вистинско безредие! Хартии расфрлани по подот, чевли на прозорците, алишта по креветите! Насекаде – безброј книжиња од бонбони. И решив, ќерки мои, да фатам и да го средам дворецот. А вас сакам да ве прашам: како ќе ми помогнете?

Најстарата ќерка, Алина, рекла:

– Еве како ќе помогнам јас. Кога ти ќе почнеш да метеш, јас ќе го вклучам грамофонот и ќе ја ставам твојата сакана плоча: „Кралевите можат сè“. Со веселата песна ти в час ќе го исчистиш дворецот!

– А јас пак ќе го вклучам телевизорот, – рекла средната ќерка Полина. – На телевизја сега е емисијата „На гости кај сказните“. Јас внимателно ќе ја гледам емисијата потоа се ќе ти раскажам. А ти брзо, како во сказна, ќе го исчистиш целиот дворец.

– А ти што ќе вклучиш? – ја прашал таткото најмалата ќерка.

– Јас ќе ја вклучам правосмукалката, – одговорила Евелина.

– Не, не, првин ќе ги ставам сите расфрлани предмети на своите места, па ќе ја земам метлата ќе го сметам сето ѓубре. Потоа ќе земам влажна крпа и ќе ја избришам правта од прозорците, од масите, телевизорот, полиците, па ќе ја вклучам правосмукалката и ќе ја соберам сета прав од подот. А кога сè ќе исчистам, ние сите заедно ќе седнеме и ќе гледаме телевизија.

– И така, ќерки мои – рекол кралот – јас денес разбрав дека имам само една вистинска помошничка!

Леонид КАМИНСКИ

Учили нови зборови - го збогатуваат јазикот

Сказна е приказна со измислена содржина.

Разјоваране за тематот

- Кои се главните ликови во овој текст?
- Кои ќерки на кралот се многу мрзливи?
- Од кои нивни постапки се гледа тоа?
- По што Евелина се разликува од своите постари сестри?
- Зошто нивниот татко вели дека има само една вистинска помошничка?

БРЗОЗБОРКИ

Народни брзозборки

Криво јаре под крив јавор лежеше, крива клечка гризеше.
Петел прета в пепел.
Петре плете плот, пред Петрева плевна.
Пиј вода под пукнат камен, пиј вода над пукнат камен.
Црн прч, црн трн гризеше.
Штрк, штрк балабан, полна пушка шарлаган.

Авторски брзозборки

Сето
село
собрано,
сено
слама
собира.
Само
Симо
седи
среде
село
сам.

Глигор ПОПОВСКИ

СТАРЕЦОТ СОМ

Спие
слатко
старец
сом,
сега
сони
седми
сон.

Глигор ПОПОВСКИ

ДВЕ БОРЧИЊА

Борче до борче
во дворче.
Зборче по зборче
од Борче.

Две борчиња
во дворчето,
две зборчиња
од Борчето.

Васли КУНОСКИ

ВАШЕ И НАШЕ

Нашето е наше,
вашето е ваше,
вашето - наше,
нашето - ваше,
па сè што имаме
и наше и ваше.

Васил КУНОСКИ

Зайолни

Брзозборките се народни или авторски творби создадени со цел да се вежба нивното брзо изговарање. Тие имаат забавен карактер, но служат и да подучуваат.

Задача

- Прочитај ги брзо по неколку пати овие брзозборки!

АЗБУКА НА ПРИРОДАТА

**„Природата да ја чуваме
и стари и млади
свежина да блика
во нашите гради“**

- ◆ Златото на есента - Видое Подгорец
- ◆ Есенски пејзажи - Светолик Ранковиќ
- ◆ Гроздобер - Томе Божиновски
- ◆ Доцна есен - Васил Тоциновски
- ◆ Палавото есенско ливче - Јован Боцевски
- ◆ Зимска слика - Киро Донев
- ◆ Пролетта е сликар - Јуре Каштелан
- ◆ Ни прела гора ни ткала - Народна песна
- ◆ Нашиот прв излет во природа - Михо Атанасовски
- ◆ Песна - Тихо Најдовски
- ◆ Еколошка порака - Ѓорѓи Ѓорѓиевски
- ◆ Пејзаж - Васил Куновски
- ◆ Волшебникот и птиците - Ангел Каралијчев
- ◆ Годишните времиња - Бошко Смаќоски

Изјасни се:

По што ја паметиш минатогодишната есен?

ЗЛАТОТО НА ЕСЕНТА

Јас дојдов да го пребројам златото на есента.

Мојот пат го следат облаци, дождови и ветрови. Ама не лутете се за тоа. Сè уште можам да ве почестам со ореви и костени.

Загледајте се добро во гранките – може да се најде и некое јабољко забравено од берачите.

Земете кошници – ќе ви ги наполнам со печурки.

Но, сега оставете ме за малку. Треба да отрчам до планината, кај моите пријатели.

Верверичке, побрзај да си го наполниш амбарчето со зимница. Во шумата имаш ореви, желади, шишарки ...

Ешко, си ископа ли топло легло во лисјата?

Мецано, во кое дувло ќе сонуваш миризлив липов мед?

Ете, малку тажно е сето тоа: пусто поле, гола шума, магли и дождови ... Но, орачите велат:

– Нека врне! Треба да посееме ново жито.

Сирнав и во училиштето. Децата учат стихови, пеат песни, раскажуваат за борбите. Се подготвуваат да го прослават денот на востанието – мојот единаесетти ден.

Срекен празник, другарчиња! Јас брзам, простете ми! Дојдов да го пребројам златото на есента. Но, тоа е толку многу – се добројува ли?

Видеое Подгорец

Разјобаране за текеџот

- На што мисли писателот кога вели „Дојдов да го пребројам златото на есента?“
- Какви промени во природата се случуваат во ова годишно време?
- Со кои плодови може да те почести есента?
- Што им порачува есента на овие шумски животни:
  - на Верверичката;
  - на Ешко;
  - на Мецана?
- Што се случува во есента во училиштата?
- Кои државни празници ги прославуваме во есента? Од какво значење се тие празници за граѓаните на Република Македонија?

Прейити!

Препиши три реченици по сопствен избор!

Биди илустратор

Обиди се да ја претставиш следнава реченица од текстот со цртеж: „Загледајте се добро во гранките – може да се најде и некое јабољко забравено од берачите.“

ЕСЕНСКИ ПЕЈЗАЖИ

Стојам на ритче и ја посматрам волшебната есен, нејзините убавини и нејзините богати плодови. Ги посматрам единствените, скапоцени пејзажи посипани со благи сончеви зраци, обоени со блескави, живи и фантастични бои, какви што може да даде само природата. Па, така занесен, восхитен, не знам кај да погледнам побргу и каде побргу да се свртам...

Каде и да погледнеш околу тебе сè е преполнето, изобилно родило, набабрило, сè е полно и сито, сè е слатко како медовина...

Да погледнеме само во богатите лозја. Накитени со грозје, црвено како смола или жолто како килибар — полно со меден сок мевлем за уморни, малаксани гради... Прескокни само преку браздата, пријди кон онаа разгранета дуња среде лозјето и ќе почувствуваш чуден мирис... Три чекори подалеку од тебе се разгранала богата праска, половината лисја ѝ попаднале и на голите, црни и рапави гранки се жолтеат слатки праски како вистински смил.

Светолик РАНКОВИЌ

---

*Учал нови зборови -
ѿ збојатувал јазикот*

пејзаж - слика на предел од природата

килибар - смола со просирна жолта боја

мевлем - лек

смил - растение со жолт цвет

Разговараме за текето

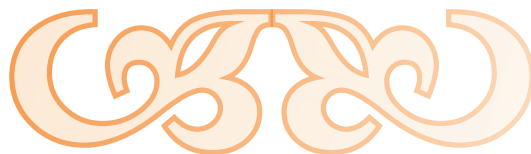
- Кого препознаваш во ликот што ја набљудува есента?
- Од каде тој ја набљудува есента? Зошто токму оттука?
- Какви слики нуди природата во есен?
- Како изгледаат лозјата во есен?
- Во кој дел од текстот се дадени описи на овошната градина?

Вежба

• Следниве реченици препиши ги во тетратката по македонски јазик и дополни ги испуштените зборови:

• Од блиското ритче ја набљудувам природата во годишното време _____. Овошните дрвја се преполни со _____. На гранките од јаболкницата висат црвени _____. Дуњите ги завиткале своите _____ со _____ дуњи.

- Птиците пеат прекрасни _____.
- Нивните _____ се разнесуваат насекаде.

ГРОЗДОБЕР

Од двете страни на патот се протегаат лозјата. Во нив е најголемата тежина и најголемата радост.

Тежина: кога се копаат и кога се корне троскотот.

Радост: кога се бранат од птиците грозјарки и кога се берат.

Дедо често ни раскажуваше една приказна за човекот што го довел целото семејство на гроздобер кај свој пријател, а сам дошол на копање. Кога со песна и веселба го обрале лозјето, пријателот му рекол на домаќинот!

– Еј, чорбаџија, како не си се сетил да го посадиш со лозје целиот рид, та да можеме да береме и цела недела!

– Арно велиш, – му рекол стопанот на својот пријател – ама не стигаат рацете.

Кога пукнала пролетта, стопанот го поканил својот пријател да го скопаат лозјето. Се согласил пријателот и дошол сам. Ископал само еден ред и испотен и изморен, се загледал во стопанот кој мирно копал и му рекол:

– Многу редови си насадил, чорбаџијо! Снага не ќе остане од нас по долги редишта. Место неколку реда да си посадил, си зафатил речиси цел рид.

– Е, пријателе, тоа е истото лозје есеноска што го беревме – му се поднасмеал стопанот на пријателот.

... И така се раскажува приказната од гроздобер на гроздобер, од кроење на кроење, од чување на чување...

Штом ќе надрочат гроздовите и штом ќе добијат винска боја, ние децата, се криеме под крошните на кајсиите и бадемите во лозјето и со тенекии тропаме по птиците грозјарки. Им се закануваме да не слетуваат во лозјата, зашто ниту пердувче нема да им оставиме, а тие како темен облак ќе надлетаат над нас и стрвно пискаат ли пискаат...

Довикувањето од лозјата и шегите со птиците се вистински доживувања во тие денови пред гроздобер...

Штом селаните ќе речат дека грозјето е зрело за берба, заскрцуваат колите натоварени со кошови и варели. Крај чешмите киснат буриња и бочви.

Гроздоберот е најслаткиот, највеселиот празник. Песните, игрите и закачките немаат крај...

Томе БОГДАНОВСКИ

---

*Учал нови зборови -
ѝо збоѝаѝувал ѝазукоѝ*

варела - дрвен сад во кој се гмечи грозјето

бочва - дрвен сад за чување вино

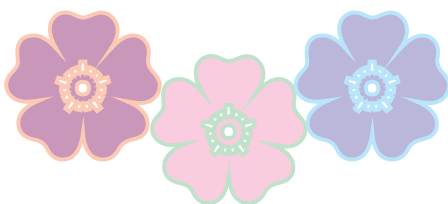

Разѝоварале за ѝекетоѝ

- Дедото често на своите внуциња им раскажувал приказни за пријателот што го довел сето семејство на гроздобер.
- Од кои постапки на дедовиот пријател дознаваш дека тој е мрзлив човек?
- Што е смешно во дедовата приказна?
- Какви спомени го врзуваат писателот за деновите од детството пред гроздобер?
- Каква слика е дадена за гроздоберот во завршниот дел од текстов?
- „Гроздоберот е најслаткиот и највеселиот празник“ вели писателот во последната реченица од овој текст. Зошто?

Загача

- Ако си учествувал во гроздобер, усно објасни како си го доживеал гроздоберот.

ДОЦНА ЕСЕН

И последниот лист од дрворедот
болно се одрона веќе,
во градината свена ружата
моето најсакано цвеќе.

Сонцето далеку зад ридот исчезна,
последни денови тоа брои.
Ластовиците одлетаа,
празно е гнездото под нашата strea.

Сè е тивко.
Низ улиците лудува ветерот бесен.
Луѓето брзаат со јакни,
сега е веќе доцна есен.

Васил ТОЦИНОВСКИ

Разговараме за песната

- Колку поетски слики се дадени во:
првата строфа,
втората строфа,
третата строфа?
- Која од тие слики најмногу ти се допаѓа?
- По што ти ја препознаваш доцната есен?
- Какви чувства побудува кај тебе оваа песна?

Вежба

- Напиши состав со наслов „Доцна есен“!

Васил Тоциновски е роден 1946 година во с. Стојаково, Гевгелиско.

Бил уредник во Македонската радио-телевизија. Работи во Институтот за македонска литература во Скопје.

Автор е на книгите: „Тајна во сонот“, „Ден за игра“, „Криенка“ и др. (поезија).

„Отвори четири очи“, „Птици во кругот“, и др. (раскази).

„Златното дете“ (роман за деца).

Добитник е на наградите: „Кимент Охридски“, „Крсте Мисирков“, „Гоце Делчев“ и др.

**Собери листови во разни форми и бои!
Нека ги красат листовите од
блокчињата твои**

ПАЛАВОТО ЕСЕНСКО ЛИВЧЕ

Дувна палавото есенско ветре. Се провираше низ полуголите гранки од дуњата и зрелите пожолтени дуњи. А жолтите листови нежно шумеа и жално се одронуваа од своите гранки.

Само едно ливче сè уште беше на една од гранките, та бучно зашумоли и посака да се одрони и да ја допре земјата.

Неколку мига потоа се одрони од гранката и со помош на ветерот се крена во воздухот.

Леташе и леташе... Гледаше како птиците летаат околу дуњата, црцорейќи, и криејќи се низ разголените гранки. На својот пат ги виде децата како брзаат кон училиштето и весело влегуваат во дворот. Виде и деца застанати под дуњата.

Радосно и возбудено, гледајќи сè околу себе, палавото ливче го продолжи својот лет. И леташе, леташе понатаму. Им се восхитуваше на убавините што ги гледаше околу себе.

А кога се измори од летот посака да се најде на земјата. Се спушти кон земјата и ги виде пожолтените лисја како го очекуваат за да им ги раскаже авантурите што ги доживеа.

Се чувствувааше пресреќно. Сега можеше мирно да ги дочека последните денови на есента.

Јован БОЦЕВСКИ

Збор по збор - бојат речник

палаво - немирно

авантура - возбудливо доживување

Размисли и одговори!

- Што се случило со лисјата на дрвјата кога почнало да дува палавото есенско ветре?
- Што посакувало ливчето, кое последно останало на една од гранките?
- Што видело сè тоа ливче додека лебдело низ воздухот?
- Што се случило кога ливчето се изморило?

Какви игри играш во зима?
Со кого си играш најчесто?

ЗИМСКА СЛИКА

Зима, зима, снеже вее,
штипе, студи – сè белее!
Река, поле, шума, брег –
почиваат под јорган мек!

Дечињата снешко прават,
врапчињата над нив „слават“,
тажни гнезда, голи гранки –
снежни топки, брзи санки...

Колку деца, толку желби,
ама нема кавги, делби...
Песна ечи, радост блика,
леле, каква зимска слика!

Брзо, брзо надвор сите,
прекрасни се зиме дните!
Сечко сече, снеже вее,
ем ни студи, ем нè грее!

Нека вее, нека коси
снегот радост, здравје носи!

Киро ДОНЕВ

Разговараме за песната

- Што почива сè под „јорган мек“ во зима?
- Што прават дечињата во зима?
- Зошто во зима гнездата се тажни, а гранките голи?
- Каде ги повикуваа децата поетот?
- Кој месец препознаваш во сечко?
- Во последниот стих од песната поетот вели:
„Снешко радост, здравје носи“.
- Ако се согласуваш со поетот, потруди се да наведеш примери од кои ќе се гледа дека снегот навистина носи и радост и здравје.

**Набљудувај ги сликите на пролетта!
Тие се изложени насекаде**

ПРОЛЕТТА Е СЛИКАР

Пролетта е сликар, кој ги изложува своите слики на ливадите, ги беси на гранките, ги црта во водите и езерата, во планините, во височините, на нивите, во стаклата на прозорците и во човековите очи.

Не се продаваат сликите на Пролетта. Тие нам ни се подарени.

Да ги земеме со себе, да ги сочуваме во очите!

И животот засекогаш ќе ни остане пролет: ластовиците ќе прават седала под ведро небо; и во ледената зима ќе чуеме славејче ако ја сочуваме сликата на пролетта во своите очи.

Јупе КАШТЕЛАН

Разговараме за темата

• Писателот со право заклучува дека пролетта е сликар. Поткрепи го ова тврдење на тој начин што ќе дадеш целосни и прецизни одговори на следниве прашања:

- Каде ги изложува своите слики пролетта?
- Кои бои се карактеристични за ова годишно време?

Објасни!

Какви промени во природата се случуваат во пролет?
Како животот може да ни остане засекогаш пролет?

Состави!

Состави и напиши три реченици за годишното време пролет!

НИ ПРЕЛА ГОРА, НИ ТКАЛА

Ни прела гора, ни ткала,
са зимо болна лежала
кога ми дојде Ѓурѓовден,
сама се гора облекла:
сè во зелена долама,
сè во зелено кадифе.

Народна песна

Разјоварале за песната

- Преку стиховите од оваа песна народниот пејач ги искажал чувствата на радост и среќа од она што се случило во природата со настапувањето на пролетта.
- Зошто гората преку зимата е болна?
- Какви промени настанале во гората со доаѓањето на пролетта? На што се должат тие промени?
- Иако е многу кратка, оваа песна е многу убава и открива една животна вистина. Која е таа вистина?
- Колку поетски слики откриваш во песнава? Која од тие слики е најубава?
- Зошто народниот пејач разлистувањето на гората го поврзува со верскиот празник Ѓурѓовден?

НАШИОТ ПРВ ИЗЛЕТ ВО ПРИРОДАТА

И тогаш кога го прочитавме тоа, никако не ни поаѓаше од рака да го раскажеме она што го видовме, што го доживевме на излетот. Секој од нас сакаше да каже нешто големо, нешто необично, нешто многу умно.

По сè изгледа дека мене ми беше најтешко. Ја климкав главата ставена во двете раце и се обидував да најдам зборови за да ја опишам убавата глетка на нашиот прв излет. И сè ми се мешаше: цвеќињата со полжавчињата, птиците и сонцето, небото и ливадите, така што не знаев од каде да почнам.

Но, кога видов дека одминува времето, почнав да пишувам:

„Излетите се многу убава работа. Тоа го видов кога бев на излет. Јас и моите другарчиња трчавме по небото гледајќи ги над нас зелените ливади по кои летаа полжавчињата и црцореа во зазеленетото сонце. Потоците високо ги креваа своите ветки, веднејќи се над дрвјата Од сето тоа сите бевме одушевени, а особено јас, зашто.“

Не успеав да го завршам составот, иако толку многу брзав со пишувањето. До мене допре гласот на нашата наставничка:

— Марко, ајде ти прочитај ни што си напишал!

Станав, ја зедев тетратката в рака, се поднакашлав, се исправив и... тогаш засвони свончето. Заврши часот.

— Добро — рече наставничката — идниот час ќе чуеме што си напишал, Марко.

Е, за идниот час јас знам како да напишам!

Михо АТАНАСОВСКИ

---

*Учал нови зборови -
ѿ збојатувал јазикот*

излет- прошетка или кратко патување

џбун - ниско растение (грмушка)

ветка - гранка од дрво

Разјоварале за текетот

- Учениците од едно одделение биле на излет во природата. Во кое годишно време бил организиран нивниот излет? По што доаѓаш до таков заклучок?
- За време на излетот учениците биле: среќни, радосни, задоволни, распеани, разиграни, насмевнати, растрчани... Во кој дел од текстот е дадена слика за расположението на учениците?
- Според зборовите на раскажувачот, тешкотиите настанале утредента. Наведи ги причините за тоа.
- Каков впечаток ти остави составот на Марко? Што те насмеа кога го читаше неговиот состав? Какви грешки откриваш во тој состав?

Задача:

1. Усно раскажувај за еден излет! Притоа користи го следниов план:

1. Подготовка
2. Тргување
3. Патување
4. Доживување за време на излетот
5. Враќање

2. Обиди се да ги поправиш грешките во речениците на твоето другарче.

Современиот македонски писател Михо Атанасовски е роден 1934 година во Скопје.

Пишува песни и раскази за деца и возрасни.

Автор е на книгите:

„Тутале бале“, „Уличето со обетки од цреши“, „Цветот што носи среќа“ и др. (поезија).

„Марко Новинарко“ (раскази).

„Кукичката со бела шамија“, „Бамбила од другиот свет“ (роман за деца).

Добитник е на наградата „Ванчо Николески“ на ДПМ.

ПЕСНА

Една ластовичка долета на балконот од Весна. Тука ја започна својата најубава утринска песна.

Долета втора ластовичка. И таа се придружи кон песната.

Долета и трета. Ја прифати песната што ја започнале нејзините сестрички.

За миг целиот балкон на Весна беше полн со ластовички, кои прекрасно пееја. Нивната песна ја исполнуваше улицата.

Весна е среќна и радосна. Весела е како убаво мајско утро. Сака да се придружи кон песната на ластовичките. Но, се плашеше да не ја наруши убавата нежна мелодија...

Одненадеж улицата се исполни со непријатно брмчење. Под балконот на Весна минуваше голем камион.

Ластовичките уплашено одлетаа.

Згасна убавата песна.

Секна и радоста на Весна.

Тихо НАЈДОВСКИ

Разјовараме за текеџот

- Што долетало на балконот од Весна?
- Зошто Весна била среќна и радосна?
- Што се случило одненадеж?
- Како се чувствувала Весна кога избегале ластовичките?

Тихо Најдовски е роден 1933 година во Велес. Пишува песни, раскази и романи за деца и младинци. Објавени му се книгите: „Здравица“, „Меѓа“ и др. (поезија). „Трепетлика“, „Солзи“, „Свездалии“ и др (раскази). „Белиот Галеб“, „Дремливо патување“ (романи). Добитник е на наградата „Климент Охридски“.

ЕКОЛОШКА ПОРАКА

Природата да ја чуваме
и стари и млади,
свежина да блика
во нашите гради.

Да чуваме планини,
природни убавини
на голите терени
сè да се раззелени.

Реките, езерата
да ни бидат бистри,
излетничките места
уредни и чисти.

Садници да садиме
во градови и села
прекрасна да ни е
Родината цела.

Ѓорѓи ЃОРЃИЕВСКИ

Одговори!

- Кои пораки се содржани во:
  - првата строфа,
  - втората строфа,
  - третата строфа?
- Со што придонесуваш ти за чиста здрава околина во местото во кое живееш?

Збогати ги своите знаења

Екологијата е наука за односите на живите суштества на Земјата спрема околината во која живеат.

Екологијата ги објаснува и врските меѓу различните живи организми.

ПЕЈЗАЖ

Модрее сино небо,
трепери воздух чист
погали сонце пупка,
измами зелен лист.

Запеа птица в гора,
славејче изви глас,
поздрави нежни прати
тенкиот житен клас.

Цвеќенца килим ткаат,
пчелкин ги нишка зуј,
далеку в сини врвој
пролетен поток бруи.

Васил КУНОСКИ

Разјовараме за ѝената

- Кои поетски слики ги откриваш во:
  - првата строфа од песната,
  - втората строфа,
  - третата строфа?
- Кои елементи ги прифаќаш преку видот, а кои преку слухот?

Вежби за изразување и творење

Опишување

- Што сè може да се опишува?
- Може да се опишува сето она што нè опкружува: човекот, предметите, животните, растенијата, појавите во природата, самата природа и сл.
  - За да направиме успешен опис на нешто, потребно е да бидеме добри набљудувачи со цел да го воочиме она што е карактеристично за описот што сакаме да го направиме.

Задача

- Набљудувај некој предел од природата во твојот крај и опиши го, но притоа, настојувај да употребиш убави описи!

Васил Куноски е роден во Дебар 1916 година. Долго време работел како уредник на листовите и списанијата за деца што ги издава „Детска радост“ од Скопје.

Почина во 1993 година во Скопје.

Куноски создава поезија за деца. Објавени му се следниве збирки: „Волшебно ливче“, „Каде е клучето“, „Вредна рака црта вака“, „Претпразнични вечери“, „Страшно, пострашно и најстрашно“, „Зајче без опавче“ и др.

Стиховите на Куноски се полни со прекрасни слики, кои побудуваат ведрина, радост, смеа кај младите читатели.

ВОЛШЕБНИКОТ И ПТИЦАТА

Стариот волшебник излезе во полето. Почна да мафта со рацете. Додека мафташе, од ракавите почнаа да му излетуваат птици. Излетуваат по три птици. Секоја птица си имаше свое име.

Кога излетаа првите три птици – почна да вее снег. Тој ги покри ни-вјето, селата и градовите.

Кога од ракавите на волшебникот излета втората тројка, снегот се стопи, орачите излегоа да ораат, а јаболкниците расцутеа.

Кога и тие три птици исчезнаа, од ракавите му излетаа три нови. Тогаш јаболката и житните класја узреаја.

Најпосле од своите ракави волшебникот ги пушти последните три птици. Заврна ситен дождец, лисјата бргу капнаа.

Тие птици не се како другите птици.

Секоја птица има по четири крилја, а секое крило има по седум пердуви. Пердувите имаат различни имиња. Секој пердув до половина е бел, а од половина натаму црн.

Ангел КАРАЛИЈЧЕВ

Размисли и одговори

- Кој се крие зад:
  - волшебникот;
  - птиците што излегуваат од неговите ракави;
  - крилјата на птиците;
  - пердувите на птицата;
  - бојата на пердувите?
- Што се случило кога излетале:
  - првите три птици;
  - вторите три птици;
  - третите три птици;
  - последните три птици?
- Кои се имињата што се кријат зад седумте пердуви на птиците?

ГОДИШНИТЕ ВРЕМИЊА

Натежнале плодови зрели,
дождец врне чист,
на југ одат ластовички,
капе свенат лист.

Насекаде снег белее,
вее ветар лут,
гладни волци в гора вијат,
стега голем студ.

Ластовички од југ идат,
сјае сончев зрак,
во полето расте трева,
како лани пак.

Жарко сонце ко сач гори,
брза река в тек,
в родна нива жетвар жнее
на летниот пек.

Бошко СМАЌОСКИ

---

*Учал нови зборови -
го збојатувал речникот*

сач - вршник

пек - жештина

Разговараме за песната

- Кое годишно време го препознаваш преку првата строфа?
- Во која строфа откриваш слики карактеристични за годишното време зима?
- Во кое годишно време ластовичките се враќаат од југ во нашите краишта?
- Која строфа од песната му е посветена на летото?

Задача по сојетвен избор

- Нацртај овошен плод што зрее во есен!
- Направи Снешко пред домот во кој живееш!
- Напиши две-три реченици за убавините на природата во пролет!
- Опиши една природна појава што е карактеристична во годишното време лето. Најпрвин подготви план по кој ќе пишуваш.

Белешки за поетот

Бошко Самќоски е роден 1938 година во с. Модрич, Дебарско.

Автор е на следниве книги.

а) Песни за деца: „Додека роси“, „Мајски свончиња“

б) Раскази за деца: „Еден багрем и четири деца“

в) Романи: „Големи и мали“, „Цвеќе од деветтиот рид“ и др.

Починал 1998 година во Скопје.

ЈАЗИК

*Јазикот е најсовршеното средство
за разбирање меѓу луѓето*

Граматика

- Именки
- Заменки (Лични заменки)
- Придавки
- Глаголи. Граматички категории кај глаголите
- Реченици според составот

Правопис

- Пишување голема буква во имињата на претпријатија, на фирми, на друштва
- Пишување скратеници
- Пишување негација во одредени реченици
- Сложено и разделно пишување на зборовите

ГРАМАТИКА

Грама̀тика е наука ш̀то го ѝрочува сис̀темоти на некој јазик и неговиие закони

ИМЕНКИ

Потсети се

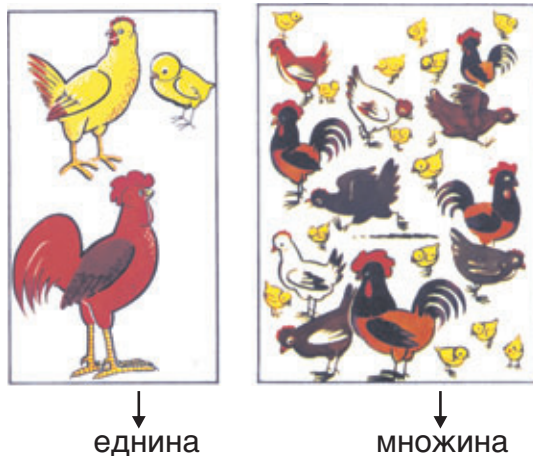
Категорија род кај именките

Именките во македонскиот јазик имаат три рода: машки род, женски род и среден род.

Категорија број кај именките

Именките во македонскиот јазик имаат два броја:

Вешба

Пронајди ги именките во песната „Годишните времиња“, стр. 126 и определи го родот и бројот на секоја од тие именки.

КАТЕГОРИЈА ОПРЕДЕЛЕНОСТ

Соїледај!

„Во аголот на детската **библиотека**, на најгорната полица, долго време, неотворена лежеше една стара **книга**.

Кога и да дојдеа децата во **библиотека**та, **книгата** што лежеше на најгорната полица затреперуваше и се надеваше дека овојпат нечија детска рака ќе се спушти и врз нејзините корици ...”

Ќореди!

библиотека – библиоте**ка**та

книга – книг**а**та

По што се разликуваат именките **библиотека** и **книга** од именките **библиотека**та и **книгата**?

Со именките библиотека и книга се именувани по едно множество од истородни предмети, а со истите именки во втората реченица направено е изделување на спомените предмети од множеството истородни предмети со што тие стануваат поблиски, поопределни. Нивната определеност се постигнува преку наставката што им се додава на именките. Таа наставка се вика **член**, а именките на чиј крај стојат вакви наставки се викаат **членувани**, односно **определени именки**.

Зайолни!

Наставката што ѝ се додава на именката за да се изрази категоријата определеност се вика **член**, а именките што имаат вакви наставки се викаат **членувани именки**.

Членот во македонскиот литературен јазик е троен односно има три форми што може да се види од следнава табела:

Форми на членот во македонскиот литературен јазик

ЕДНИНА			МНОЖИНА		
за м.р.	за ж.р.	за ср.р.	за м.р.	за ж.р.	за ср.р.
-ОТ	-ТА	-ТО	-ТЕ	-ТЕ	-ТА
-ОВ	-ВА	-ВО	-ВЕ	-ВЕ	-ВА
-ОН	-НА	-НО	-НЕ	-НЕ	-НА

Со формите: **-от, -та, -то, -те** и **-та** се означени предмети, суштества и појави што им се познати и на говорителот и на неговиот соговорник.

На пример: **Ученикот**, кој денес е отсутен, е во Кавадарци.

Ја сретнав **ученичката** од нашата улица.

Му дадов лепче на **јагнето**.

Со формите: **-ов, -ва, -во, -ве** и **-ва** се означени предмети, суштества и појави блиски до лицето што зборува.

На пример: Денес **таблава** не е чиста.

Земи го **сунѓеров** и избриши ја.

Со формите: **-он, -на, -но, -не** и **-на** се означени предмети, суштества и појави што се оддалечени од лицето што зборува за нив, но сепак тоа лице ги гледа, односно тие се во неговиот видокруг.

На пример: Го гледаш ли **виножитоно** на **небоно**.

На **планинана** сè уште има снег.

Вежба

- Во текстот „Стариот рибар“ откриј ги сите именки, а потоа именките што не се членувани подвлечи ги со сина боичка, а именките што се во членувана форма подвлечи ги со црвена боичка.

СТАРИОТ РИБАР

Блиску до едно селце, во едно мало гратче, живееше стар рибар со својата бабичка. Рибарот беше многу сиромашен, но многу добродушен, вреден и чесен човек. Тој, секое утро, ќе ја земеше прачката со јадицата, во торбичката ќе си ставеше топло лепче, ќе ја земеше и кутијата со глисти и ќе ѝ подвикиеше на бабата:

— Еј, бабо, одам на риболов!

Тоа утро дедото стана порано, се подготви и тргна.

Кога виде дека рекичката беше заматена, на лицето му се разлеа насмевка.

— Денеска ќе падне богат лов! — рече тој и ја фрли јадичката во едно вирче. Јадичката веднаш потона. На неа се закачи мало рипче.

Тоа утро дедото налови риби за ручек.

Според **Ванчо НИКОЛЕСКИ**

ЗАМЕНКИ

ЛИЧНИ ЗАМЕНКИ

јас

ти

тој (таа, тоа)

ние

вие

тие

Што означуваат зборовите: **јас**, **ти**, **тој (таа, тоа)**, **ние**, **вие** и **тие**?
Зборот **јас** укажува на лицето што зборува за себе. Тоа е првото лице во еднина.

Зборот **ти** укажува на лицето кон кое се обраќаме при зборувањето. Тоа е второто лице еднина.

Зборовите **тој** (за машки род), **таа** (за женски род) и **тоа** (за среден род) укажуваат на лица за кои се зборува, но тие не мораат да бидат присутни. Овие зборови се однесуваат на третото лице еднина.

Зборот **ние** укажува на лицата кои зборуваат за себе. Тоа е првото лице множина.

Зборот **вие** укажува на лицата на кои им се обраќаме. Тоа е второто лице множина.

Често личната замена **Вие** се употребува за искажување почит кон некоја личност.

На пример: Почитуван професоре, Вие сте многу заслужни за успехот

на нашето училиште.

Зборот **тие** укажува на лицата кои ги споменуваме во говорот, но нивното присуство не е задолжително.

Зайолни!

Зборовите **јас, ти, тој (таа, тоа), ние, вие** и **тие** означуваат односи меѓу учесниците во говорот и бидејќи разликуваат форми за лица се викаат лични заменки.

Личните заменки имаат форми за сите три лица во еднина и во множина.

ЕДНИНА

1 лице - јас

2 лице - ти

3 лице - тој (за м.р.)

таа (за ж.р.)

тоа (за ср.р.)

МНОЖИНА

1 лице - ние

2 лице - вие

3 лице - тие

Провери ги своите знаења!

- Што означуваат личните заменки?

Кои се формите на личните заменки во македонскиот литературен јазик:

- во еднина,

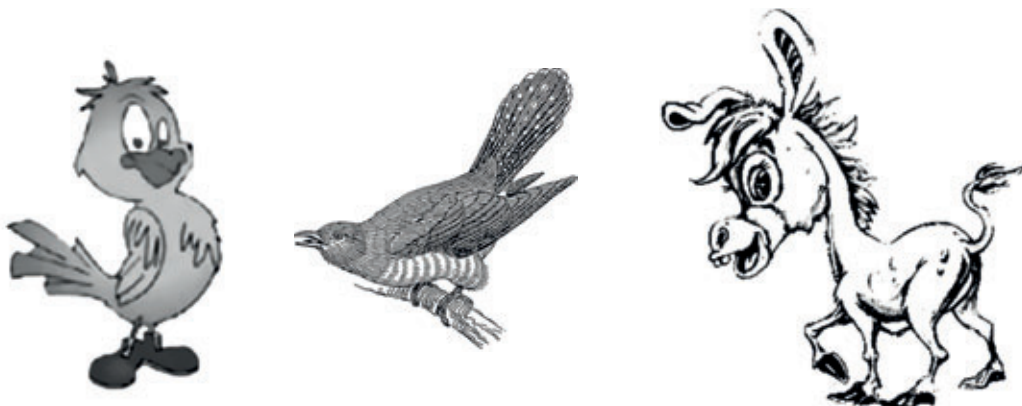
- во множина?

- Во кое лице личните заменки имаат форми за род?

Вежба

• Подвлечи ги со молив личните заменки во басната: „Славејчето, кукавицата и магарето“, стр. 137.

СЛАВЕЈЧЕТО, КУКАВИЦАТА И МАГАРЕТО

Еднаш кукавицата му рече на славејчето:

– Сакаш ли да се обложиме дека јас поубаво пеам од тебе?

– Ајде, ако ти баш тоа го сакаш, но кој ќе ни биде судија?

– Ене, оној што пасе таму. Гледаш ли колку големи уши има тој!

Тие започнале да пеат, ама колку магарето се разбирало во песната!

Тоа рече:

– Вие и двајцата убаво пеете. Сепак кукавицата поубаво кука. Таа го натпеа славејчето.

Така славејчето го изгуби облогот, но доби утеха од овчарот, тој му рече на славејчето:

– Не срами се, песнопоецу! За тебе е поголема чест што твојата песна не му се допаѓа на магарето.

Народна басна

Што е басна?

Басна е кратка приказна во која преку животните се прикажани карактерните особини на луѓето.

ПРИДАВКИ

Соїледај!

бел, брз, кроток, висок, убав,
паметен

мала, ниска, светла, дрвена,
кафеава

Зборовите: бел, брз, кроток, висок, убав и паметен означуваат карактеристика на едно домашно животно, а зборовите: мала, ниска, светла, дрвена и кафеава означуваат карактеристики на објект наменет за живеење на луѓето.

Ваквите зборови се викаат придавки.

Зайомни

Придавки се зборови со кои се означуваат некакви карактеристики на предметите, на суштествата и на појавите.

Придавките секогаш се усогласуваат според категориите род и број со именките.

На пример:

Усогласување по род

бел	коњ	дрвена	куќа	росно	цвеќе
↓	↓	↓	↓	↓	↓
придавка	именка	придавка	именка	придавка	именка
м.р.	м.р.	ж.р.	ж.р.	ср.р.	ср.р.

Усогласување според бројот

бели	коњи	дрвени	куќи	росни	цвеќиња
↓	↓	↓	↓	↓	↓
придавка	именка	придавка	именка	придавка	именка
мн.	мн.	мн.	мн.	мн.	мн.

Придавките, како и именките, можат да се членуваат.

На пример: бели^{от} коњ; дрвената^{та} куќа, росните^{те} цвеќиња.

Вежба

- Посочи ги придавките во песната „Јагне“ и определи ги родот и бројот.

ЈАГНЕ

Младо јагне сред ливада ширна -
луда душа како да смири!?

Трча, скока, а нозете кривки -
меко тонат в зелените тревки.

Бели ради весело го мамат,
тоа скока, подблевнува само.

Може мисли за белите ради
се некое полегнато стадо!

Бошко СМАЌОСКИ

Задача

• Препиши ги следниве реченици во тетратката по македонски јазик, но така што на секоја од празните линии ќе запишеш по една придавка.

Сега е доцна есен. По _____ ридови и покрај _____ реки се влечат _____ магли. _____ листови се ронат и паѓаат на _____ земја. На _____ нема има многу _____ облаци. Младен и Ненад си облекоа _____ палта. Прошетаа во _____ градина. На една гранка _____ забележаа две _____ јаболка. Со помош на _____ прачка ги чукнаа јаболката и секој од нив имаше по едно _____ јаболко.

ГЛАГОЛИ

Потсети се!

Што означуваат глаголите?

ГРАМАТИЧКИ КАТЕГОРИИ КАЈ ГЛАГОЛИТЕ

Задача

- Прочитај го внимателно текстот „Куче и дожд“, а вниманието задржи го посебно на глаголските форми во тој текст.

КУЧЕ И ДОЖД

Едно куче многу се **плашеше** од дожд. Кога **врнеше**, тоа се **вовлекуваше** во својата дрвена куќичка и долго **лежеше** во неа. Го **виде** едно друго куче и го **праша**:

– Побратиме, зошто толку се криеш од дождот?

Кучето му **одговори**:

– Еднаш со врела вода ми го **попарија** грбот, па сега се плашам и од студената.

АПСТЕМИЕ

Во текстот „Куче и дожд“ има повеќе глаголи, кои меѓу себе се разликуваат според граматичката категорија на која ѝ припаѓаат.

Глаголите разликуваат неколку граматички категории: вид, време, лице и др.

Категорија вид кај глаголите

Глаголските форми: **виде, праша, одговори** и **попарија** означуваат свршени дејства. Тие се глаголи од **свршен вид**.

За разлика од нив глаголските форми: **се плашеше, врнеше, се вовлекуваше, лежеше, се криеше** и **се плашам**, означуваат дејства претставени во нивното одвивање, односно дејства што не се завршени. Тие се глаголи од **несвршен вид**.

Зайолни

Според траењето на дејствата има два вида глаголи: свршени и несвршени.

Категорија време кај глаголите

Глаголите се разликуваат и според времето во кое се вршеле, се вршат или ќе се вршат дејствата означени со нив.

Така на пример, глаголите: **се криеш** и **се плашам** означуваат дејства што се вршат во сегашност, односно додека зборуваме за нив. Тие се во **сегашно време**.

Глаголските форми: **се плашете, врнете, се вовлекувате, лежете, виде, праша, одговори** и **попарија** означуваат дејства, кои се вршеле или се извршиле во минатоста. Тие глаголи се во **минато време**.

Зайолни!

Глаголите разликуваат категорија време: сегашно, минато, идно време итн.

Категорија лице кај глаголите

Глаголите во текстот „Куче и дожд“ се разликуваат според лицето во кое се употребени.

Глаголската форма **се плашам** е употребена во 1 л. еднина, глаголската форма **се криеше** во 2 л. еднина, глаголските форми: **се плашеше, врнеше, се вовлекуваше, лажеше, виде** и **праша** од текстот се во 3 л. еднина, а глаголот **попарија** е во 3 л. множина.

Зайолни!

Глаголите разликуваат граматички категории лице и број.

Вежба

- Определи ги граматичките категории кај глаголите во следнава песна:

ЗНААТ САМО СВЕЗДИТЕ

Штом в ноќите смитени,
светлини ќе згаснат,
во топлите постели
дечињата раснат.

Над нив бдеат мајките,
насмевки им леат,
поети стануваат,
нежни песни пеат.

Колку љубов голема
в срце мајка носи,
кога чедо милува,
што му гали коси?

Знаат само ѕвездите
над покривот сив,
ако не верувате,
прашајте ги нив.

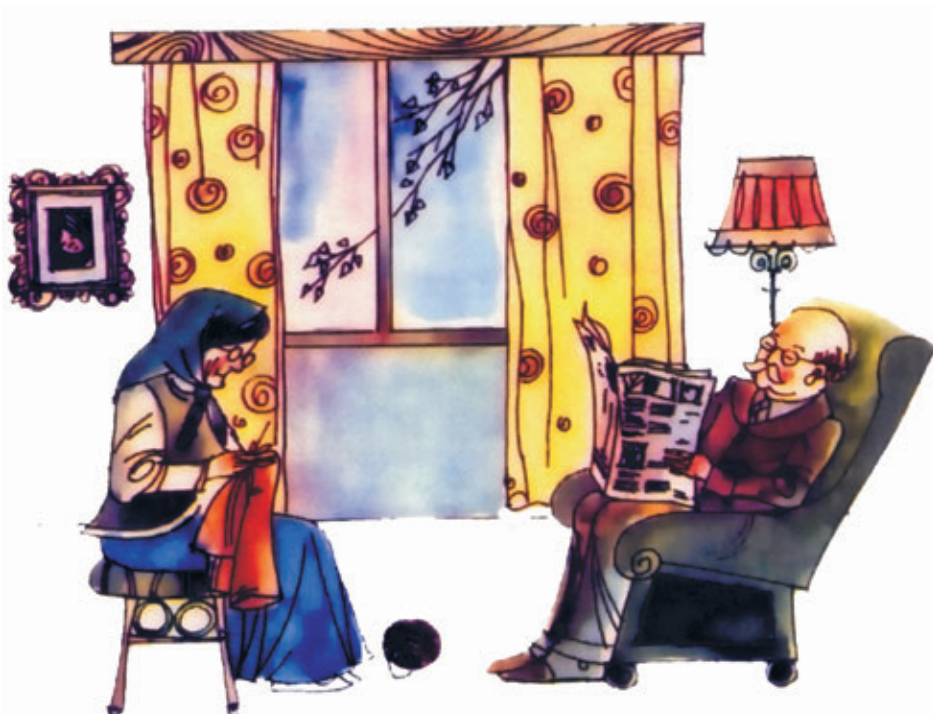
Наум ПОПОВСКИ

РЕЧЕНИЦИ СПОРЕД СОСТАВОТ

ПРОСТИ РЕЧЕНИЦИ

Потсети се!

Што е реченица? Кои се нејзините главни делови?

Бабата плете.

Баба Цвета плете шалче.

Дедото чита.

Дедо Стојмир чита весник.

Размиели

♦ Какви се овие четири реченици според составот?

Помош

Првите две реченици се составени само од по два збора: **подмет** и **прирок**.

Во другите две реченици освен подмет и прирок, има и други делови, но и покрај тоа и едните и другите реченици според составот се прости, бидејќи во секоја од нив има само по еден глагол во лична глаголска форма.

Зайолни

Речениците што имаат по еден глагол во лична глаголска форма, независно од бројот на другите нивни делови, се викаат прости реченици.

СЛОЖЕНИ РЕЧЕНИЦИ

Спореди!

а) Баба Цвета плете шалче.

а) Дедо Стојмир чита весник.

б) Баба Цвета плете шалче

б) Дедо Стојмир чита весник

со што ќе го израдува своето внуче.

и размислува.

По што се разликуваа вторите и првите реченици во овие примери? Колку глаголи има во речениците под **а**, а колку во речениците под **б**?

Речениците во овие примери се разликуваат по бројот на глаголите во нив.

Во речениците: „**Баба Цвета плете шалче**“, „**Дедо Стојмир чита весник**“ има само по еден глагол во личната глаголска форма: **плете** и **чита**. Тие реченици се прости.

Во речениците: „**Баба Цвета плете шалче со што ќе го израдува своето внуче**“ и „**Дедо Стојмир чита весник и размислува**“ има по два глаголи во лична глаголска форма.

Зайолни!

Речениците во кои има два или повеќе глаголи во лична глаголска форма се викаат сложени реченици.

Провери ти своите знаења!

- Кои реченици се прости според составот?
- По што се разликуваат сложените од простите реченици?

Вежба

- Определи кои реченици се прости, а кои сложени во следниов текст:

ПОСЕТА

Топло беше и снегот се топеше по покривите. Стреите капеа, а капките светеа на сонцето. По улиците врвеа градски луѓе во убави облеку.

Мајката стигна предвреме во училиштето. На големиот плоштад веќе владееше полн мир. Прозорците на високите куќи блескаа и одвреме - навреме се слушаше гласот на учителот, кој зборуваше со висок тон.

Мајката дојде од селото што беше оддалечено од градот четири часа одење. Нејзините машки чизми беа сосем извалкани, а имаше кал и по широкото селско здолниште. Во десната рака таа држеше чадор и голема бовча, во која беа врзани кошули и нови чизми за Јоже.

Мајката беше гладна и уморна. Утрото не купи леб за да не ја раситнува единствената десетка. Нозете ја болеа и кашлаше. Лицето ѝ беше сиво, на образите имаше длабоки брчки. Одеше горе—долу по плоштадот и се загледуваше по прозорците што блескаа како да се позлатени.

Во училиштето чукна свончето. Потоа се слушна викот и врева. Низ големата врева истрчаа многу ученици. Во едната група весели деца излезе и Јоже...

Иван ЦАНКАР

Задача

- Напиши неколку прости реченици, а потоа тие реченици претвори ги во сложени реченици.

На пример: Марија позајми книга од градската библиотека.
Марија позајми книга од градската библиотека
и со задоволство ја прочита за неколку дена.

ПРАВОПИС

ПИШУВАЊЕ ГОЛЕМА БУКВА ВО ИМИЊА НА ПРЕТПРИЈАТИЈА, ФИРМИ, ДРУШТВА

Потсети се!

Со голема почетна буква започнува секоја реченица.

Есента е златна.
Златото ѝ го подарија плодовите.
Есента е дождлива.
Дождот ѝ го подарија облаците...
Есента е насмеана.
Смеата ѝ ја подарија децата.
Есента е училиште.
Училиштето таа им го подари
на децата.

Неџати ЗЕКЕРИЈА

Со голема почетна буква се пишуваат:

- **личните имиња, презимињата и прекарите.**

Примери: Милка, Атанас, Лидија, Венко Андоновски, Вера Циривири
– Трена, Благоја Спирковски – Џумерко итн.

- **Имиња на животните**

Пример: Белчо (коњ), Сивчо (вол), Брешка (крава), Мурџо (куче) итн.

Географски поими

Примери: Струмина, Богданци, Вардар, Шар Планина, Охридско Езеро, Република Македонија, Европа итн.

- **Имињата на државните и верските празници**

Примери: Осми септември, Нова година, Велигден, Бајрам, Ѓурѓовден
ИТН.

Зайолни

Со голема почетна буква се пишуваат првиот збор од имињата на претпријатија, на фирми, на друштва и сл.

Примери: Струшки вечери на поезијата, Претпријатие за занатчиски услуги, Македонски народен театар, Културно уметнички друштво „Владо Тасевски“, Друштво за македонски јазик и литература и др.

Вежба

- Напиши во тетратката неколку реченици во кои ќе употребиш имиња на претпријатија, на фирми, на друштва и сл.
- Внимавај со каква буква ќе го напишеш нивниот прв збор!

ПИШУВАЊЕ СКРАТЕНИЦИ

Кога се изразуваме во писмена форма, често некои зборови ги пишуваме скратено и на тој начин настануваат скратеници.

Постојат повеќе видови скратеници меѓу кои и следниве три вида:

1. Скратеници во кои влегуваат првите букви од поодделни зборови или од група зборови:

Пример:	село - с.	и друго - и др.
	град - гр.	и слично - и сл.
	улица - ул.	на пример - на пр.
	книга - кн.	и така натаму - итн.

Зад скратениците од ваков вид се пишува точка.

2. Скратеници кои се пишуваат со првата и последната буква или слог меѓу кои се става цртичка.

Пример: магистер	м - р
госпоѓица	г - ца

3. Скратеници што настануваат со спојување на почетните букви или слогови од поодделни називи составени од повеќе зборови.

Пример:

ОУ - основно училиште
НОВ - Народноослободителна војна
ГУЦ - Градежен училишен центар
ООН - Организација на обединетите нации и сл.

Зад скратениците од ваков вид не се пишува точка.

Вежба

- Направи скратеници од следниве зборови: доктор, точка, број, господин, машки род, денар, година.

Задача

- Во тетратката по македонски јазик напиши што значат следниве скратеници:

МРТ
АРМ
РМ
АСНОМ
МАНУ
ПТТ
ОУ

ПИШУВАЊЕ НА НЕГАЦИЈАТА НЕ ВО ОДРЕЧНИ РЕЧЕНИЦИ

ВЕРВЕРИЦА

Не сум дете,
Не сум птица,
Јас се викам верверица.
По гранчиња се качувам,
на ловџии порачувам:
Кој ловџија дојде ваму,
да ме бара ваму таму,
ама близу не ќе бидам.

Ванчо НИКОЛЕСКИ

Сої ледај!

Секој стих во оваа песна е посебна реченица.

Со едни од речениците во оваа песна се тврди нешто : (**Јас се викам верверица, По грнчиња се качувам** и др.), а со други се одрекува нешто (**Не сум дете Не сум птица...**)

Зайолни!

Речениците со кои се тврди нешто се викаат **потврдни реченици**, а речениците со кои се одрекува нешто се викаат **одречни реченици**.

Одречни реченици се прават со употреба на **негацијата не**.

На пример: Ванчо не напишал домашна работа.

Мајка ми не ми ја испегла кошулата.

Зайолни!

Негацијата НЕ се пишува одделно од другите зборови.

Вежба

• Додавајќи ја негацијата **не** претвори ги во одречни следниве потврдни реченици:

Денес децата играат на ридот.

Живко ги храни пилињата.

Ја најдовме книгата.

Татко ми отиде на работа.

Надвор дува ветер.

Весна купи тетратка.

Дежурниот ученик ја избриша таблата.

Авионот лета високо.

На небото се гледаат облаци.

СЛЕАНО И РАЗДЕЛНО ПИШУВАЊЕ НА ЗБОРОВИТЕ

Во македонскиот литературен јазик честопати два или повеќе зборови образуваат нов, сложен збор кој добива свое, посебно, поинакво, ново значење. Во тој случај тие зборови се пишуваат како еден збор, односно **слеано**. Меѓутоа, во други случаи тој процес на сраснување на зборовите не се врши докрај, па затоа одделните зборови од кои се образува нов, сложен збор **се поврзуваат со цртичка**. Ако, пак, некој од зборовите што влегува во состав на новиот, сложен збор, си го задржува своето основно значење, во таков случај одделните зборови се пишуваат **разделно**.

За да не погрешиме при пишувањето на сложените зборови, треба да ги почитуваме следниве правила:

а) Слеано се пишуваат:

* Сложените зборови од две именки меѓу себе поврзани со самогласките **о** или **е**: стихотворба, баснописец, машиновозач, дрворед и др.;

* Сложените именки чиј прв дел е глагол во заповеден начин: молчитолчи, палигора, неранимајко, влечивлечко и др.;

* Сложените именки што означуваат имиња на празници: Велигден, Ѓурѓовден, Петровден, Митровден и др.;

* Именките чиј прв дел е некој од следниве зборови: авио-, авто-, кино-, космо-, фото-, контра-: автомеханичар, авиоматеријал, автомобил,

автопат, кинопроектор, кинореклама, космодром, космополит, фотоапарат, фоторепортер, контраадминирал, контрареволуција и др.;

* Именките чиј прв дел е елементот пол- или полу-: полноќ, полкило, полубрат, полугодие и др.;

* Сложените именки кај кои вториот дел е еден од следниве зборови: литар, метар, грам: милилитар, хектолитар, милиметар, сантиметар, милиграм, килограм и др.;

* Сложените именки кај кои првиот дел од зборот е број: едночинка, двоцевка, тримесечје, четириаголник, стоногалка и др.;

* Сложените придавки од два збора кои меѓу себе се поврзуваат со самогласките **о** или **е**: босоног, црноока, белолика, тенкостава и др.;

* Елементите **по-** и **нај-** што служат за степенување на придавките: помал, постар, поубав, најголем, најмирен, највисок и др.;

* Одречниот збор **не** кога е составен дел на именката или на придавката и заедно со нив образува нов збор со посебно значење: невреме, непријател, нечовек, неискрен, недомаќин, невесел и др.

б) Со цртичка се поврзуваат:

* Личните имиња пред кои или зад кои стои некој општ назив што служи како определба: Аџи-Трајко, Омер-паша, Насрадин-оџа, Осман-бег, Смаил-ага и др.;

* Две презимиња што доаѓаат кон личното име: Наум Наумовски -Борче, Вера Циривири-Трена, Кузман Јосифовски-Питу и др.;

* Две именки што се доплнуваат една со друга по значење: нацрт-закон, спомен-плоча, соло-пејач, генерал-мајор и др.;

* Сложени именки од два збора: дроб-сарма, турли-тава, сода-вода, и др.;

* Туѓите искази од два дела: пинг-понг, џез-музика, жири-комисија, гас-маска, визит-карта и др.;

* Броевите што означуваат приближна бројност како и бројните именки: два-три, три-четири, седум-осум, два-тројца, три-четворица, седум-осуммина и др.;

* Сложените прилози: згора-згора, бргу-бргу, овде-онде, ваму-таму, криво-лево и др.;

* Сложените придавки чии составни делови не се наполно сраснати: македонско-француски (речник), просветно-културен (живот), прилепско-битолски (говор) и др.;

в) Разделено пишуваат:

* Географските имиња што се составени од два или повеќе зборови, а секој од нив си го задржал своето основно значење: Шар Планина, Ново Село, Мечкин Камен, Крива Паланка, Северна Америка и др.;

* Кратките заменски форми кога стојат зад именки што значат роднински врски: татко ми, мајка ми, сестра му, вујко ти, тетка им, чичко ви и др.;

* Броевите составени од два или повеќе збора од кои последните два се сврзуваат со сврзникот **и**: дваесет и пет, триста осумдесет и осум, илјада четиристотини триесет и седум и др.;

* Одречниот збор **не** пред глаголски форми: не учи, не чита, не јаде, не спие и др.;

* Поздравите составени од два или повеќе зборови: добро утро, добар ден, до гледање, со здравје, до видување и др.

Задача:

- Во секоја колона од табелава запиши по неколку примери според дадените барања.

Зборови што се пишуваат:		
слеано	поврзани со цртичка	разделено

СОДРЖИНА

ЛИТЕРАТУРА

Училиштето извор на знаењето

Свони	Душко Аврамовски.....	07
Среќен почеток	Азра Мулачиќ.....	08
Песната за училиштето	Рајко Јовчески.....	09
Учениче едно било многу вредно	Владимир Назор.....	10
Снаодливата Маја	Оливера Шијачки.....	11
Најдобрата домашна задача	Иванчо Митревски.....	13
Бои	Хаки Сунат.....	14
Старата книга	Вук Церовиќ.....	16
Најубавата книга	Горјан Петревски.....	19
Грамофонски плочи	Гвидо Тартаља.....	21
Радиото волшебник	Бранко Копиќ.....	24
Знаењето е најскапоцениот плод	Албанска народна приказна....	25

Срцето на татковината

Срцето на татковината	Глигор Поповски.....	29
Златна чешма	Али Хуруглиќа.....	30
Дрвјата в село	Фахри Каја.....	32
Приказна за раѓањето на едно езеро	Ванчо Николески.....	33
Планинско езерце	Мустафа Спахиу.....	36
На железничката станица	Јордан Добревски.....	37
Од возот	Блаже Конески.....	39
Предание за Охридското Езеро	Народно предание.....	40
Билјана платно белеше	Народна песна.....	42
Приказна за собата	Велко Неделковски.....	43
Мојата мајка	Фејзи Бојку.....	44
Кафез	Д.Штубња Замотска.....	46
Само слободата таква песна пее	Борис Бојациски.....	47
Родина	Лазо Каровски.....	49
Убава си, татковино	Сава Костадиновска.....	50

Нека свонат добрите зборови

Нека свонат добрите зборови	Славка Арсова.....	53
Бујар	Љутви Руси.....	54
Писмо	Пени Трпковски.....	56
Кој треба да се срами	Петар Дубочки.....	58
Убави зборови	Нада Зенкманова Јакимовска.....	59
Волшебните зборови	К.М.	60
Честитката на Ѓорѓи	Горјан Петревски.....	62
Трите сестрички	Народна приказна.....	63
Подарени чевлички	Абдулазис Исѓами.....	65
Убави зборови	Видое Подгорец.....	66

Новинарски текст	Антонио Ристевски.....	67
Возот на детството		
Децата од светот	Славко Јаневски.....	69
Јазикот не е пречка за добро другарување	Неџати Зекерија.....	71
Новогодишен подарок	Марта Гром.....	72
Во новата година	Шукри Рамо.....	74
Малата голема точка	Цане Андреевски.....	75
Свездите сјајни шепотат тајни	Ндре Мједа.....	77
Натажената месечина	Данко Новак.....	79
Месечина	Влоѓимеж Домерадски.....	80
Лет во вселената	Вежба за изразување и творење	81
Научно-популарен текст.....		82
Подарок за вселенското дете	Сунчица Шкрњариќ.....	82
Возот на детството	Македонка Јанчевска.....	84
Приказните немаат крај		
Приказните немаат крај	Адем Гајтани.....	89
Штркот и лисицата	Народна приказна.....	90
Гладна гостинка	Ристо Давчевски.....	92
Рибарот и рипката	Александар С. Пушкин.....	93
Баба Меца и кртот	Лазо Каровски.....	95
Зборуваат две девојки	Албанска народна песна.....	97
Зимски јаготки	Сибирска народна приказна.....	98
Тага за Пепелашка	Перо Миленковски.....	100
Страшни ловци	Народна приказна.....	101
Верверичката и волкот	Лав Толстој.....	103
Волкот и овцата	Народна приказна.....	104
Кој помага најубаво	Леонид Камински.....	105
Брзозборки.....		106
Азбука на природата		
Златото на есента	Видое Подгорец.....	109
Есенски пејзажи	Светолик Ранковиќ.....	110
Гроздобер	Томе Богдановски.....	113
Доцна есен	Васил Тоциновски.....	114
Палаво есенско ливче	Јован Боцевски.....	115
Зимска слика	Киро Донеv.....	116
Пролетта е сликар	Јуре Каштелан.....	117
Ни прела гора, ни ткала	Народна песна.....	118
Нашиот прв излет во природата	Михо Атанасовски.....	119
Песна	Тихо Најдовски.....	121
Еколошка порака	Ѓорѓи Ѓорѓиевски.....	122
Пејзаж	Васил Куновски.....	123
Волшебникот и птиците	Ангел Каршијчев.....	125
Годишни времиња	Бошко Смаќоски.....	126

ЈАЗИК

Граматика

Именки.....	131
Категорија определеност.....	132
Заменки.....	135
Лични заменки.....	135
Придавки.....	138
Глаголи.....	141
Граматички категории кај глаголите.....	141
Категорија вид кај глаголите.....	142
Категорија време кај глаголите.....	142
Категорија лице кај глаголите.....	143
Реченици според составот.....	144
Прости реченици.....	144
Сложени реченици.....	145
Правопис.....	147
Пишување големи букви во имиња на претпријатија, фирми и друштва.....	147
Пишување скратеници.....	148
Пишување на негацијата не во одречни реченици.....	150
Слеано и разделено пишување на зборовите.....	151

